

**KENT ÇEPERİNDEKİ KIRSAL ALANIN DÖNÜŞÜMÜ VE
KENTSEL MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ:
DÜZCE ŞİRALIK ÖRNEĞİ**

NURBANU YILDIZ İNCİ

**YÜKSEK LİSANS
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Ayşegül KAYA**

DÜZCE, 2024

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KENT ÇEPERİNDEKİ KIRSAL ALANIN DÖNÜŞÜMÜ VE
KENTSEL MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ:
DÜZCE ŞİRALIK ÖRNEĞİ

Nurbanu YILDIZ İNCİ tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ayşegül KAYA

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nuran Zeren GÜLERSOY

Işık Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşegül KAYA

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Duygu GÖKÇE

Düzce Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 22/07/2024

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

22 Temmuz 2024

Nurbanu YILDIZ İNCİ

TEŐEKKÜR

Tez sürecinde, bilgisini ve desteğini esirgemeyen, her daim yardımları ve iletişiminden dolayı değerli hocam Doç. Dr. Ayşegül KAYA'ya teőekkürlerimi sunarım.

Beni mutluluk ile büyüten güzel bir eğitim almamı sağlayan ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen hayatım boyunca yanımda olan annem Hatice YILDIZ'a, babam İsmail YILDIZ'a ve ağabeyim Nurullah YILDIZ'a sonsuz teőekkürü boç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan bana inanan sevgili eşim Gökhan İNCİ'ye, canım çocuklarım Hamza Berat İNCİ ve Ravza Betül İNCİ'ye sevgi ve teőekkürlerimi sunarım.

22 Temmuz 2024

Nurbanu YILDIZ İNCİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. AMAÇ	2
1.2. KAPSAM	2
1.3. YÖNTEM.....	3
2. KENT'TEN KIR'A DÖNÜŞTE KIR'IN KENTLEŞMESİ VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR	10
2.1. KIRSAL ALAN KAVRAMI.....	10
2.2. KIR KENT ETKİLEŞİMİ.....	11
2.3. KIR-KENT AYRIMI.....	13
2.3.1. Türkiye İstatistik Kurumu Sürdürülebilir Kent-Kır İstatistikleri.....	15
2.4. KENTSEL YAYILMA	19
2.5. KIRSAL DÖNÜŞÜM.....	21
2.6. KENT ÇEPERİNDE KIRDAN-KENTE DÖNÜŞÜM.....	23
2.7. EKOLOJİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN KIRSAL ALAN KAVRAMI	25
2.8. EKOLOJİK KÖYLER VE KORUMA GELİŞTİRME.....	26
2.9. PANDEMİ SÜRECİNDE KIRA YÖNELİŞ	26
2.10. AFETLER VE PANDEMİ SONRASI ORTAYA ÇIKAN DURUMUN BASINDAN YANSIMALARI.....	27
2.11. KIRSAL YERLEŞMELER İLE İLGİLİ MEVZUAT DEĞİŞİMİ VE ETKİLERİ	28
3. KENTSEL MORFOLOJİ VE KURAMSAL YAKLAŞIMLARI	29
3.1. KENTSEL MORFOLOJİK ARAŞTIRMALAR.....	29
3.2. TİPOMORFOLOJİK YAKLAŞIM.....	31
4. DÜZCE ŞİRALIK ÖRNEĞİNDE KENT ÇEPERİNDEKİ KIRSAL ALANIN DÖNÜŞÜMÜ VE KENTSEL MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ	34
4.1. DÜZCE'NİN KENTSEL BİÇİMLENME SÜRECİ	34
4.2. DÜZCE'NİN 1999 DEPREMLERİ VE PANDEMİ SONRASI KENTSEL VE MEKÂNSAL DEĞİŞİMİ.....	36
5. ÇALIŞMA ALANININ YER ALDIĞI DÜZCE KENTİNİNİMAR PLANLARI KAPSAMINDA OVAYA YAYILIŞI	41

5.1. 1963 PLAN DÖNEMİ	41
5.2. 1987 PLAN DÖNEMİ	43
5.3. 1994 PLAN DÖNEMİ	43
5.4. 1999 DEPREMİ SONRASI KURULAN KALICI KONUTLAR YERLEŞİMİ	44
5.5. AFETZEDE YERLEŞİM ALANI NAZIM VE UYGULAMA İMAR PLANI	47
5.6. 2001 REVİZYON VE İLAVE İMAR PLANI.....	47
5.7. 2013 REVİZYON VE İLAVE İMAR PLANI.....	48
5.8. BÖLÜM SONU	49
6. ÇALIŞMA ALANI OLAN ŞIRALIK YERLEŞİMİNİN DÜZCE KENTİNDEKİ KONUMU.....	51
6.1. ARAŞTIRMA ALANININ KONUMU VE TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ	51
6.2. ÇEVRESEL ÖZELLİKLER.....	55
6.3. ARAŞTIRMA ALANININ MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ.....	56
6.4. YERLEŞME BÜTÜNÜNE İLİŞKİN ANALİZLER.....	56
6.5. ÇALIŞMA ALANINA İLİŞKİN KENTSEL İMGELEM ANALİZİ.....	60
6.6. FARKLI MORFOLOJİK ÖZELLİK GÖSTEREN DÖRT BÖLGENİN MEKÂNSAL ÖZELLİKLERİ	63
6.7. DÖRT FARKLI BÖLGENİN MORFOLOJİK ANALİZLERİ	79
6.7.1. Arazi Kullanım Analizi	81
6.7.2. İşlev Analizi	81
6.7.3. Kat Adedi Analizi	83
6.7.4. Yapılaşma Biçimi Analizi.....	85
6.7.5. Yapı Tipi Analizi	86
6.7.6. Bağımsız Birim Sayıları Analizi.....	87
6.7.7. Taban Alanları Metrekareleri	89
6.7.8. Açık Kamusal Mekan Kullanımları Analizi.....	90
6.7.9. Sokak Geçirgenlik Analizi	91
6.8. KONUTLARIN TİPOLOJİK ANALİZLERİ	92
6.8.1. 1. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri.....	92
6.8.1.1. 1. Bölge Yapı-Sokak Bahçe İlişkisi Analizi	93
6.8.2. 2. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri.....	94
6.8.2.1. 2. Bölge Yapı-Sokak Bahçe ilişkisi Analizi	95
6.8.3. 3. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri.....	96
6.8.3.1. 3. Bölge Yapı-Sokak-Bahçe İlişkisi Analizi	97
6.8.4. 4. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri.....	98
6.8.4.1. 4. Bölge Yapı-Sokak-Bahçe İlişkisi Analizi	98
6.9. BÖLÜM SONU	99
7. SONUÇLAR.....	107

8. KAYNAKLAR	111
ÖZGEÇMİŞ.....	116

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Şıralık yerleşimine öne çıkan tarihsel süreçler.	4
Şekil 1.2. Yöntem şeması.	7
Şekil 2.1. Kırdan kente ve kentten kıra göçlerin sebep sonuç ilişkisi [16].	12
Şekil 2.2. Kent-kır kavram çiftini gösterimi [9].	15
Şekil 2.3. 2022 Yılı kent-kır sınıflandırmasına göre nüfus dağılımı [27].	16
Şekil 2.4. 2022 yılı Kent- Kır sınıflandırması ve geniş yaş gruplarına göre nüfus dağılımı [27].	17
Şekil 2.5. 2022 yılı en fazla nüfusa sahip ilin kent-kır sınıflandırmasına göre dağılımı [23].	17
Şekil 2.6. Kentsel Alanda Yaşayan İnsanların Oranı [28].	18
Şekil 2.7. Türkiye’de kentsel ve kırsal kesimde yaşayan insan sayısı [28].	18
Şekil 2.8. Türkiye’de kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan insan nüfusu [28].	19
Şekil 2.9. Geçiş bölgeleri [41].	25
Şekil 3.1. Kentsel morfoloji çalışmalarında tarihsel süreçte öne çıkan araştırmacılar [11].	30
Şekil 4.1. Düzce ili konumu.	35
Şekil 4.2. Kentin yıllara göre gelişim diyagramı [60].	35
Şekil 4.3. Düzce ili, çevre düzeni planı.	36
Şekil 4.4. 2008-2022 yılları arası Düzce ili net göç hızı grafiği [27].	38
Şekil 4.5. 2002-2022 yılları arası Düzce ili yapı ruhsatına göre bina sayıları [27].	39
Şekil 5.1. 1963-2013 yılları arası Düzce ili [60].	41
Şekil 5.2. 1963 yılı Düzce harita görüntüsü (Google earth hava fotoğrafı) [61].	42
Şekil 5.3. 1987 yılı (Google earth hava fotoğrafı).	43
Şekil 5.4. 1994 yılına ait harita görüntüsü (Google earth hava fotoğrafı) [61].	44
Şekil 5.5. Kalıcı konutların inşası için seçilen alan (Google earth hava fotoğrafı).	45
Şekil 5.6. Orman alanlarının yıldan yıla gelişiminin uydu haritası üzerinde gösterimi (Google earth hava fotoğrafı).	45
Şekil 5.7. 1999 depremi sonrası geçici yerleşim bölgeleri ve kalıcı konutlar yerleşimi uydu haritası gösterimi (Google earth hava fotoğrafı) [60].	46
Şekil 5.8. Kentin yıllara göre gelişim diyagramı [60].	46
Şekil 5.9. Eski Düzce fotoğrafı [60].	47
Şekil 5.10. 2001 yılı (Google earth hava fotoğrafı).	48
Şekil 5.11. 2013 yılı (Google earth hava fotoğrafı).	49
Şekil 5.12. 2023 yılı mahalle haritası (Google earth hava fotoğrafı). [62].	49
Şekil 6.1. Çalışma alanı konumu (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).	51
Şekil 6.2. Şıralık Spor Kompleksi.	52
Şekil 6.3. Cumhuriyet Anadolu Lisesi.	52
Şekil 6.4. Şıralık Vatan İlkokulu.	52
Şekil 6.5. Şıralık Kız meslek lisesi ve Anaokulu Kampüsü.	52
Şekil 6.6. Düzce TED Koleji Kampüsü.	53
Şekil 6.7. Şıralık yerleşimi ve yakın çevre yapıları (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).	53
Şekil 6.8. 1952 ve 2022 yılları arasında Şıralık yerleşiminin gelişimi (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).	54
Şekil 6.9. Şıralık yerleşiminde öne çıkan tarihsel süreçler (Yazar tarafından	

oluşturulmuştur).	55
Şekil 6.10. Çevresel ilişkiler (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).	56
Şekil 6.11. Şıralık sokak dokusu formu.	57
Şekil 6.12. Şıralık yapı adası formları.	58
Şekil 6.13. Şıralık yerleşimi ortasından geçen sulama kanalı.	59
Şekil 6.14. Şıralık yerleşimi ortasından geçen sulama kanalı fotoğrafı.	60
Şekil 6.15. Şıralık yerleşimi imgelem analiz (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).	62
Şekil 6.16. Bölgelerin tarihsel süreçteki yeri (Yazar tarafından oluşturulmuştur).	63
Şekil 6.17. Şıralık yerleşiminde yer alan örnek olarak seçilmiş olan dört çalışma alanı (Google Earth hava fotoğrafı üzerinden oluşturulmuştur).	64
Şekil 6.18. 1. Bölge çalışma alanı	65
Şekil 6.19. 1. Bölge geneleksel konut yapısı ve sokak görüntüsü.	66
Şekil 6.20. 1. Bölge geneleksel konut yapısı örneği.	66
Şekil 6.21. 1. Bölge yeni konut yapısına örnek.	66
Şekil 6.22. Depremde hasar alan Şıralık Eski Camii ve Günümüz Yeni Camii İnşaatı.	67
Şekil 6.23. Eski ve yeni Şıralık Mahallesi Camii Yaptırma ve Yaşatma Derneği görüntüsü.	68
Şekil 6.24. 2. Bölge çalışma alanı.	68
Şekil 6.25. 2. Bölge kırsal konut dokusu örneği.	69
Şekil 6.26. 2. Bölge yeni konut dokusu örnekleri.	70
Şekil 6.27. 3. Bölge çalışma alanı.	71
Şekil 6.28. 3. bölge eklentili ve 3 katlı yapı örnekleri.	72
Şekil 6.29. 3. Bölge tekil yapılaşma örnekleri.	72
Şekil 6.30. 1999 Depreminde sonraki Şıralık yerleşiminde prefabrik yapıların alan görüntüsü (2005 Düzce hava fotoğrafından alınmıştır).	73
Şekil 6.31. Şıralık prefabriklerinden bir görüntü [66].	74
Şekil 6.32. 4. Bölge çalışma alanı.	75
Şekil 6.33. Şıralık spor kompleksi.	76
Şekil 6.34. 4. Bölge gelişme konut alanı kapalı site örneği.	77
Şekil 6.35. 4. Bölge gelişme konut alanı kapalı site ve blok yapılaşma örnekleri.	78
Şekil 6.36. 4. Bölge müstakil yapı örneği.	79
Şekil 6.37. Dört farklı bölgenin morfolojik alanlardaki yapı adası örnekleri.	80
Şekil 6.38. Arazi kullanım alanları.	81
Şekil 6.39. İşlevlerine göre yapı kullanım analizi.	82
Şekil 6.40. Dört bölgenin işlev analiz oranları.	83
Şekil 6.41. Kat adedi analizi.	83
Şekil 6.42. Kat adedi analiz oranları.	84
Şekil 6.43. Yapılaşma biçim analizi.	85
Şekil 6.44. Bölgelerin yapılaşma biçim analiz oranları.	86
Şekil 6.45. Yapı tipi analizi.	86
Şekil 6.46. Yapı tipi analiz oranları.	87
Şekil 6.47. Bağımsız birim sayıları analizi.	88
Şekil 6.48. Bağımsız birim oranları.	88
Şekil 6.49. Taban alanları metrekare analizi.	89
Şekil 6.50. Taban alanı oranları.	90
Şekil 6.51. Açık kamusal mekan kullanımları analizi.	91
Şekil 6.52. Sokak geçirgenliği analizi.	92

Şekil 6.53. 1. Bölge örnek yapı tipolojileri.....	93
Şekil 6.54. 1. Bölge bahçe-yapı-sokak ilişkisi.....	94
Şekil 6.55. 2. Bölge konut tipolojileri.....	95
Şekil 6.56. 2. Bölge bahçe-yapı-sokak ilişkisi.....	96
Şekil 6.57. 3. Bölge örnek yapı tipolojileri.....	97
Şekil 6.58. 3. Bölgenin yapı-sokak-bahçe analizi.....	97
Şekil 6.59. 4. Bölge konut tipolojileri.....	98
Şekil 6.60. 4. Bölge yapı-sokak-bahçe ilişkisi analizi.....	99
Şekil 6.61. Kırsal niteliğini koruyan yerleşme alanı.....	102
Şekil 6.62. Kırsal nitelikli alanda konut ile ahır yapısı ve gelişme konut dokusu.....	103
Şekil 6.63. Mevcut yapılara kat ekleyerek 3 katlı yapılan örnek yapılar.....	103
Şekil 6.64. Fiziksel ve psikolojik sınır oluşturan kapalı site çevre duvarları örnekleri.....	104
Şekil 6.65. Gelişme konut dokusunda yer alan yeni yerleşim konut alanını örnekleri.....	105
Şekil 6.66. Şıralık yerleşiminin 1952 – 2024 yılları içinde değişimi.....	106

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Çizelge 4.1. Düzce İli'nin kıır ve şehir nüfusunun tespiti (1935 - 2022).....	37
Çizelge 5.1. Düzce kenti imar planları ve onama tarihleri [36].....	41
Çizelge 6.1. Bölgelere dayalı detaylı analiz sonuçları.	101

KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
KAKS	Katlar Alanı Kat Sayısı
km ²	Kilometrekare
MAKS	Mekânsal Adres Kayıt Sistemi
m	Metre
m ²	Metrekare
TAKS	Taban Alanı Kat Sayısı
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü

ÖZET

KENT ÇEPERİNDEKİ KIRSAL ALANIN DÖNÜŞÜMÜ VE KENTSEL MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ: DÜZCE ŞIRALIK ÖRNEĞİ

Nurbanu YILDIZ İNCİ

Düzce Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Ayşegül KAYA

Temmuz 2024, 115 sayfa

Tarih boyunca insanlar farklı gerekçelere doğa olayları, savaşlar, ekonomik, siyasal vb. bağlı olarak mekânsal hareketlilik içerisinde olmuşlardır. Bu hareketlilik insanlar üzerinde olduğu kadar yerleşim yerlerinin mekânsal ve toplumsal yapısı üzerinde de etkili olmuştur. Son yıllarda ülkemizde yaşanan deprem afetlerinin ve pandemi sürecinin beraberinde getirdiği fiziksel mesafeden kaynaklı dönüşüm, yapıyı çevrenin fiziksel dokusunu da etkilemiştir. Deprem etkisi ile yatay mimari taleplerinin yanı sıra pandemi etkisi ile de açık ve yeşil alanlara erişimin, yaşam için ne derece kritik bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Kentin gelişme yönü doğrultusunda konumlanan kırsal nitelikli yerleşimler “potansiyel kentsel arsalar” olarak değerlendirilebilen alanlardır. Bu sebeplerle kent merkezine yakın daha güvenli ve yeşil ile iç içe olan açık alanlara olan istek ile bu bölgelere olan konut taleplerinin artmasına neden olmaktadır. Artan talepler sonucunda kırsal alanlarda tarım dışı nüfus ve yapılaşma artmaktadır. Yapılaşma baskısıyla birlikte kentleşmeye başlayan kırsal alanlarda yerleşim morfolojisi de dönüşmeye başlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, mahalle statüsü kazanmadan önce kırsal niteliğe sahip olan ve kent çeperinde bulunan Şıralık yerleşiminin deprem ve pandemi etkisi ile değişim sürecini açıklamaktır. Kırsal alan olan bu yerleşimin kent merkezine dahil olmaya başlaması ile birlikte etrafı hızlı bir yapılaşma sürecine girmiştir. Kent çeperindeki bu yerleşimde meydana gelen değişimi, kırsalın morfolojik yapısında oluşan etkileri ortaya koymak, kır karakterinin değişimine dikkat çekmek hedeflenmektedir. Kırsal nitelikli bir yerleşme olan Şıralık yerleşkesinde dört farklı morfolojik özelliğe sahip yerleşme dokusu belirlenerek, yapılaşma, sokak, kamusal mekan, parsel ve bina ölçeğinde incelenecektir. Bu şekilde Şıralık yerleşkesi örneğinde deprem ve pandemi etkisi ile oluşan yapılaşmanın kırsal dokuya ve kimliğine etkisinin değerlendirilmesi söz konusudur. Kentsel ölçekten başlayarak, bir yapı ve bir oda ölçeğine kadar okuma yapabilmeye olanak sağlayan kentsel morfoloji kavramı çalışmanın teorik altyapısını oluşturmuştur. Araştırma kapsamında kırsal yerleşmedeki yeni gelişme alanları ile mevcut yerleşim alanlarındaki morfolojik yapı detaylı olarak incelenmiştir. Bu tez kapsamında kırsal kimlikteki değişim, sosyo-ekonomik yapısı ve kır karakteri üzerinde oluşturduğu etkileri Şıralık örneği üzerinden tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Düzce Depremi, Kırsala Dönüş, Mekansal Değişim, Morfoloji

ABSTRACT

TRANSFORMATION OF THE RURAL AREA ON THE CITY SURROUNDINGS AND URBAN MORPHOLOGICAL FEATURES:

DUZCE ŞIRALIK EXAMPLE

Nurbanu YILDIZ İNCİ

Düzce University

Graduate School, Department of Architecture

Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ayşegül KAYA

July 2024, 115 pages

Throughout history, people have suffered from natural events, wars, economic, political, etc. for different reasons. They have been in spatial mobility accordingly. This mobility has had an impact on the spatial and social structure of settlements as well as on people. The transformation caused by physical distance brought about by the earthquake disasters and pandemic process experienced in our country in recent years has also affected the physical texture of the built environment. In addition to the horizontal architectural demands due to the earthquake effect, as well as the pandemic effect, it has been understood how critical access to open and green spaces is for life. Rural settlements located in line with the development direction of the city are areas that can be considered as "potential urban lands". For these reasons, the desire for safer and greener open areas close to the city center causes an increase in housing demands in these areas. As a result of increasing demands, non-agricultural population and construction are increasing in rural areas. Settlement morphology is also beginning to transform in rural areas that are beginning to urbanize with the pressure of construction. The aim of this study is to explain the change process of Şıralık settlement, which was rural and located on the city periphery before gaining neighborhood status, with the effects of earthquake and pandemic. As this rural settlement began to be integrated into the city center, its surroundings entered a rapid construction process. It is aimed to reveal the change that occurred in this settlement on the urban fringe, the effects on the morphological structure of the countryside, and to draw attention to the change in the character of the countryside. In the Şıralık settlement, which is a rural settlement, the settlement pattern with four different morphological features will be determined and examined at the scale of construction, street, public space, parcel and building. In this way, in the example of Şıralık campus, it is possible to evaluate the impact of the construction created by the earthquake and pandemic on the rural texture and identity. The concept of urban morphology, which allows reading starting from the urban scale to the scale of a building and a room, formed the theoretical basis of the study. Within the scope of the research, new development areas in rural settlements and the morphological structure in existing settlements were examined in detail. Within the scope of this thesis, the change in rural identity, its socio-economic structure and its effects on rural character are discussed through the example of Şıralık.

Keywords: Düzce Earthquake, Morphology, Rural Return, Spatial Change

1. GİRİŞ

Göç insanoğlunun var olduğu günden bu yana devam eden bir olgudur. Yer değiştirme olarak da tanımlayabileceğimiz Göç hareketi ülkemizde 1950’li yıllarda kırdan kente doğru yoğun olarak görülmektedir [1]. Bu hareketliliğin nedenleri; tarımda makineleşme, sanayileşme, istihdam, ulaşım ve eğitim imkânlarının artması olarak sıralanabilir. Ancak göç nedeniyle zamanla kentlerde oluşan bu yoğun nüfus, çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda, kentlerin çekici güçleri, itici güçleri haline dönüşmeye başlamış ve iç göçün kentten kıra doğru da evrilmesine yol açmıştır. Kırdan kente göçlerin oluşturduğu sorunlar, 1970’lerden sonra birikmeye başlamış ve sonraki yıllarda yoğun nüfus baskısının etkisi ile çarpık kentleşme, kültür çatışması denetimsiz bölgeler, işsizlik vs. gibi sorunların kentsel bölgelerde oluşmasına neden olmuştur. Kır ve kent ayrımının yok olmaya başlamıştır ve kırdan kente göçün genel olarak kentsel alandaki en önemli fiziksel yansıması kentlerin büyük birer köy ve ya köy grupları haline dönüşmesi olmuştur [2]. Köylerdeki en önemli yansıması ise köylerin nüfuslarındaki azalma veya nüfus askısının azalmasıdır. Kırdan kente göçün köylerin fiziksel yapısına etkileri olduğu söylenebilir. Bunlar; terk edilen evler ve bunların yıkık görüntüleri, köylerin virane olmuş ve sessizleşmiş halleri ki bunlar köylerin mezra veya yayla gibi görünmelerine neden olmuştur.

Kırdan kente yönelik göç ve kentlerdeki nüfus artışı, kentleşmenin hızlı bir şekilde artması ile birlikte kent ve çevresinde değişimlere neden olmuştur. Bu değişimler, kentsel büyümenin bir sonucu olarak ortaya çıkan "kentsel yayılma" ve "kentsel saçaklanma" olarak adlandırılmıştır [3]. Kentin merkezi ve çevresinde oluşan bu değişimler, çeper ve merkez kent ayrımını belirginleştirmiştir.

Kentleşme hızındaki artış ve kentsel alanlara olan yerleşim talebindeki artış, kent çeperlerinde ve kırsal alanlarda yapılaşmanın artmasına ve kırsal alanların zamanla kentsel alanlarla bir bütün haline gelmesi neden olmaktadır. Bu durum, kentlerin çeperlerinde yer alan kırsal alanlarda zaman ile değişime yol açacaktır. Kırsal yerleşmeler, kentle bütünleştikçe kentin bir parçası haline gelecek ve özgün kimliklerini tamamen kaybedebilecektir [4].

Kentin çeperinde yer alan kırsal alanlarda çeşitli nedenler ile meydana gelen değişim ve dönüşümler bu çalışmada incelenmek istenmiştir. Düzce kent çeperindeki kırsal nitelikli yerleşimin geçmişten gelen kendilerine özgü kimliklerini ortaya koymak ve değişimlerine dikkat çekmek hedeflenmiştir. Kent ve konut dokusunda meydana gelen büyük değişimi anlamak, analiz etmek, sosyal, ekonomik ve tarihsel süreçlerle ilişkilendirmek için kenti bir süreç olarak ele alan kentsel morfoloji kavramı öne çıkmıştır. Kentsel morfoloji, sokaklar, yapı adaları ile binaların mekansal düzenini değerlendirerek kentin tarihi, gelişimi ve sosyal yapısını inceleyen bir araştırma alanıdır. Kent, sürekli olarak bir değişim ve dönüşümü içerisinde. Kentsel morfoloji bu değişim ve dönüşüme odaklanarak kentin yapısını anlamayı ve açıklamayı amaçlar. Çalışmada, kentsel morfoloji araştırma yöntemleri ile kent çeperindeki kırsal alanın mekânsal dönüşümü incelenmiştir.

Çeper ile kırsal nitelikli yerleşmenin değişimi bu çalışmada ‘kentsel morfoloji’ analiz yöntemleri aracılığı ile Şıralık yerleşmesi örneği üzerinden incelenmiştir.

1.1. AMAÇ

Bu çalışmada, yaşanan deprem ve pandemi sonrası kentten kıra dönüşün Düzce’nin kent çeperinde bulunan Şıralık yerleşimi üzerindeki etkileri ele alınmıştır, kırsal alanın kentleşmesi ve kır karakterinin değişimi morfolojik analiz yöntemleriyle incelenmiştir. Şıralık’ın dönüşüm sürecinde, kentsel morfolojik özellikler ile yapılaşmanın sokak, kamusal alan, parsel ve bina ölçeğindeki etkileri ele alınmıştır. Şıralık’ın kırsal özellikleri ile yeni gelişen yerleşme dokusu arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma, kentsel morfolojik yöntemlerle Şıralık’ın deprem ile pandeminin öncesi ve sonrasındaki durumunu belgelemeyi, karşılaştırmayı ve değerlendirmeyi ayrıca depremin ve pandeminin kent morfolojisindeki etkisini okumayı, süreç içindeki evrimi açıklamayı ve konut tipolojisindeki etkisini anlamayı hedeflemektedir. Böylece, yapılabilecek kentsel ve mimari müdahaleler için veri seti oluşturulabileceği öngörülmüştür.

1.2. KAPSAM

Çalışma beş temel bölümden oluşmaktadır. İlk olarak giriş bölümünde amaç, kapsam ve çalışma yöntemi açıklanmaktadır.

İki ve üçüncü bölümde ise literatür araştırmaları ile kavramsal açıklamalar yapılarak tez çalışmamızın temelleri oluşturulmuştur. Çalışma yöntemimizi oluşturan kentsel morfolojinin tanımı yapılarak kuramsal olarak açıklanmış ve morfolojik araştırma yöntemleri ile kırsalın değişim ve dönüşümünü anlamak için kullanılan analiz yöntemleri hakkında bilgi edinilmiştir.

Dördüncü ve beşinci bölümlerde çalışma alanının yer aldığı kent hakkında genel bilgiler aktarılarak plan dönemleri incelenmiş ve çalışma alanının kentteki konumu gösterilerek çevresel özellikleri açıklanmıştır. Birbirinden farklı özelliklere sahip olan bölgele morfolojik analiz yöntemi ile belirlenerek kırsal yerleşimin geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm anlaşılmasına çalışılmıştır. Çalışma kapsamında geçmişin izlerini barındıran kırsal doku ile yeni gelişme konut dokusunu barındıran farklı bölgelerin morfolojik yapısı detaylı incelenerek bu bölgelerde bulunan konut tipolojileri üzerine yapılan analizler ile kentten kıra dönüşün ve kırın kentleşmesinin sonuçları ortaya koyulmaktadır.

Çalışmanın altıncı ve son bölümü bulgular ve değerlendirmeler ile sonuçları içermektedir. Yapılmış olan tablo ile belirlenmiş olan farklı bölgelerin özellikleri detaylı olarak aktarılmıştır. İnceleme sonucunda kırsal kimlikteki değişim, sosyo-ekonomik yapısı ve kır karakteri üzerinde oluşturduğu etkileri Şıralık örneği üzerinden tartışılmıştır.

1.3. YÖNTEM

Tez kapsamında, kent çeperinde yer alan kırsal nitelikli alan olan yerleşimin kentleşmesinin, kentsel morfoloji analiz yöntemleri aracılığıyla incelemesinin yapıldığı çalışmamızda, literatür araştırması yapılarak, örnek alan araştırmasının temellerinin ortaya çıkması amaçlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında, Düzce kentinin güney gelişme aksı çeperinde yer alan deprem öncesinde başlayan saçaklanma ile en fazla ve hızlı değişim gösteren Şıralık Yerleşimi seçilmiştir. Kırılma noktaları tespit edilerek dönüşüm süreçleri incelenmiştir.

Birinci kırılma noktası: 1999 depremi (DÜZCE DEPREMİ)

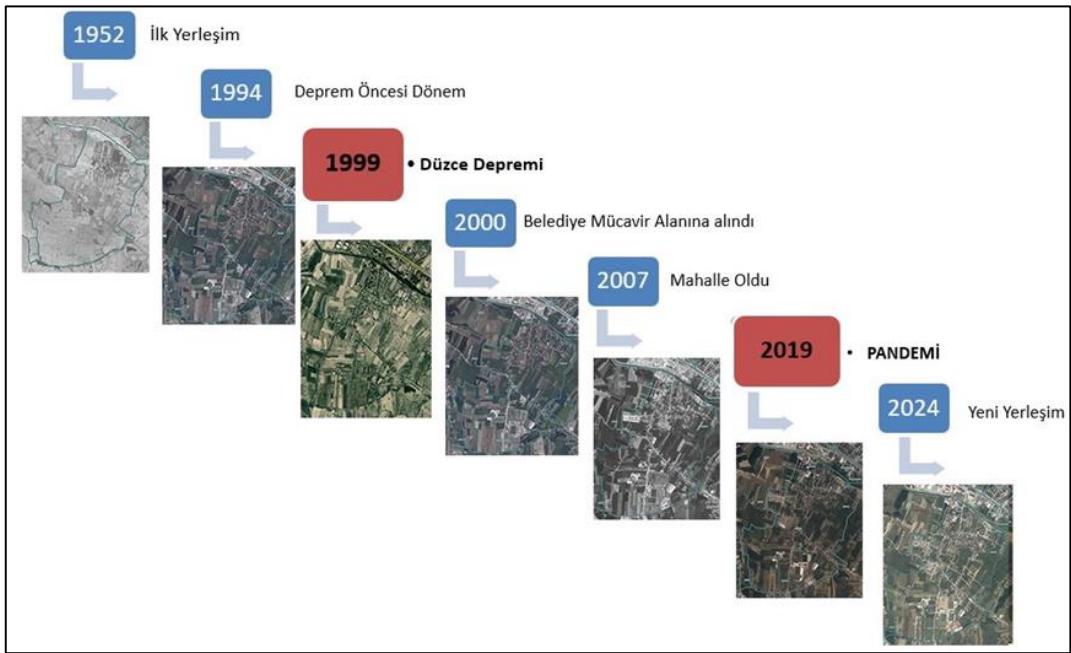
Afetlere bağlı kentsel yayılma

- Kaçak yapılaşma
- Diğer yapılar ile ilişki

- Mekanın nasıl kullanıldığı
- Taşıyıcı sistem

İkinci kırılma noktası: 2019 Corona salgını (PANDEMİ)

- Alışık olunmayan bir süreç
- Kapalı kalma yeni mekan arayışı
- İzole olma ihtiyacı (korku)
- Kırsaldaki değişimler

Şekil 1.1. Şıralık yerleşimine öne çıkan tarihsel süreçler.

Kentin en küçük yapı birimi olan konutun parsel ile olan ilişkisinin nasıl değiştiğinin depremin ve pandeminin kentsel ölçekteki etkilerinin kırsal alandaki yansımalarının ve sonuçlarının nasıl olduğu soruları çalışmamızın hem başlangıç noktasını hem de kapsamını belirlemiştir.

Çalışmanın amacı, kapsamı ve araştırma soruları çerçevesinde, ilk olarak kavramsal açıklamalar yapılmış olup bu kavramların tanımları doğrultusunda kırdan kente dönüşüm literatür araştırması ve örneklerle ele alınmıştır. Konu ile alakalı kitaplar, makaleler incelenmiştir. Çalışma alanı olan Düzce ili ile ilgili tezler, makaleler, Düzce Valiliği kütüphane arşivindeki il çevre durum raporları, Düzce Belediyesi tarafından yayınlanan yıllık raporlar kaynak ve materyal olarak kullanılmıştır. Ayrıca, çalışma alanı hakkında

bilgi sahibi mimar, kent plancıları ve bölgede yaşayan halk ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca Şıralık yerleşimi eski ve yeni muhtarlarından bilgiler alınmıştır.

Kentsel morfoloji alanına ait çeşitli kuramsal yaklaşımlar, coğrafi ve mimari kökenlerine göre incelenmiş ve İngiliz, İtalyan ve Fransız okulları ile bu okulların araştırmacılarının katkıları üzerinde durulmuştur.

Kentsel morfoloji incelemeleri kapsamında yapılan çalışmaların birçoğunda, çevrede yapılan müdahalelerin ardından meydana gelen farklılıklar morfolojik analizlerle incelenmiş ve dönüşüm süreci açıklanmıştır. Düzce Şıralık yerleşimi, birbirinden değişik morfolojik özelliklere ve bölgelere sahip olduğu belirlendiği için bu yerleşim örneği olarak seçilmiştir. Farklı morfolojik özelliklere sahip dört ayrı bölge örnek alınarak incelenmiş ve çeşitli morfolojik analiz yöntemleriyle dönüşüm süreci ele alınmıştır. Bu çalışma, çeşitli nedenler ile kıra dönüşümün kır üzerindeki değişim ve dönüşüm sürecini tartışmak için farklı morfolojik özelliklere sahip kentsel dokuların belli bir odaktan gelişim göstererek değişime uğrayan Şıralık üzerinden yapılmıştır.

Araştırmanın amacı, yaşanan depremler ve pandemi sonrası kıra olan talep ve dönüşüm kırdaki değişim ve dönüşümün tüm ölçeklerdeki etkilerini tespit etmektir. Bu bağlamda, yapı, parsel ve sokak ölçeğinde morfolojik analizler gerçekleştirilmiş ve bu analizlerin sonuçlarıyla kentleşme sürecinin nasıl evrildiği anlaşılmasına çalışılmıştır.

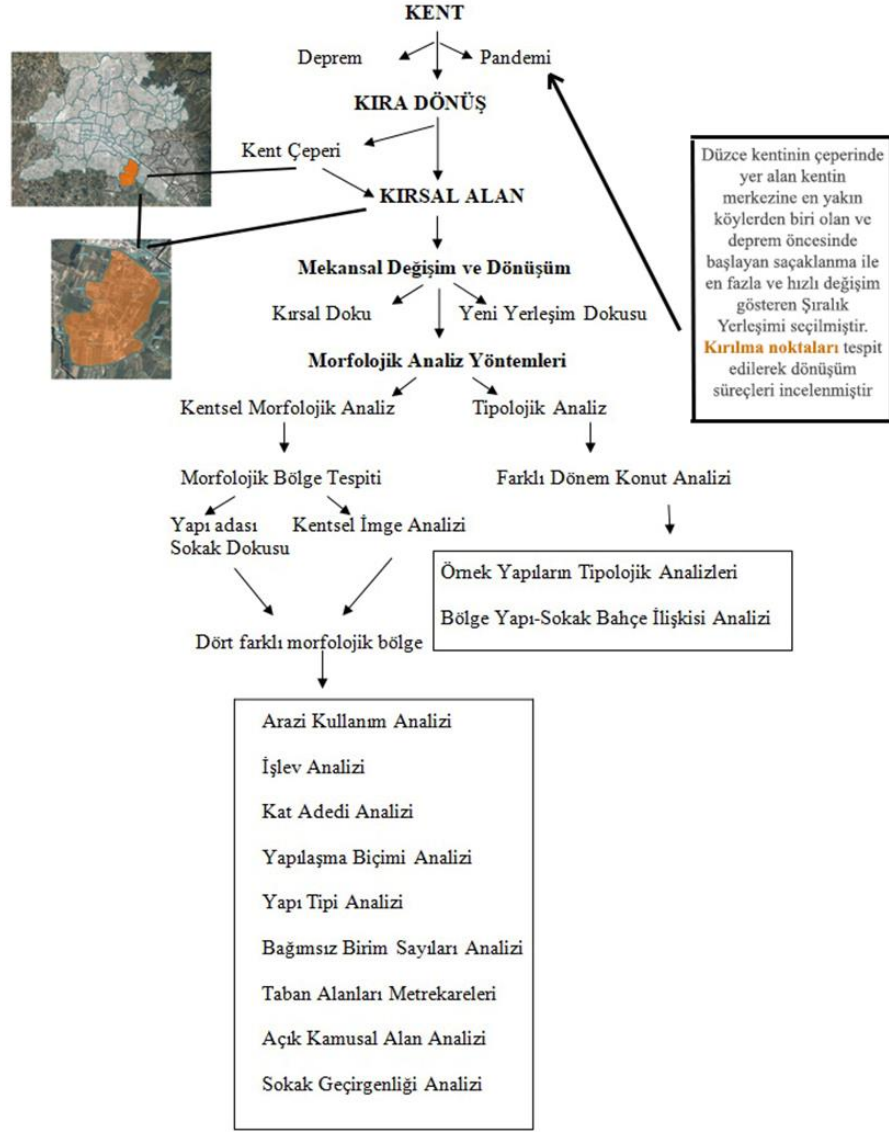
Ayrıca, bu çalışma ile kırsal alanın değişen kimliğine dikkat çekilerek, bu alanların yapılaşma sürecinde nasıl değiştiği ve bu değişimin sonuçlarının ne olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı, kapsamı ve araştırma soruları çerçevesinde, ilk olarak kentsel morfoloji alanında yazılmış olan kitaplar, makaleler incelenmiştir. Çalışma alanı olan Düzce ili ile ilgili tezler, makaleler, Düzce Valiliği kütüphane arşivindeki il çevre durum raporları, Düzce Belediyesi tarafından yayınlanan yıllık raporlar kaynak ve materyal olarak kullanılmıştır. Ayrıca, çalışma alanı hakkında bilgi sahibi mimar, kent plancıları ve bölgede yaşayan halk ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca Şıralık yerleşimi eski ve yeni muhtarlarından bilgiler alınmıştır.

Çalışma alanının morfolojik özellikleri, ilk olarak tüm yerleşimdeki doku üzerinden bütün olarak incelenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde fiziksel gelişim, yapı adası düzeni ve sokak dokusu analiz edilmiştir. Bu amaçla, kent dokusunun değişik fiziksel öğeler üstünden okunmasını, kentin fiziksel, somut ve soyut olan bütün katmanları arasındaki

ilişkiyi anlamayı sağlayan kentsel imge analizi yapılarak farklı morfolojik bölgelerin tespiti mümkün olmuştur. Morfolojik analizler, bölgedeki kırdan kente dönüşümün neden olduğu sonuçları ortaya koymuştur. İnceleme, yeni gelişme alanları ve kırsal yerleşme özelliklerini koruyabilen alanların morfolojik yapısını ayrıntılı olarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirmenin sonucunda, yerleşim içinde kentsel form açısından yıllara göre farklılaşan bölgeler belirlenmiş ve daha sonra her bölge için özel örnek alanlar seçilerek daha detaylı analizler yapılmıştır. Bu analizler, yapı, parsel ve sokak ölçeğinde tespitler içermektedir ve bölgesel farklılıkların nedenleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Sahada yapılan çalışmalar ile sokaklar, yapılar incelenerek fotoğraflama yöntemleri de uygulanmıştır. Araştırma alanının morfolojik özellikleri üzerinde kapsamlı bir analiz yapılmış ve bölgesel farklılıkların kökenleri araştırılmıştır. Kent çeperinde meydana gelen morfolojik dönüşümler ve kırsal yerleşmeler üzerindeki etkileri, örnek alan üzerinden detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Şekil 1.2’de yöntem şeması verilmiştir.

Şekil 1.2. Yöntem şeması.

Morfolojik bölge tespiti ile seçilmiş olan bölgeler arasında çeşitli karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu analizler sonucunda, farklı morfolojik yapılara sahip bölgelerin özellikleri detaylı olarak belirlenmiş ve karşılaştırmalı tablolar hazırlanmıştır. Bu çalışma, depremin yıkıcı etkilerine maruz kalan ve pandemi süreci geçiren bir kentin taleplerine göre kırdaki değişim ve dönüşümün tüm ölçeklerdeki etkilerini tespit etmek, konut tipolojisindeki değişimini ve bu değişime neden olan, yalnızca deprem ve pandemi ile ilişkili olmayan, geçmişten gelen sebepleri de sorgulamaktadır. Bu karşılaştırmalar sayesinde kırsal doku ile yeni gelişmekte olan yerleşim dokusu arasındaki farklar ve değişimler ortaya konulmuş ve kırsal alanın değişen kimliğine dikkat çekilerek, bu alanların yapılaşma sürecinde nasıl değiştiği ve bu değişimin sonuçlarının ne olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı, kapsamı ve araştırma soruları çerçevesinde;

1. Literatür Taraması İle;

- Konu ile alakalı kitaplar, makaleler, tezler, Düzce Valiliği kütüphane arşivindeki il çevre durum raporları, Düzce Belediyesi tarafından yayınlanan yıllık raporlar kaynak ve materyal olarak kullanılmıştır.
- Çalışma alanı hakkında bilgi sahibi mimar, kent plancıları ve bölgede yaşayan halk ve muhtarlar ile görüşmeler yapılmıştır.
- Kavramsal açıklamalar yapılmış olup bu kavramların tanımları doğrultusunda kırdan kente dönüşüm literatür araştırması ve örneklerle ele alınmıştır.

2. Araştırma Alanının Mekânsal Gelişimi ve Çevre İlişkileri ile;

2.1 Çevresel İlişkiler

2.2 Mekânsal değişimi ve gelişimi etkileyen faktörler

- Göçler
- Deprem ve Pandemi

3. Kentsel Morfoloji Yaklaşımı ile;

3.1 Morfolojik Bölge Tespiti

3.1.1 Yerleşme Bütününe Yönelik Analizler: Yapı adası formu ve Sokak Dokusu Analizi [5].

- Organik
- Gridal

3.1.2 Kentsel İmge Analizi : Kevin Lynch'in kent imgelem yaklaşımları çerçevesinde 'The Image of The City' adlı kitabında ilk olarak kullandığı beş fiziksel öge ile: yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, odak alanları/düğüm ve nirengi noktaları [6].

- Dört farklı morfolojik bölge;
  - 1.Bölge: Geleneksel köy merkezi
  - 2.Bölge: Kırsal yerleşme dokusu
  - 3.Bölge: Az yoğunluklu apartmanlaşma

4.Bölge: Yeni gelişme konut dokusu

3.1.3. Farklı Morfolojik bölgelerin mekansal özellikleri

- Çalışma alanların yerinde tespiti: Sokak, yapı ilişkileri ve ölçümler,
- Röportaj; Halk, muhtar, bilgi sahibi plancı ve mimarlar ile,
- Fotoğraflama

4. Dört farklı bölge üzerinden morfolojik analizler: Bölgelerdeki farklılıklar seçilmiş olan yapı adaları üzerinden yapılmıştır [7].

- Arazi Kullanım Analizi
- İşlev Analizi
- Kat Adedi Analizi
- Yapılaşma Biçimi Analizi
- Yapı Tipi Analizi
- Bağımsız Birim Sayıları Analizi
- Taban Alanları Metrekareleri
- Açık Kamusal Alan Analizi
- Sokak Geçirgenliği Analizi

5. Tipolojik Analiz Yöntemi : Dört bölge içerisinde seçilen farklı dönem konutları üzerinden [8].

5.1 1.Bölge Örnek Yapı Tipolojileri :

- *1.Bölge Yapı-Sokak Bahçe İlişkisi Analizi*

5.2 2. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri

- *2.Bölge Yapı-Sokak Bahçe İlişkisi Analizi*

5.3 3.Bölge Örnek Yapı Tipolojileri

- *3.Bölge Yapı-Sokak Bahçe İlişkisi Analizi*

5.4 4.Bölge Örnek Yapı Tipolojileri

- *4. Bölge Yapı-Sokak Bahçe İlişkisi Analizi*

2. KENT'TEN KIR'A DÖNÜŞTE KIR'IN KENTLEŞMESİ VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

2.1. KIRSAL ALAN KAVRAMI

Kırsal alan, kırsal yerleşim ve kırsal kalkınma terimleri, fiziksel, ekonomik, sosyal ve idari açıdan çok yönlü ve çok bileşenli olduklarından, tanımlanmalarında birçok kriter ve faktör etkili olmaktadır. Aynı terimler, farklı kişi, kurum ve ülkeler tarafından farklı şekillerde tanımlandığı için, ilk etapta bir kavram kargaşası yaşandığı izlenimi oluşabilir. Çünkü konu, bazen "kırsal alan" olarak ele alınırken, bazen de "kır-şehir yerleşmeleri" boyutunda değerlendirilip kullanılmaktadır [9].

"Kırsal" genellikle açık arazi ve küçük yerleşim yerlerini ifade eder, ancak hem politika odaklı hem de akademik literatürde "kırsal alanlar" tanımı genellikle kabul edilmiş varsayımlar olarak ele alınır [10].

Kent ve kır kavramları araştırmacıların defalarca tanımlanmaya çalışmış olduğu kavramlar olsa da yıllar içerisinde değişen yerleşimler ile birlikte oluşturulan tanımlarda farklılıklar olduğu görülmektedir. Günümüzde ise kent ve kırsalı birbirinden ayırıp, tanımlamak amacı ile farklı ölçüt araçları ve kriterler bulunmaktadır. Bu ölçütler genel anlamdasınırlar, nüfus, ekonomik ve sosyolojik olarak sınıflandırılabilir [11].

Kırsal kavramı farklı anlamlarda kullanılabilir. Bunlar, tarımsal üretimin yerel ekonomiye hâkim olduğu alanları veya tarımsal üretim aracının mülkiyeti ile toplumsal yeniden üretimin ve ilişkilerin belirlendiği bir toplumsal yapılanmayı, son olarak da nüfus yoğunluğunun çok düşük olduğu alanları ifade etmektedir [12].

Kırsal alanda en önemli geçim kaynağı olarak tarım ön plandadır ve nüfusun düşük yoğunluklu olması dikkat çekmektedir. Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlükte ise kırsal; az insanın yaşamını sürdürdüğü daha çok kır durumunda olan yer şeklinde tanımlanmaktadır [13].

Kırsal alanlar genellikle ülke içindeki köyleri kapsar ve kırsal nüfus bu bölgelerde yaşayan insanları ifade eder. Bu alanlar, ekonomik faaliyetlerin doğal kaynaklara dayandığı, kişisel ilişkilerin sık olduğu ve geleneksel yaşam biçimlerinin hüküm sürdüğü yerler olarak düşünülebilir [14].

Kırsal alanların belirgin özellikleri şunlardır:

Doğal kaynakların kullanımını ve ekonomik faaliyetler genellikle birbirine bağlıdır.

Kırsal alanlardaki toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişim süreci, genellikle kentsel alanlara göre daha yavaş ilerler.

Teknolojik ilerleme genellikle kentsel alanlara göre daha yavaş ve gecikmeli olarak yaşanır.

Geleneklerin ve törelerin yaşam şekilleri ve koydukları kurallarını etkileme gücü önemlidir.

Yaşam tarzı, tüketim alışkanlıkları genellikle geleneksel ve yerel özellikler taşır.

İnsan ilişkilerinde yüz yüze etkileşim yaygındır [14].

Sonuç olarak, düşük nüfus yoğunluğuna, özgün doğal ve coğrafi özelliklere sahip, teknolojik gelişmelerin gecikmeli olduğu, geleneksel yaşam biçimlerinin hakim olduğu, sosyal olanakların sınırlı olduğu bölgelerdir. Temel gıda ihtiyaçlarını genellikle kendileri karşılayabilirler ve tarımsal ürünlerin üretimi ve ticareti bu alanlarda yaygındır. Bu nedenle, kırsal alanlar genellikle tarımsal faaliyetlerin ön planda olduğu bölgeler olarak tanımlanabilir.

2.2. KIR KENT ETKİLEŞİMİ

Kırsal ve kentsel alanlar arasında göçler yaşansa da, bu alanlardan birinin tamamen yok olması mümkün değildir. Bu bölgeler birbirlerinin devamlılığını sağlar. Göçler, ekonomik ihtiyaçlar başta olmak üzere sağlık, sosyal, eğitim ve teknoloji gibi gereksinimleri karşılamak için yapılır. Göç edilen yerlerde iş gücüne katkı sağlanırken, zamanla kentin yapısı bozulabilir ve çarpık kentleşme ortaya çıkabilir. Bu nedenle, ülke genelinde belirli bölgelere yığılmak yerine, yerleşim merkezlerinin dengeli bir şekilde dağıtılması gereklidir [15]. Şekil 2.1’de Kırdan kente ve kentten kıra göçlerin sebep sonuç ilişkileri gösterilmiştir.

Göç şekli	Neden	Süreç	Sonuç
Köyden kente göç	Köylerdeki itici faktörler ve sanayileşme	Kentlerdeki sosyoekonomik canlanmalar ve itici faktörler	Çarpık kentleşme ve beraberinde getirdiği sorunlar.
Kentten köye göç	Köyden kente yoğun ve kontrolsüz göçler	Çarpık kentleşme	Kentlerin köyleşmesi

Şekil 2.1. Kırdan kente ve kentten kıra göçlerin sebep sonuç ilişkisi [16].

Kentsel ve kırsal alanlar arasındaki ilişki dünyanın birçok ülkesinde değişmektedir. Tarımsal sistemlerin değişimi gibi bazı konular evrensel olsa da, sürecin diğer yönleri belirli ülkelere veya bölgelere özgüdür. Göç ve yerleşim kalıpları, kentsel, banliyö ve kırsal dışı gelişim şekillerinin topluluk gelişim kalıplarını değiştirmesiyle değişmektedir. Nüfus, banliyöleşmenin yerini daha uzak ve düşük yoğunluklu büyümenin hakim olduğu, daha az insanın daha büyük arazilerde yaşadığı kırsal dışı gelişime bırakmasıyla giderek merkezsizleşmektedir. Gelişim kalıpları ulusal ve dünya görüşlerini etkiler, seçilen hükümet türlerini, doğal ve finansal kaynakların kullanımını ve ulaşım sistemlerinin gelişimini şekillendirir [17].

Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki ilişkiler, küresel ölçekte daha karmaşık hale gelmiştir. Artık sadece arazi kullanımı değil, insan hareketleri, üretim ve tüketim alışkanlıkları, bilgi ve teknoloji akışları da bu ilişkide rol oynamaktadır [7].

Gelişmekte olan dünyanın kırsal ve kentsel nüfuslarını sürdürmek, yirmi birinci yüzyıl için temel bir küresel zorluk olarak tanımlanmıştır. Gelişmekte Olan Dünyada Kırsal-Kentsel Etkileşim, gelişmekte olan dünyadaki kırsal ve kentsel yerler arasındaki ilişkilere bir giriş niteliğindedir ve bunların tüm yönlerinin ülkeden şehre göç kadar belirgin olmadığını göstermektedir. Artık kırsal-kentsel ilişkilerin çok daha karmaşık olduğu giderek daha fazla fark ediliyor [18].

Kentsel büyüme ve dönüşüm sürecinde, kentlerin çevresindeki kırsal araziler önemli bir rol oynamıştır. Sanayi devriminden günümüz küreselleşme sürecine kadar, kent ve kır arasındaki ilişkiler politik ve ekonomik değişimlere bağlı olarak farklılaşmıştır. Genel olarak, kentler kırsal alanları dönüştüren ve etkileyen taraf olmuşlardır. Ancak, küreselleşme ile birlikte bu ilişki yeni bir evreye girmiştir [19].

Geleneksel kent-kır mücadelesi, küreselleşmeyle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Artık kentlerin kırsalı sömürdüğü ve dönüştürdüğü bir ekseninde değil, kırsal da kenti etkilediği bir dinamik söz konusudur. Günümüzde kır ve kent arasındaki etkileşimde, kır ve kentin ayrılmaz bir bütün olduğu, kentlerin çevresindeki kırsal yerleşmeler ile beraber çok merkezli, mekânsal sistemler oluşturarak küresel bir dünyaya katıldığı kabul edilmektedir. Bu bağlamda, kır ve kent arasındaki ilişki, çok merkezli bölgelerin küresel ekonomiye katılımı üzerine şekillenmektedir [20].

Kır ve kent arasındaki ilişki tarih boyunca değişmiş ve gelişmiştir. Kırsal alanlar genellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu, doğal yaşam alanları olarak tanımlanırken, kentler yoğun nüfuslu, ticari ve endüstriyel faaliyetlerin merkezi olarak bilinir.

Sanayi devrimi öncesinde kır, kente bağımlıydı ancak sanayi devrimiyle birlikte kentler hızla büyüyerek kır üzerinde hakimiyet kurmuştur. Küreselleşme süreciyle birlikte ise kır ve kentin ilişkisi daha karmaşık hale gelmiş, küresel kentler ortaya çıkmış ve kır ile kent arasındaki ayrım giderek belirsizleşmiştir [21].

Bu noktada, kır ve kent arasındaki demokratik çözümler önemlidir. İlişkide çatışma olduğu kadar birliktelik ve işbirliği de vardır. Dolayısıyla, kır ve kent için mekânsal önerilerin demokratik, katılımcı ve sürdürülebilir olması gerekmektedir.

Bu bağlamda, kır ile kent tanımlarının oluşumu, birbirleriyle etkileşimleri ve günümüzdeki algıları değerlendirilmiş ve kır ile kent arasındaki ilişkilerin karmaşıklığı ve önemi vurgulanmıştır.

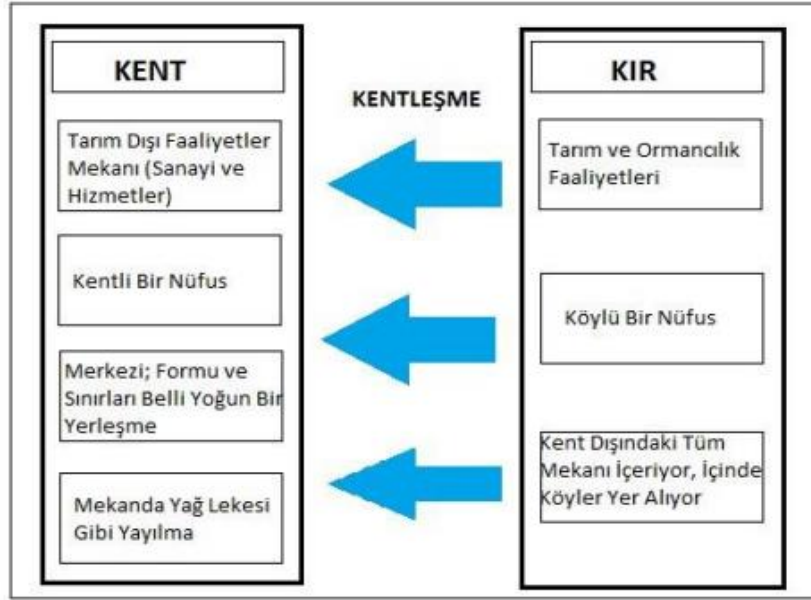
2.3. KIR-KENT AYRIMI

Kırsal yaşamda insanlar, doğal çevre ve sistemlerle uyum içinde yaşamaya ve bu doğal etkenlerle yakın ilişkiler kurmaya mecburdurlar. Kırsal alanlar aynı zamanda üretimin ilk gerçekleştiği yerlerdir. Bu bağlamda, Mezopotamya ilk tarımsal üretim faaliyetlerinin yapıldığı bölge olarak medeniyetin doğuş yeri olarak kabul edilir. Doğa koşullarının tarımsal faaliyetler üzerindeki etkileri, bu coğrafyada belirginleşmiştir. Kuru ve yağışlı dönemlerin tespitiyle tarımsal üretimin kontrol edilebilmesi fikri, takvim, astronomi ve geometri bilimlerinin doğmasına neden olmuştur. Bu bilimlerin her biri farklı uzmanlık alanları olduğundan, artan işbölümü ilk kentlerin bu bölgede ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu açıdan, kentler tarımsal faaliyetlerin bir sonucudur [22].

Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki ayrım birçok kriterle açıklanmaktadır, ancak genel bir tanım bulunmamaktadır. Kırsal ve kentsel alanlar, demografik, ekonomik, altyapı ve idari faktörlerden birine veya bir kombinasyonuna göre tanımlanmaktadır [23]. Bu faktörler içerisinde nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu, baskın ekonomik faaliyet türü, yasal ve idari statüye uygunluk ve belirli hizmetler ve tesisler kırsal ve kentsel alanları tanımlamak için belirgin kriterlerdir [24]. Kırsal alanlar kentsel alanların veya şehirlerin tersi olarak kabul edilir [25]. Sonuç olarak, düşük nüfus ve konut yoğunluğu, geçim için doğal kaynaklara yüksek bağımlılık, sınırlı altyapı ve sosyal hizmetler kırsal alanları karakterize edebilir. Kırsal ve kentsel alanların özellikleri arasında bir ikilik bulunsa da, bunlar esasen ilişkilidir.

Kır ve kent ayrımına bakıldığında genel olarak kültürel değerlerin, ekonomik faaliyetlerin sosyal yapının ve fiziki-beşeri coğrafyanın farklılaşmasını ifade eder. Bu ayrım, aslında mekân farklılaşmasını temsil eder. Günümüzde, kent ve kır tanımlarında kullanılan özelliklerin çoğu zaman birbirine benzemektedir. Bu durumun nedeni, tanımlamalarda nüfus büyüklüğü, yoğunluğu veya yerleşim alanlarının idari yapısı gibi normatif kıstasların kullanılmasıdır. Bu sebepten ötürü, kır ve kent arasındaki ayrımın daha karmaşık olduğu görülmektedir [26].

Kırsal alan kavramına yönelik farklı yaklaşımların birleşimi, günümüzde bu alanların sadece fiziksel bir mekân olmaktan çıkıp, insani ve ekonomik boyutları olan bir yapı olduğunu göstermektedir. Eskiden kırsal alanlar, tarım, hayvancılık ve ormancılık gibi temel ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü yerler olarak kabul edilirken, günümüzde farklı kalkınma modelleri kırsal alan kavramını bazen "geri kalmışlık" olarak yorumlamaktadır. Buna karşılık, sanayileşmiş veya gelişmiş ülkelerde kırsal alanlar daha çok "yararlanma bölgesi" olarak görülmektedir. Bu yaklaşıma göre, geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlar kalkındırılmaya çalışılırken, gelişmiş ülkelerde bu süreç büyük ölçüde tamamlandığından, bu alanların korunması öncelikli hale gelmiştir [9]. Şekil 2.2'de Kent-kır kavram çiftinin gösterimi yapılmıştır.

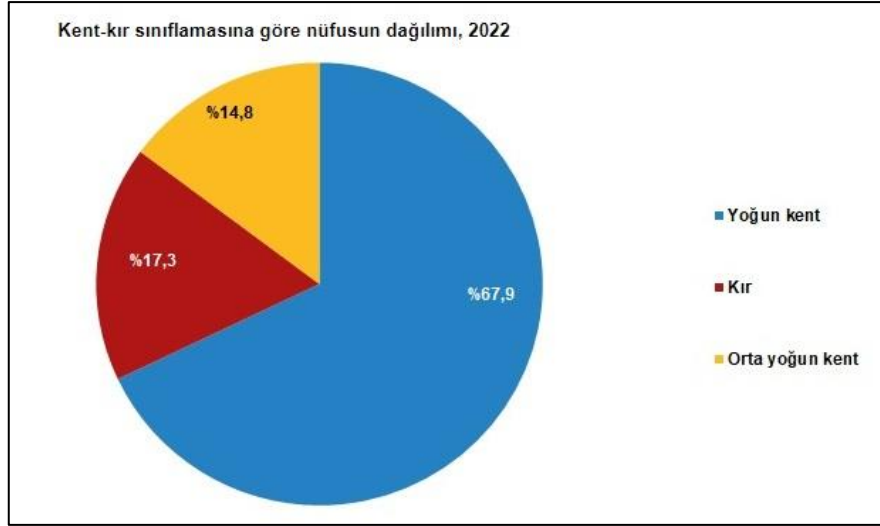
Şekil 2.2. Kent-kır kavram çiftini gösterimi [9].

2.3.1. Türkiye İstatistik Kurumu Sürdürülebilir Kent-Kır İstatistikleri

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2022 yılı verilerine dayanarak yerleşim yerlerindeki nüfus istatistiklerini yıllık olarak derlemektedir. Bu istatistikler, istatistikî bölge, il, ilçe merkezleri, köy ve beldeler, kent ve kır gibi kategorilere ayrılmaktadır.

1982’de Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan "Kent Eşiği Araştırması Türkiye İçin Kent Tanımı" çalışması ve sonrasında çıkarılan yasal düzenlemelerle kent ve kır tanımları önemli ölçüde değişmiştir. Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanan 11. Kalkınma Planı kapsamında, kent ve kır kavramlarının revize edilmesi görevi TÜİK’e verilmiştir.

İçişleri Bakanlığı’nın sorumluluğundaki Mekânsal Adres Kayıt Sistemi’nin (MAKS) kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, TÜİK tarafından daha doğru bir kent-kır sınıflaması yapılmıştır. Yeni tanım, mahalle ve köy düzeyinde üç sınıfa içerir: Bunlar yoğun kent, orta yoğun kent ve kır. Bu sınıflandırma, uluslararası standartlara uygun, sürdürülebilir bir yapı oluşturmayı ve ilgili istatistikleri üretmeyi amaçlamaktadır. Veri kaynakları olarak MAKS ve ADNKS kullanılmaktadır. Bu verilere göre nüfusumuzun %67,9’luk kısmını yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşayanlar oluşturmaktadır. Şekil 2.3’te 2022 yılı kent-kır sınıflamasına göre nüfus dağılımı verilmiştir.

Şekil 2.3. 2022 Yılı kent-kır sınıflandırmasına göre nüfus dağılımı [27].

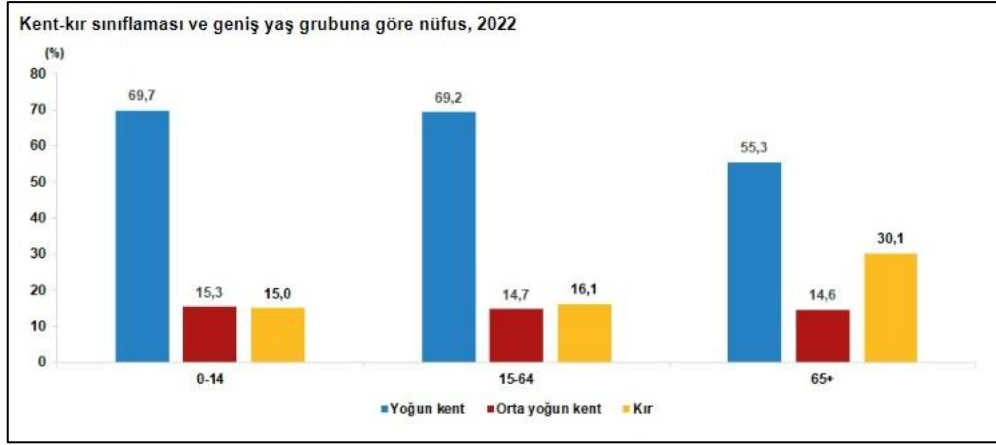
Ülkemizin sadece %1,6'sını oluşturan yoğun kentlerde, 31 Aralık 2022'den bu yana 57 milyon 934 bin 583 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun %67,9'u yoğun kentlerde ikamet etmektedir. Kır olarak sınıflandırılan yerleşim alanlarında toplam nüfusun %17,3'ü yaşarken, orta yoğun kentlerde bu oran %14,8'dir.

Yaşlı nüfusun %30,1'lik kısmının kır olarak sınıflandırılan yerlerde ikamet ettiği görülmektedir.

Ülkemizdeki 65 yaş ve üzeri nüfusun %30,1'i kırdaki yaşarken, %14,6'sı orta yoğun kentlerde ve %55,3'ü yoğun kentlerde ikamet etmektedir. Çalışma çağındaki nüfusun %69,2'si yoğun kentlerde yaşarken, %14,7'si orta yoğun kentlerde ve %16,1'i kırdaki yaşamaktadır. Çocuk nüfusun %69,7'si yoğun kentlerde, %15,3'ü orta yoğun kentlerde ve %15'i kırdaki ikamet etmektedir.

Yoğun kent olarak sınıflandırılmış olan alanlarda yaşayanların oranının en çok olduğu il İstanbul'dur.

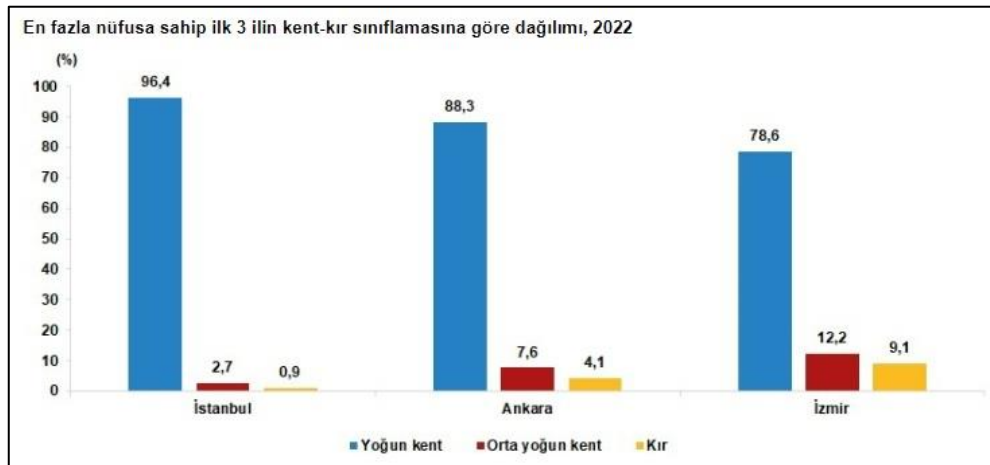
ADNKS'ye göre, 2022 sonuçlarına bakıldığında İstanbul'da yaşayanların %96,4'ü yoğun kent, %2,7'si orta yoğun kent ve %0,9'u kırdaki yaşamaktadır. Ankara'da bu oranlar sırasıyla %88,3'ü yoğun kent, %7,6'sı orta yoğun kent ve %4,1'i kırdır. İzmir'de ise %78,6'sı yoğun kent, %12,2'si orta yoğun kent ve %9,1'i kırdaki yaşayanları temsil etmektedir. Şekil 2.4'te 2022 yılı kent-kır sınıflaması ve geniş yaş grubuna göre nüfus dağılımları gösterilmiştir.

Şekil 2.4. 2022 yılı Kent- Kır sınıflandırması ve geniş yaş gruplarına göre nüfus dağılımı [27].

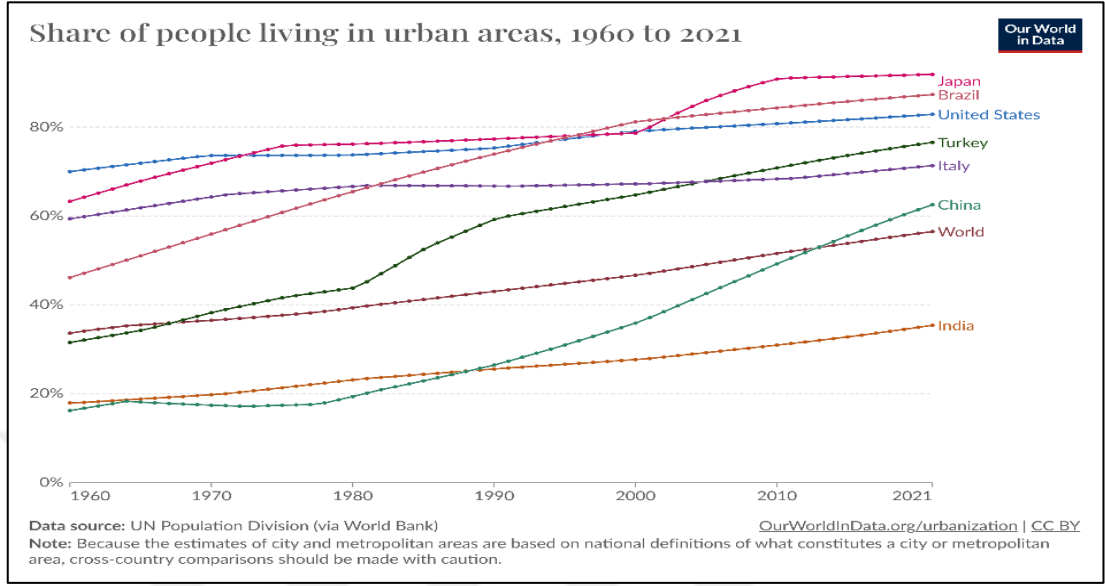
Nüfusun oranının en fazla olduğu il orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerden olan Artvin ili olup, Artvin'i sırasıyla %57,9 ile Bayburt ve %57,3 ile Sinop izlemektedir. En az orta yoğun kent nüfusuna sahip iller ise sırasıyla %1,6 ile Kilis, %2,7 ile İstanbul ve %6,5 ile Eskişehir'dir.

Kır sınıflandırmasında kalan yerlerde ikamet edenlerin oranının en fazla olduğu il Ardahan'dır. Ardahan'ı %60,3 ile Tunceli ve %54,2 ile Bartın takip etmiştir. Kırdaki yaşayanların oranının en az olduğu iller ise sırasıyla %0,9 ile İstanbul, %4,1 ile Ankara ve %4,7 ile Kocaeli'dir [27]. Şekil 2.5'te 2022 yılına ait ülkemizde en fazla nüfusa sahip ilk 3 ilin kent-kır sınıflandırmasına göre dağılımı verilmiştir.

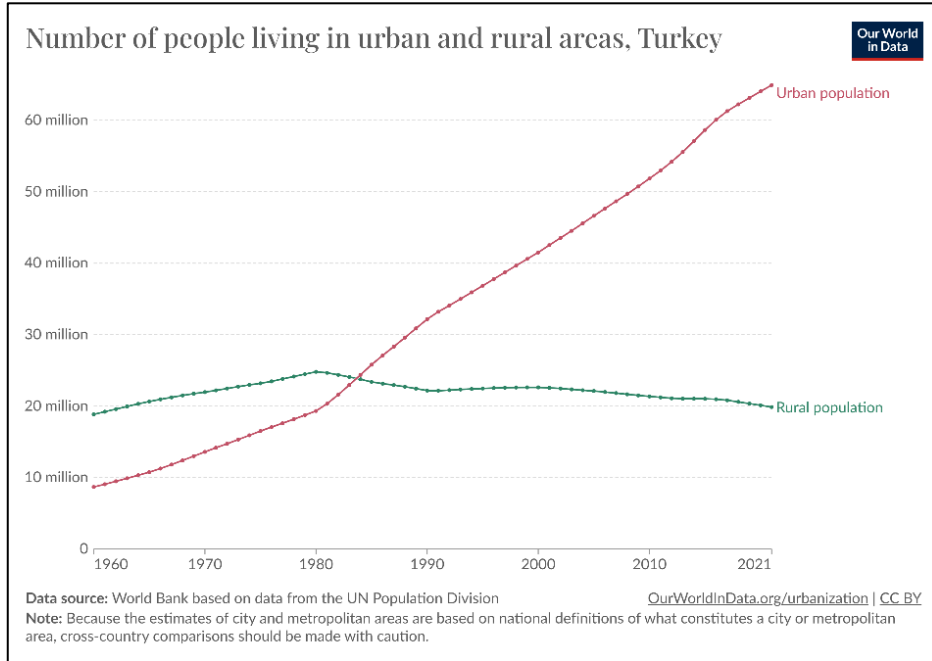
Şekil 2.5. 2022 yılı en fazla nüfusa sahip ilin kent-kır sınıflandırmasına göre dağılımı [23].

Şekil 2.6’da 1960-2021 yılları arasında dünyada kentsel alanda yaşayan insanların oranları verilmiştir.

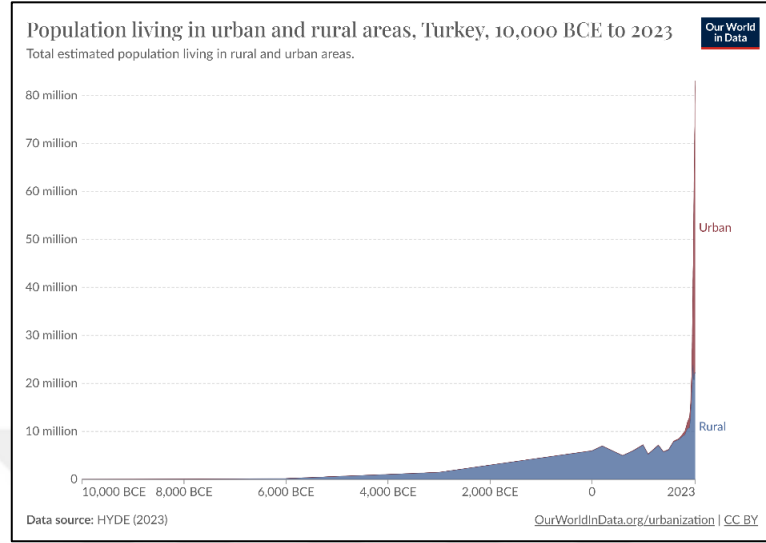
Şekil 2.6. Kentsel Alanda Yaşayan İnsanların Oranı [28].

Şekil 2.7’de 1960-2021 yılları arasında ülkemizde kentsel alanda yaşayan insanların oranları verilmiştir.

Şekil 2.7. Türkiye’de kentsel ve kırsal kesimde yaşayan insan sayısı [28].

Şekil 2.8’de Türkiye’de kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan insan nüfusu verileri verilmiştir.

Şekil 2.8. Türkiye’de kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan insan nüfusu [28].

Düzce’de, nüfusun %34,4’ü yoğun kent olarak sınıflandırılan alanlarda yaşamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 31 Aralık 2022 verilerine göre, bu bölgelerde 139.476 kişi ikamet ediyor. Düzce’de kır olarak adlandırılan yerlerde nüfusun %19,7’si yaşarken, orta yoğun kent olarak sınıflandırılan alanlarda ise nüfusun %45,9’u yaşamaktadır [27].

2.4. KENTSEL YAYILMA

Kırdan kentlere göç ve kent nüfusundaki artış, kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte, kentlerde ve çevrelerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Bu değişimler, kentsel yayılma veya kentsel saçaklanma terimleriyle ifade edilir. Kentin merkezi bölgeleri ile çevresindeki değişiklikler, merkez ve çeper kent ayrımını ortaya çıkarmıştır [29].

Banliyölerdeki evlerin, kamu hizmetlerinin ve yolların yapımı, kaynakların banliyö sakinlerine ve işçilere ulaştırılmasının önemli bir parçasıdır. Metropol alanlardaki büyüme genellikle kenar mahallelerde gerçekleştiğinden, bu bölgelere önemli miktarda kaynak ve hizmet aktarılır. Kent sınırlarındaki yapılaşma giderek daha monoton hale gelir ve birçok banliyö konut bölgesi, benzer veya aynı modelleri içeren aynı özelliklere sahip parsellerde bulunur [30].

Kentsel yayılmanın nedenleri uzun süredir araştırmacılar tarafından tartışılan bir konudur. Nüfus artışı, geleneksel olarak kentsel yayılmanın ana nedeni olarak kabul edilirken, son araştırmalar bu durumun daha karmaşık olduğunu göstermektedir. İletifim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, otomobil sahipliğindeki artış, yeni üretim teknikleri, ekonomik gelişmeler, toplumsal değişimler, yaşam beklentilerindeki değişimler ve arazi fiyatlarındaki değişimler gibi faktörler, kentlerin çeperlerine doğru yayılmasına neden olmaktadır [31].

Yapılan değerlendirmeler neticesinde, tarımsal nitelikli alanların korunmasına yönelik fiziksel planlama sürecinde yapılan çalışmaların büyük önem taşıdığı vurgulanmalıdır. Ancak, mevcut çalışmaların yetersiz olduğu da belirtilmelidir.

Yayılma veya banliyö yayılması şeklinde de ifade edilen kentsel yayılma, genel olarak az yoğunluklu olan konutlar, tek amaç için düzenlenmiş imar ve özel araçlara artan istek ile ilişkilendirilip kent ve kasabaların coğrafi kapsamalarının hızlı bir şekilde genişlemesi anlamına gelir [30].

Kentsel yayılmayı, çoğalan kent nüfusunu barındırma ihtiyacı ile kısmen anlatmak mümkün olabilse de birçok metropol bölgesinde daha çok yaşam alanı ve diğer konut olanaklarına duyulan istekle de anlatmak mümkündür. Kentsel yayılma, fazlalaşan enerji kullanımı, çevresel kirlilik, trafikteki sıklık gibi sorunların yanı sıra toplumun birbirinden ayrılmasını ve bütünlüğünün azalmasını tetikler. Ayrıca, metropol alanlarının fiziksel ve çevresel etkilerini artırarak, yaban hayatı habitatının kaybına ve doğal alanların parçalanmasına neden olur [32].

Hızlı kentleşme ile oluşabilecek zorluklara hazırlıksız olan kentsel alanlarda kontrolsüz kentsel büyüme ile kentsel yayılma ortaya çıkmaktadır. Kentsel yayılma sürekli olarak artmaktadır ve arazi ile kentsel altyapının etkisiz kullanımına neden olmaktadır. Bu durum, biyolojik çeşitliliğin kaybına ve düşük gelirli ailelerin kentsel alanın kenarlarına itilmesine yol açar. Araştırmalar, kentsel kenarlar gibi kentsel yönetim yapılarına sahip şehirlerin, herhangi bir kentsel yönetim politikası olmayan şehirlerden daha iyi durumda olduğunu kanıtlamıştır [33].

Kentsel yayılmanın özelliklerini ve nedenlerini inceledikten sonra, bu olgunun olumlu ve olumsuz sonuçlarını olduğu anlaşılmıştır. Kentsel yayılmanın olumlu yönlerine rağmen, çoğu görüş olumsuz sonuçlara odaklanmaktadır. Bu olumsuzlukların bir kısmı, merkez bölge sorunlarına işaret etmektedir. Yoksulluk yoğunlaşması, eğitim merkezlerinin düşük

kalitesi ve mali kaynakların yetersizliği gibi sorunlardan bahsedebiliriz. Ulaşım, yayılma daha fazla işe gidip gelme, uzun yolculuklar ve daha fazla trafik sıkışıklığına neden olur. İnsanlar daha iyi konut, eğitim merkezleri ve işlere erişim için daha fazla mesafe kat edebilmekte ve bu, altyapılara erişimle daha da artmaktadır. Yayılma, altyapı maliyetlerini de arttırmaktadır. Otoyollar, otoparklar, su ve elektrik maliyetleri gibi bazı örneklerden bahsedebiliriz. Ayrıca, daha fazla enerji kullanımına, kirliliğin ortaya çıkmasına ve arazilerin kaldırılmasına neden olacaktır. Yayılma, eski merkezler ve şehirlerde yeni sorunların ortaya çıkmasına ve rekabet gücünün kaybolmasına neden olur. Yeni ilçelerde, yeni altyapıların hazırlanmasına, daha fazla yolculuk yapılmasına, tarım arazilerinin kaldırılmasına ve sosyal etkileşimlerin azalmasına neden olur [34].

2.5. KIRSAL DÖNÜŞÜM

Kırsal gelişim dediğimizde genellikle aklımıza tarım ve hayvancılığın yapısı, sorunları, üretim, pazarlama ve bu amaçla yapılan örgütlenmeler akla gelir. Toplumsal ve ekonomik içerikli kırsal gelişme, tarımdan ayrı düşünülemez; aksine, kırsal gelişme, tarımsal ekonomideki ilerleme ve dönüşümlere bağlıdır. Bununla birlikte, kırsal gelişmenin insan-toprak ilişkileri, toprak mülkiyeti düzeni, toprakların işletmelere dağılımı, topraksızlık veya az toprak sahipliği gibi konular, kırsal altyapı, işsizlik, ormanların korunması gibi geniş kapsamlı yönetsel, kültürel, eğitimsel ve hukuki konularla birlikte ele alınmalıdır [9].

Kırsal dönüşüm, kaçınılmaz ve temel bir kalkınma sürecidir. Kırsal alanlardaki insanların yaşam tarzlarının ve ekonomik davranışlarının temel özelliklerinde uzun vadeli bir değişim süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreçte, kırsal halkın toplumsal ve küresel dinamiklere nasıl entegre olduğu dikkate alınır. Kırsal dönüşüm, politik, ekonomik, demografik, sosyo-kültürel ve çevresel bir dizi ilişkili etken tarafından belirlenen karmaşık bir olgudur [35]. Nüfusları kentsel veya kırsal olarak kategorize etmek için kullanılan tanım, ekonomik kalkınma sürecinde kentsel dönüşüm ve yapısal dönüşüm anlayışımızı etkileyebilir. Yapısal dönüşüm sürecinde, ağırlıklı olarak tarımsal toplumlar, daha yüksek getirili tarım dışı sektöre odaklanarak daha yüksek gelirli toplumlara dönüşür ve bu değişim yalnızca nüfusun kentsel merkezlerde fiziksel olarak yoğunlaşmasında değil, aynı zamanda kırsal alanlarda tarımsal odaktan uzaklaşıp daha çeşitlendirilmiş bir ekonomiye doğru kademeli bir kaymada da kendini göstermelidir [36]. Bu nedenle, yapısal dönüşüm süreci kırsal ekonomi ve tarım sektöründeki değişiklikleri kapsar.

Yapısal dönüşümün “kırsal itme” teorilerinde, tarımsal dönüşümün emeği tarım dışı ekonomik faaliyetlere bırakarak daha geniş bir dönüşümü hızlandırdığı anlaşılmaktadır [37].

Kırsal dönüşüm, öncelikle tarım dışı ekonomilere yönelik kırsal ekonomilerin çeşitlenmesi, tarım gıda sistemlerinin küreselleşmesi ve kırsal bölgelerin kentleşmesi gibi küresel etkenlerin etkisiyle ortaya çıkar. Bu dönüşümü küresel güçler yönlendirse de, bunlar yerleşmiş sosyal yapılar, kurumsal çerçeveler ve farklı insan etkinlik düzeylerine sahip yerel toplumlar tarafından aracılık edilir. Küresel ve yerel faktörlerin etkileşimi, kırsal dönüşümün farklı ülkeler arasında ve içinde ekonomik büyüme, sosyal dahil olma ve çevresel sürdürülebilirlik açısından farklı sonuçlar verdiğini açıklar [38].

Genel olarak kırsal dönüşüm, kırsal alanlardaki yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen bir süreçtir. Bu süreç, kırsal kesimde yaşayanların sosyal ve ekonomik yapılarını değiştirerek refah düzeyini yükseltmeyi, tarımsal üretimde yapısal değişimlerle gelirleri artırmayı, insan-toprak ilişkisini sürdürmeyi ve kırsal altyapıyı geliştirmeyi içerir. Ayrıca, kırsal alanda barınan insanların geliştirilmesini, değişim ve dönüşümü iyi yönde etkilemeyi ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan bir kavramdır. Bu süreç, altyapı, eğitim, sağlık ve kırsal yatırımların artırılması, küçük ölçekli çiftçilerin ekonomik olarak güçlendirilmesi ve yeni teknolojilere erişimlerini sağlamayı içeren çeşitli politikaları kapsar. Ulusal kuruluşlar, bölgesel projeleri desteklemek için önemlidir ve Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO) gibi kuruluşlar, gelişmişimi az olan ülkeler için kırsal dönüşümü teşvik etmek ve engelleri aşmak için stratejiler geliştirmektedirler [11].

Kırsal ekonomide çeşitlilik, günümüzde artan tarım alanlarının azalması ve ekolojik dengenin değişmesi nedeniyle önem kazanmaktadır. Bu durum, kırsal alanlarda yeni iş kollarının ortaya çıkmasını gerektirmektedir. Kültür endüstrisi, kırsal kalkınmada potansiyel bir alan olarak değerlendirilmektedir ve sanat, mimari, el sanatları, tasarım ve moda gibi kültürel miraslar ekonomik faaliyetlere entegre edilerek yeni gelir kaynakları oluşturulabilir. Kadınlar, gelişmekte olan ülkelerde tarım ve gıda üretiminde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, genellikle vasıfsız işçi konumunda yer almakta ve ekonomik potansiyellerini tam olarak kullanamamaktadırlar. Bu nedenle, kırsal kalkınma için kadınların ekonomik potansiyellerini geliştirecek stratejiler ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik projeler gerekmektedir [11].

Güvenlik, birçok ülkede kargaşa ve doğal afetler gibi durumlar nedeniyle kırsal

kalkınmayı tehdit etmektedir. Bu sorunların üstesinden gelmek için gıda güvenliğinin sağlanması, ekonomik fırsatların artırılması ve çevresel sorunların ele alınması gerekmektedir.

Kırsal dönüşüm için temel gereksinimler arasında, yeni yoksulluk ve eşitsizliklerin azaltılması, tarımsal kalkınmanın hızlandırılması, kırsal ekonomide çeşitliliğin artırılması, çevre hizmetlerinin geliştirilmesi, kırsal yerleşimlerin ve şehirlerin büyümesinin teşvik edilmesi, göçün kontrol edilmesi, temel kamu hizmetlerine erişimin sağlanması, arazi kiralama sistemlerinin geliştirilmesi, finansal hizmetlere erişimin artırılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanmanın teşvik edilmesi ve sosyal destek programlarının uygulanması bulunmaktadır.

2.6. KENT ÇEPPERİNDE KIRDAN-KENTE DÖNÜŞÜM

Son yıllarda, kentleşme konusu literatürde önemli bir tartışma konusu olmuş ve sürdürülebilir kalkınma kavramının gündeme gelmesinden çok önce önemli sosyal, ekonomik ve çevresel sonuçlar taşımıştır. Genellikle istenmeyen gelişim terimleriyle tanımlanan kentleşme, olumsuz kentsel genişleme ve aşırı kaynak tüketimi ile ilişkilendirilmiştir. Kentleşmenin azaltılması için, kentsel büyüme yönetimi, kentleşme özelliklerini ve onların sosyo-çevresel ve ekonomik itici güçlerini anlayarak zamanında uygulanmıştır. Sürdürülebilir kentsel gelişme entegre şehirlerin yüksek düzeyde gelişmiş mekansal bir formudur, ancak kentleşme çoğunlukla düşük yoğunlukta ve kentsel çeperin genişlemesi ile birlikte yayılan ve atlama tarzında gelişim özellikleri gösterdiği için, zıt bir güç olarak kabul edilir. Dolayısıyla, kentleşme sürdürülebilir kalkınmayı tehdit eden, eşi benzeri görülmemiş bir hızda gerçekleşen en etkili kentsel gelişim desenidir [39].

Kentsel genişlemeye yönelik harekete geçme ihtiyacı, kentselelik tarihi boyunca ortak bir endişe olmuştur. Farklı yazarlar, sanayileşmiş ülkelerde kentsel ve kırsal arasındaki eski ayrımların nasıl bulanıklaştığını göstermiştir. Yeni eğlence, ticari ve üçüncül nesnelerin konumu ve biçimi, endüstriyel şehirlerin kentleşme kenarlarına yönelik yeni bakış açılarının tetikleyicisi haline gelmiştir. Endüstriyel olmayan şehirlerde veya daha düşük derecede sanayileşmeye sahip şehirlerde daha az araştırılmış olsalar da, farklı çalışmalar bu özelliklerin orada sosyal konut, kentsel dokunun kademeli genişlemesi ve bozulmuş alanlar gibi diğer faktörlerle birleşmiş gibi görüldüğünü göstermektedir [40].

Teknolojik gelişmeler, özellikle otomobil ve telefon gibi buluşlar, insanların kent

merkezlerine olan bağlarını azaltmış ve kentsel çevrelerde alt kentleşmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde insanlar, daha doğayla iç içe, geniş ve huzurlu yaşam alanları talep etmektedirler, ancak kent merkezlerine kolayca erişebilmeyi de istemektedirler. Bu talepler doğrultusunda, kent çeperindeki kırsal alanlar kentsel mekânlara dönüşmekte ve kentleşme sürecine dahil olmaktadır. Bu değişimler, gelecekte metropol kentlerdeki tüm kırsal alanların benzer değişimlerle karşı karşıya kalabileceğini işaret [40].

Kırdan kente dönüşümü üç temel önerme ile özetlemek mümkündür:

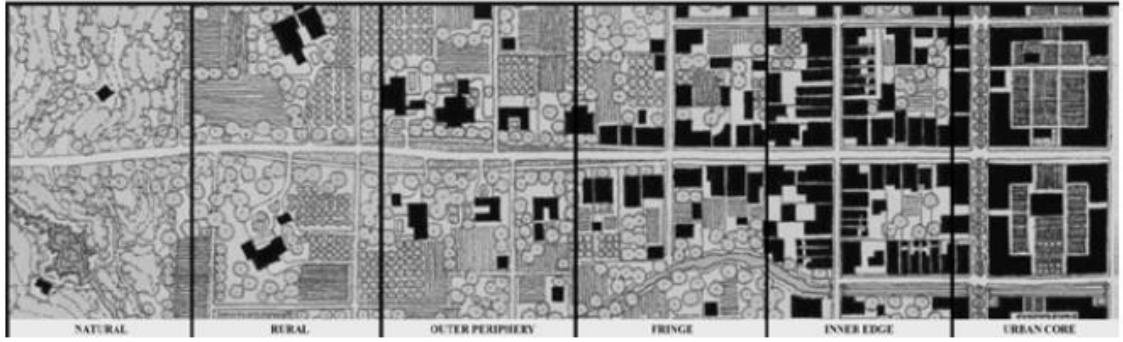
Kentten ayrılan sanayi ve diğer ekonomik faaliyetler; artık kırsal alanları tercih etmeye başlamıştır. Bu durum, tarımın tek hakim ekonomik faaliyet olmaktan çıkmasına neden olmuştur. Enerji üretimi, lojistik, madencilik ve turizm gibi sektörler de kırsal alanlara yayılmıştır.

Doğa ile iç içe bir yaşam tarzı; artık kent sakinleri arasında da talep görmektedir. Bu durum, kentlilerin kırsal alanlara olan ilgisini artırmış ve tersine göçü tetiklemiştir. Bu göç dalgası, kırsal alanlardaki yapılaşma biçimini ve arazi kullanımını etkilemiş, ikincil konutların ve turistik tesislerin artmasına yol açmıştır.

Özellikle kent merkezlerinden uzak, erişimi zor olan kırsal alanlar; emekliler ve yaşlı nüfus için cazip hale gelmiştir. Ayrıca, çevre koruma bilincinin artmasıyla birlikte, kırsal alanlarda büyük koruma alanları oluşturulmaya başlanmış ve bu alanlar kent baskısından korunmaya çalışılmıştır [11].

Bu önermeler, kırdan kente dönüşüm sürecinin karmaşıklığını ve kırsal alanların yaşadığı değişimleri göstermektedir.

Kırsal ve kentsel alanların belirlenmesi için, araştırmacılar ve uluslararası kuruluşlar baskın faaliyetlere ve karakteristik özelliklere bakarak bölgeleme yapmaktadır. OECD, kırsal ve kentsel alanları üç tipe ayırmıştır: Baskın kırsal alanlar, belirgin kırsal alanlar ve baskın kentsel alanlar. Avrupa Birliği'nin bölgeleme modeli ise altı farklı tipte bölgelere ayrılmaktadır: Büyük metropoliten alanların etkisi altındaki bölgeler, yüksek kentsel ve kırsal yoğunluklu çok merkezli bölgeler, yüksek kentsel yoğunluğa sahip çok merkezli bölgeler, metropoliten alan etkisi altındaki kırsal alanlar, küçük ve orta ölçekli kentlerin ağındaki kırsal alanlar, uzak ve ulaşılması zor kırsal alanlar. Kentsel bölgelerin bir geçiş modeli üzerinden görselleştirilmesi ise kentsel çekirdek, iç kenar, çeper, dış çeper, tarım ve doğa alanları olarak bölgelendirilmiştir [41]. Şekil 2.9'da Geçiş bölgeleri verilmiştir.

Şekil 2.9. Geçiş bölgeleri [41].

Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki dönüşüm, ulaşım ve iletişimdeki teknolojik ilerlemelerle birlikte kent ve kır arasında erişilebilirliğin artmasıyla başlamıştır. Bu dönüşüm, özellikle çeperlerden kıra doğru başlamış ve çeper alanlarında yoğunlaşmıştır. Sanayi sektörünün kırsal alana yerleşmesi, turizm tesislerinin artması, ikincil konutların ve tarımsal alanların dönüşmesiyle birlikte, sadece arazi kullanımı değil, sosyal yapıda da değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin nedenleri arasında artan kentleşme, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, tarım arazilerinin farklı faaliyetlere dönüştürülmesi, genç nüfusun azalması ve kentli yaşam standartlarının değişmesi yer almaktadır. Çalışmalar, özellikle İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük kentlerde ve çevresinde yapılmış ve kentsel yayılmanın etkilerini ortaya koymuştur. Bu etkiler arasında doğal alanların kaybı, tarım arazilerinin azalması, kırsal kimliklerin değişmesi ve ulaşım sorunlarının artması yer almaktadır. Bu dönüşüm süreci, kırsal alanların kentleşme sürecine paralel olarak saçak yerleşmelere dönüşmesine ve doğal peyzajın zarar görmesine neden olmuştur.

2.7. EKOLOJİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN KIRSAL ALAN KAVRAMI

Kırsal alan kavramı sadece fiziksel bir mekânı tanımlamakla sınırlı değildir. Çünkü kırsal alanlar, ekonomik ve sosyal hayatın çeşitli faaliyetlerinin karmaşık bir şekilde bir araya geldiği yerlerdir. Bu bölgeler sadece içinde yaşayan nüfusa yaşam ve iş alanı sunan yerler olarak değil, aynı zamanda ekolojik dengeyi sağlayan alanlar olarak da kabul edilmelidir. Kırsal alanlar, genellikle kentsel alanların dışında kalan yerleşimler olarak tanımlanabilir [42].

Kırsal alanların değişimlere karşı yok olmaması için iç bileşenlerin işlev ve yapısını ayarlayarak dayanıklılık kapasitelerini artırma gerekmektedir. Bu süreçte, kırsal geçim

kaynaklarının çeşitlendirilmesi, pazar odaklı kurumların oluşturulması ve güçlü sosyal sermaye, kırsal dayanıklılığı artırmak ve sürdürülebilir kırsal topluluklar inşa etmek için önemlidir. Bilgi ekonomisinde sürdürülebilir kırsal kalkınma için üç koşul tartışılmaktadır:

1. Potansiyel kentsel talebe yanıt verebilecek yeni ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi;
2. Bu yeni faaliyetleri kurabilecek ve genişletebilecek yerel girişimcilik;
3. Yeni faaliyetlerde girişimciliği destekleyebilecek kredilere, iş gücüne, insan sermayesine, dış pazarlara ve öğrenme ve yenilik için dış bilgiye erişim sağlayacak sosyal sermaye [42].

Kent ve kır arasındaki sınırların silikleşmesi, potansiyellerin yanı sıra riskleri de beraberinde getirir. Kentin çeperinde bulunan kırsal alanlar, tarım ve ormanlık alanları barındırır ve kent için çevre dengesi, biyoçeşitlilik, üretim ve peyzaj açısından önemlidir. Bu alanlar, kentin parçası olabilecek ve özel bir kırsal kimliği taşıyabilecek niteliktedir. Ancak, kentteki yoğun konut dokusundan farklı olarak, açık ve yeşil alanlar ile alternatif kullanım alanlarına sahip olmalarına rağmen, yasal düzenlemelerle savunmasız hale gelebilirler [11].

2.8. EKOLOJİK KÖYLER VE KORUMA GELİŞTİRME

Eko-köylerin, transit köylere göre farkı olarak toplu taşıma hizmeti sunmamaları ve bu nedenle yakın kasaba veya banliyölere giden kişiler genellikle araç paylaşımı gibi programlara katılırlar. Ayrıca, eko-köyler, ekolojik sürdürülebilirliği korumak için birlikte çalışan politik nüfusla karakterizedir ve genel olarak yakınlardaki çiftliklerde yetiştirilen yerel üretim gıdaları ile beslenirler. Bununla birlikte, koruma-geliştirme genellikle şehirlerde ve banliyölerdeki bireysel konut alanlarını ve mahalleleri içerir. Bunun gibi gelişmeler, insanlar ile doğal çevre arasındaki bağımlılığı vurgulamak için belirli bir doğal özellik üzerine odaklanabilir [42].

2.9. PANDEMİ SÜRECİNDE KIRA YÖNELİŞ

Şehirleşme ve teknolojinin ilerlemesiyle, salgın hastalıklar özellikle kalabalık bölgelerde ciddi ölümlere neden olmuştur. Bu salgınlar, insan kayıplarının yanı sıra ekonomik,

sosyal ve mekansal alanlarda önemli değişimlere ve dönüşümlere yol açmıştır [43].

2020’de COVID-19 vakalarının ve metropol alanlardaki kısıtlamaların yoğunlaşması, kırsal ve bölgesel alanların güvenli ve kesintisiz bir yaşam biçimiyle ilişkilendirilmeye başlanmasıyla kırsal alanlara yönelik başlamıştır [44].

Pandemi sırasında uygulanan kısıtlamalar, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetler ile insan yaşamını olumsuz etkilemiştir. Bu dönem, gıda fiyatlarındaki dalgalanmalar, yoksulluk, artan enerji ve üretim maliyetleri, sağlıklı gıdaya erişim zorlukları ve piyasa sistemlerindeki belirsizlikler gibi faktörlerle birlikte insan davranışları üzerinde daha da derin etkiler bırakmıştır. İnsanlar, temel ihtiyaçlarının risklerden en az etkileneceği bir ortam arayışına girmiştir. Bu nedenle, geçimlik bir hayat ve doğaya yakın, kültürel değerleri ön planda tutan bir yaşam tarzına yönelme eğilimi artmaktadır [45].

Yoğun kent merkezlerinden uzak durulan ve kaçış yeri haline gelen kırsal alanlar, insanların tercihlerinde öncelikli olmuştur. Sanayileşme ve tarımda makineleşme ile önemini yitiren kırsal alanlar, COVID-19 pandemisiyle yeniden değer kazanmış ve göçün yönünü kendisine çekmiştir [43]. Budurum aynı zamanda kırsal alanları güçlendirmek ve dünya çapında kırsal alanların gelişimini teşvik etmek için bir fırsat penceresi açmıştır. Kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ortak çabaları motive edebildiği için kırsal kalkınma için potansiyel bir fırsattır [46]. Bu virüs felaketinin (yani COVID 19 salgını) ortaya çıkması, kentsel alanların kırılmalıklarını ve kırsal alanların dayanıklılığını açığa çıkarıyor. Salgının ortaya koyduğu zorluk, kentsel alanların kırsal göçmenlerin her zaman başaracaklarına inandıkları kalkınma vaatlerini yerine getiremeyeceğini ortaya koyuyor. Uzun vadeli sürdürülebilirlik odaklı düşünce ve uygulamalara ihtiyaç duyuluyor ve kırsala odaklı kalkınma yenilikleri aranmalı. Kırsal alanların maddi ve manevi değerleri artık tanınmalı ve ulusların kalkınmasında dikkate alınmalıdır. Bunlar, dünyanın belirli ülkelerinde yaşanan ters göçün sunduğu fırsatlardan yararlanmak için gereklidir.

2.10. AFETLER VE PANDEMİ SONRASI ORTAYA ÇIKAN DURUMUN BASINDAN YANSIMALARI

Pandemi ve son yaşanan deprem, gıda ve sağlıklı çevrenin önemini bir kez daha vurguladı. Deprem mağdurlarının yükü, kırsalda yaşayan Anadolu insanı tarafından önemli ölçüde paylaşıldı. Depremzedeler, kırsal alanlara yöneldi çünkü bu alanlar daha

güvenli ve daha sakin bir ortam sunuyordu. Kırsal yaşam, gıda ve su erişimi gibi temel ihtiyaçları daha kolay karşılamalarını sağladı. Ayrıca, kırsal alanda yeşil alanların, temiz çevrenin ve psikolojik olarak iyileştirici ortamların bulunması da tercih sebebi oldu. Ekonomik zorluklar ve enerji maliyetlerinin artmasıyla birlikte, bazı kişilerin kırsal alanlara yönelimi sınırlı kaldı. Bu durum, pandemi ve deprem sonrası kırsala göç eğiliminin geçici olduğunu gösteriyor. Yeni yerleşim alanları planlanırken, kırsal alanların önemi ve felaket durumlarında kırsalın rolü göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel dengelerini dikkate alan stratejiler geliştirilmelidir. Özellikle, tarımsal üretimin teşvik edilmesi ve kırsal altyapının iyileştirilmesi, tersine göçü teşvik edebilir. Ayrıca, kırsal kalkınma modelleri ve köykent projeleri gibi daha önce gündeme gelmiş çalışmaların yeniden değerlendirilmesi önemlidir. Bu sayede, kırdan kente göç eğilimi azaltılabilir ve kırsal alanlar daha yaşanabilir hale getirilebilir [47].

2.11. KIRSAL YERLEŞMELER İLE İLGİLİ MEVZUAT DEĞİŞİMİ VE ETKİLERİ

Köyler, benzersiz yaşam tarzları, arazi kullanımları, sosyokültürel yapılar, doğal ve kültürel peyzajları ile ilişkilendirilen ekonomik kaynaklarla bütünleşmiş yerlerdir. Ancak, ülkemizde kırsal alanlar için mevcut yasal düzenlemeler yetersiz ve karmaşık hale gelmiştir. Kırsal alanların sürdürülebilirliği açısından, bu yasaların ve politikaların gözden geçirilmesi gerekmektedir. Kırsal yerleşimlerde yaşanan planlama, tasarım ve yönetim süreçlerindeki eksiklikler ve sorunlar, sosyal, kültürel ve çevresel sorunların temelini oluşturmaktadır. Mevcut yasaların güncel, bütünsel, ilgili ve detaylı olmaması, farklı yorumlamalara ve çok yönlü sorunlara neden olmaktadır. Dolayısıyla, kırsal alanların ve köylerin kavramsal, sivil, idari, yönetsel, mekânsal planlama ve tasarım boyutlarının sürdürülebilir ve bütünsel bir şekilde ele alınması ve yasaların gelecekteki ihtiyaçlara uygun olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir [48].

1924 tarihli 442 Sayılı “Köy Kanunu”, köylere ilişkin yasal düzenlemelerin başlangıcını oluşturmuştur. Bu kanun, köyün idari yapısını, sınırlarını ve bayındırlık işleriyle ilgili görevlerini tanımlamıştır. Ayrıca mevcut köylerin iyileştirilmesini amaçlamıştır. Kanunda köy, cami, okul, otlak, baltalık gibi ortak alanları olan ve toplu ya da dağınık konutlarda yaşayan insanların bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte oluşturduğu, nüfusu iki binden düşük olan yerleşim birimi olarak tanımlanmıştır [49].

3. KENTSEL MORFOLOJİ VE KURAMSAL YAKLAŞIMLARI

3.1. KENTSEL MORFOLOJİK ARAŞTIRMALAR

İnsan yerleşimlerinin çeşitliliği ve karmaşıklığı, onları anlamaya çalıştığımız yolların çeşitliliğinde yansıtılır. Şehirlerin sunduğu konu zenginliği, araştırma yöntemlerinde de eşit bir zenginliğe yol açmıştır. Kentsel morfoloji gibi tek bir alanda bile, farklı referans terimlerine sahip farklı yaklaşımlar vardır. Çeşitliliğin ortaya çıkardığı zorluk, farklı görüşler arasında nasıl seçim yapılacağı değil, bunların nasıl birleştirileceği ve koordine edileceğidir [50].

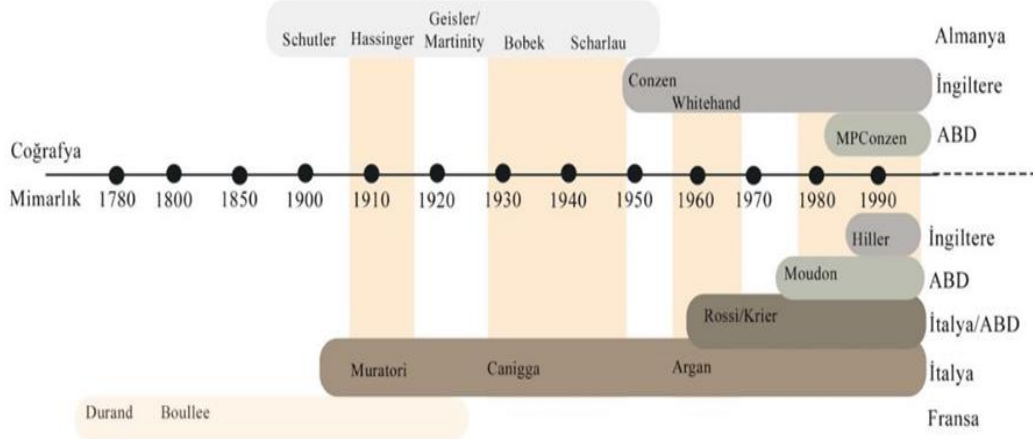
Kentler, insanoğlunun gezegenimiz üzerinde yarattığı en büyük yapıtlar olarak, birer organizma gibi sürekli değişime açıktır. Bu değişimler, kentsel yenilemeler, yeni yerleşim alanları ve ulaşım arterlerinin oluşturulması, ticari aktivitelerin düzenlenmesi gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir. Bu tür müdahaleler, kentlerin görünen biçiminde önemli değişimlere yol açabilir.

Kentsel peyzajın yönetilebilirliği bu noktada büyük önem taşımaktadır. Kent mekânının mevcut yapısının doğru anlaşılması ve buna göre adımlar atılması gerekmektedir. Bu bağlamda, morfolojik ve tipomorfolojik çözümler araştırmacılara, planlamacılara ve mimarlara önemli bakış açıları kazandırmaktadır [51].

Kent morfolojisi, zaman içinde şehirlerin, kasabaların ve köylerin oluşumunu ve dönüşümünü; farklı ölçeklerdeki mekansaldeserlerini; ve sürdürülebilir kentsel gelişimi teşvik etmek için uygun kentsel müdahaleleri bilgilendirmek amacıyla şehir formunun incelenmesine odaklanan bir alan olarak tanımlanır. Kent morfolojisini incelemek için kullanılan kavramlar ve yaklaşımlar disiplinlerarasıdır. İlgili alanlar insan coğrafyası, kentsel planlama, kentsel tasarım, mimarlık, sosyoloji ve kültür çalışmalarını kapsar. Kent morfolojisi, genel olarak şehir yönetimi, tasarım ve planlama, kentsel koruma ve yenileme ile birlikte, sosyo-ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunmak amacıyla kentsel politika yapımına da fayda sağlar [52].

Kentsel morfoloji, bir yerleşim dokusunun oluşumunu ve dönüşümünü tarihsel dönemler açısından inceleyen ve mekânsal kimliği yapı ölçeğinde analiz eden bir çalışma alanıdır. Özellikle Almanya'da önemli bir yer tutar. Bu alandaki çalışmalar, 1899'da Schlüter'in şehirlerin yerleşim planı ve yerleşme coğrafyası üzerine yaptığı monografik çalışmalara dayanır. Daha sonra, Hassinger, Geisler, Martiny gibi isimler bu alanda önemli katkılarda

bulunmuştur. Conzen ve Caniggia ise kentsel morfoloji alanına önemli katkılar sağlamıştır [53]. Şekil 3.1’de, Kentsel morfoloji çalışmalarında tarihsel süreçte öne çıkan araştırmacılar gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Kentsel morfoloji çalışmalarında tarihsel süreçte öne çıkan araştırmacılar [11].

Kentsel morfoloji, sokaklar, yapı adaları ve binaların mekânsal düzenlemesini değerlendirerek kentin tarihini, gelişimini ve sosyal yapısını inceleyen bir araştırma alanıdır. Şehirlerimizi yapılandıran kentsel biçimin ana unsurlarını -sokaklar, kentsel bloklar, parseller ve binalar- ve bu unsurları şekillendiren temel aktörleri ve dönüşüm süreçlerini sunarak başlar. Daha sonra bu analitik çerçeveyi, tarih boyunca şehirlerin evrimini tanımlamak ve çağdaş şehirlerin işleyişini açıklamak için kullanır [5]. Kentsel peyzajların tarihsel olarak nasıl geliştiğini çeşitli şekillerde açıklamayı içerir ve bunu koruma ve geliştirme karar süreçlerine entegre edilebilecek bir şekilde yaparlar [7].

Farklı disiplinlerden araştırmacıların katkı sağladığı bu alanda, İngiliz, İtalyan ve Fransız okulları öne çıkmaktadır. İngiliz Okulu coğrafi açıdan, İtalyan okulu mimarlık bakış açısından ve Fransız okulu sosyolojik açıdan kentin fiziksel yapısını incelemiştir. İngiliz Okulu, şehirlerin inşasını tanımlayarak açıklayıcı bir yaklaşım sergilerken, İtalyan okulu kentin nasıl inşa edilmesi gerektiğine odaklanmıştır. Fransız Okulu ise tasarım teorilerinin etkisini değerlendirmiştir. Bu çalışmada, İngiliz okulunun yaklaşımıyla morfolojik analizler yapılmış ve Conzen’in sokaklar, yapı adaları ve binalar üzerine yaptığı analizler Caniggia’nın tipomorfoloji çalışmalarından esinlenmiştir. Caniggia, yapıların kent formunu nasıl etkilediğine odaklanarak dört seviyede kavramsal bir model

geliştirmiştir. Bu çalışmalar, kentlerin fiziksel yapısını ve gelişimini anlamak için önemli bir temel oluşturur [7].

Kentsel morfoloji kavramı, kentin zaman içindeki değişimlerini anlamaya ve araştırmaya dayalı bir analiz yöntemidir. Tipomorfoloji, kentlerin fiziksel ve mekânsal yapılarının açıklanmasını amaçlar.

Kent biçimi (morfoloji) binaların ve açık alanların oluşturduğu tiplerin detaylı bir şekilde sınıflandırılması (tipoloji) ile tanımlanır [54].

Bu araştırmada da İngiliz ve İtalyan Okulu araştırmacılarının ortaya koydukları kentsel morfoloji analiz yöntemleri incelenmiş yapılan araştırmada coğrafi ve mimari bakış açılarından yararlanılarak çalışma alanındaki morfolojik farklılıkları öncelikle bölgesel olarak analiz edilmiş, daha sonra daha detaylı yapı ve parsel ölçeğindeki farklılaşmalar ile bölgelerin nasıl oluştuğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.2. TİPOMORFOLOJİK YAKLAŞIM

Mimarlık nesnesinin yer alacağı çevrenin mimari niteliklerinin iyi okunabilmesi, yeni yapılacak binalar veya bina grupları için önemli bir tasarım girdisi sağlamanın ötesinde, mevcut kent dokusunun devamlılığının da bir ölçütü haline gelmektedir. Bu bağlamda, mimari çevrenin niteliklerini inceleyen iki farklı ama birbirine bağlı yaklaşım bulunmaktadır [55]:

Tipolojik Yaklaşım: Bu yaklaşım, mimari çevreyi onu oluşturan binaların tipolojisi üzerinden analiz eder. Tipolojik yaklaşım, kentsel formları ve zaman içindeki değişimlerini incelemek için bir yöntem olarak kullanılmıştır. Batı dünyasında teorik analizler için geniş bir şekilde kullanılmasına rağmen, tipolojik yaklaşımın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki deneysel uygulamaları hala sınırlıdır [8].

Morfolojik Yaklaşım: Coğrafya tabanlı olan bu yaklaşım, mimari çevreyi arazi kullanımlarına göre değerlendirir.

Tipomorfolojik Yöntem: Bu yöntem, tipolojik ve morfolojik yaklaşımları birleştirir ve mimari çevrenin biçimini, binaların ve açık alanların oluşturduğu tiplerin detaylı sınıflandırmasına dayandırarak tanımlar. Tipolojilerin amacı, küçük kasabaların daha ileri istatistiksel karşılaştırmaları için bir temel oluşturmaktır [56].

Çağdaş şehir, giderek artan sayıda unsur, sistem, dinamik ve katmandan oluşan büyük bir

karmaşıklığa sahip kentsel bir organizma olarak kendini göstermektedir. Bu da, şehirlerin okunmasını eşit derecede karmaşık bir görev haline getirmektedir. Tipomorfolojik analiz yöntemi, bu bağlamda, şehri okuma aracı olarak önemli bir yer tutar; sokaklar, meydanlar, kentsel bloklar, binalar, arsalar ve diğer farklı unsurları sınıflandırma süreci yoluyla doğal olarak düzensiz olanı düzenli hale getirir. Şehrin kentsel dokusunun iki yapısal unsurunu, kentsel blok ve sokağı okuyarak, bu metodolojinin uygulanabilirliğini ve akademik eğitimdeki yararlılığını ve şehrin (yeniden) tasarım sürecinde bir araç olarak nasıl kullanılabileceğini göstermeyi amaçlar [57].

Son yıllarda, tipoloji ve morfolojiyi birleştirerek, tipo-morfoloji üzerine yapılan araştırmalar gelenek ile modernite arasındaki bağlantıyı ortaya koymuştur ve bu çalışmalar geleneksel biçimlerin önemini vurgulamak için kentsel planlama ve tasarıma da uygulanmaktadır [58].

Tip ve tipoloji çalışmaları kavramı uzun bir süredir mimari tarih ve teorisinde geliştirilmiştir. Bu kavramın gelişim sürecini izleyerek, farklı mimarların ve mimari teorisyenlerin kendi ideolojileri, deneyimleri ve kişisel yorumlarıyla tip üzerinde nasıl etkili olduklarını ortaya koymaktadır. Coğrafya disiplininin türetilen morfoloji ise insan yapımı çevreyi okuma konusunda uzun bir bilgi birikimidir. İnşa edilmiş çevrenin oluşturulması ve yeniden şekillendirilmesindeki potansiyeli, tipoloji kavramıyla birleştirilmedikçe tam olarak keşfedilemez. Bu yaklaşımın önemli potansiyeli, bugüne kadar ayrı disiplinlerde evrilen bu iki teorinin karşılıklı ilişkileri ve tipomorfolojinin bu iki disiplinin birleşimi olarak kültürel kimliğe nasıl uygun olduğunu açıklar [59].

Çalışmamızda, mimari çevrenin nitelikleri sadece bina ölçeğinde değil, bina/parsel ölçeğinden kent ölçeğine kadar daha geniş bir perspektifte ele alınmıştır.

Tipomorfolojik çalışmalar, kentlerin fiziksel ve mekânsal yapılarına odaklanır ve kent biçimini, bina ve açık alanlarının oluşturduğu tiplerin detaylı sınıflandırmasına dayanarak tanımlar. Bu yaklaşım, kent biçimini tipik mekân ve yapıların analizinden yola çıkarak inceler [59].

Tipomorfolojik düşünceye odaklanan çeşitli ülkelerdeki eğilimler, şehirlerin nasıl üretildiği ve inşa edildiğini öğrenmenin ana hatlarını belirlemiştir. Bu çalışmalar, farklı disiplinler ve kültürel konulara dikkat çekerek çeşitli yöntemler kullanır. Özellikle İtalya, İngiltere ve Fransa'da gerçekleştirilen bu çalışmalar, kentsel dokuların mekânsal karakteristikleri üzerine zengin bakış açıları geliştirmiştir [51].

Üç farklı tipomorfoloji geleneği, şehirlerin temel güçlerini ortaya çıkarmayı amaçlar, ancak yöntem ve yaklaşımlar farklıdır. Bu farklılıklar, daha geniş kapsamlı ve zengin bir inceleme yöntemine işaret eder. Kentsel ölçekte yollar, yapı adaları, parseller, binalar ve açık alanlar gibi fiziksel oluşumlar ile sosyal anlamları ve mimari detaylar önemlidir. Küreselleşmenin etkisiyle kentlerde hızlı değişimler yaşanırken, tipomorfoloji yeni düzenlemeler ve kentsel erozyonu durdurma konusunda önemlidir. Tipomorfolojik yöntem, kentlerin özünü kavramaya ve korumaya yöneliktir, bu da kent peyzajının yönetimi için sağlam bir temel sağlar [51].

4. DÜZCE ŞIRALIK ÖRNEĞİNDE KENT ÇEPERİNDEKİ KIRSAL ALANIN DÖNÜŞÜMÜ VE KENTSEL MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın bu kısmına kadar kavramsal açıklamalar yapılmış olup bu kavramların tanımları doğrultusunda kırdan kente dönüşüm literatür araştırması ve örneklerle ele alınmıştır. Kentsel morfoloji alanına ait çeşitli kuramsal yaklaşımlar, coğrafi ve mimari kökenlerine göre incelenmiş ve İngiliz, İtalyan ve Fransız okulları ile bu okulların araştırmacılarının katkıları üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ayrıca, kent çeperinde meydana gelen morfolojik dönüşümler ve kırsal yerleşmeler üzerindeki etkileri, örnek alan üzerinden detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Bu bölümde, kentsel morfoloji incelemeleri kapsamında yapılan çalışmaların birçoğunda, çevrede yapılan müdahalelerin ardından meydana gelen farklılıklar morfolojik analizlerle incelenmiş ve dönüşüm süreci açıklanmıştır. Düzce Şıralık yerleşimi, birbirinden değişik morfolojik özelliklere ve bölgelere sahip olduğu belirlendiği için bu yerleşim örneği olarak seçilmiştir. Farklı morfolojik özelliklere sahip dört ayrı bölge örnek alınarak incelenmiş ve çeşitli morfolojik analiz yöntemleriyle dönüşüm süreci ele alınmıştır. Bu çalışma, çeşitli nedenler ile kıra dönüşümün kır üzerindeki değişim ve dönüşüm sürecini tartışmak için farklı morfolojik özelliklere sahip kentsel dokuların belli bir odaktan gelişim göstererek değişime uğrayan Şıralık üzerinden yapılmıştır.

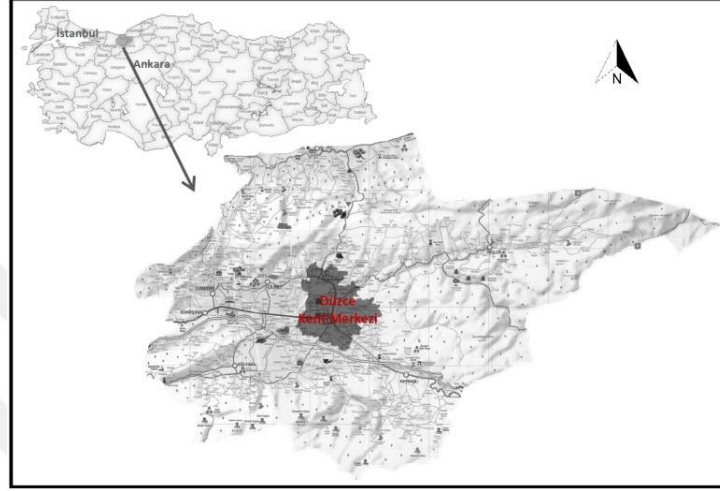
Araştırmanın amacı, yaşanan depremler ve pandemi sonrası kıra olan talep ve dönüşümün kırdaki değişim ve dönüşümün tüm ölçeklerdeki etkilerini tespit etmektir. Bu bağlamda, yapı, parsel ve sokak ölçeğinde morfolojik analizler gerçekleştirilmiş ve bu analizlerin sonuçlarıyla kentleşme sürecinin nasıl evrildiği anlaşılmasına çalışılmıştır.

Ayrıca, bu çalışma ile kırsal alanın değişen kimliğine dikkat çekilerek, bu alanların yapılaşma sürecinde nasıl değiştiği ve bu değişimin sonuçlarının ne olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır.

4.1. DÜZCE'NİN KENTSEL BİÇİMLENME SÜRECİ

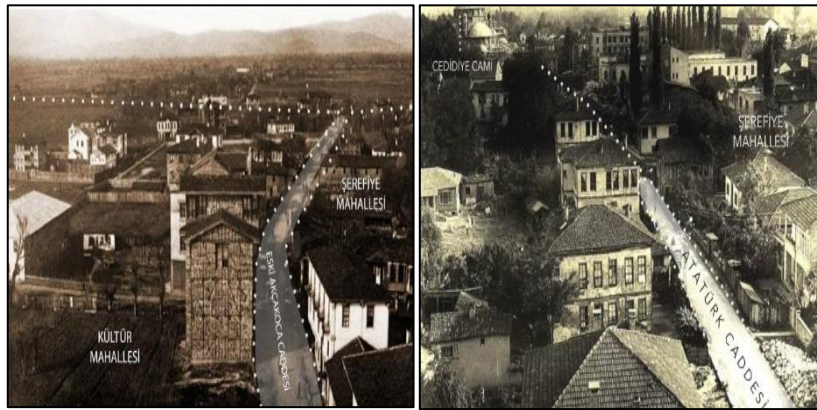
Düzce, Karadeniz Bölgesinin batı kısmında yer alan, Ankara ve İstanbul arasında bulunan ova üzerinde kurulmuş bir şehirdir. 16. yüzyılın başlarında köylerin pazar yeri niteliğinde

iken 19. yüzyılın ikinci yarısında 139 köy, 6618 hane ve 36000 nüfusa ulaşarak canlı bir ticaret merkezi haline geldi ve ilk yerleşim bölgeleri olarak tanımlayabileceğimiz bugünkü merkez mahallelerinden olan Camikebir, Kültür, Şerefiye ve Cedidiyemahalleleri ile sınırlıydı. 1950'ye kadar Düzce'nin gelişimi eski İstanbul-Ankara Karayoluna bağlı olarak ilerledi. Şekil 4.1'de Düzce ili konumu gösterilmiştir.

Şekil 4.1. Düzce ili konumu.

Günümüzde Düzce ilinin nüfusu 405131 kişidir ve yüzölçümü 2593 km² bir alana sahiptir. Düzce'nin toplam 7 ilçesi, (Gümüşova, Gölyaka, Çilimli, Cumayeri, Akçakoca, Yığılca, Kaynaşlı), 2 beldesi (Beyköy, Boğaziçi) ve 278 köyü bulunmaktadır. Şekil 4.2'de Kentin yıllara göre gelişim diyagramı verilmiştir.

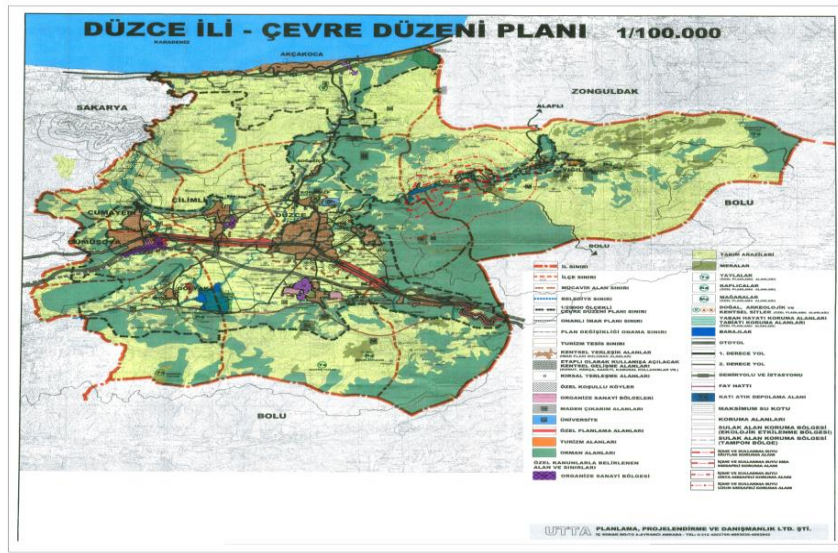

Şekil 4.2. Kentin yıllara göre gelişim diyagramı [60].

Köy niteliğinde olan ya da belediye sınırlarına dahil edilen eski kırsal yerleşimler (Uzunmustafa, Kiremitocağı, Aziziye ve Beyciler), kendi çeperlerine yayılarak kentin

mekânsal anlamda bütünleşme sürecine girdi. Kentin merkezindeki gelişmeler ise genellikle önceki dokunun yenilenmesi ya da boşlukların doldurulmasıyla gerçekleşmiştir.

1950-1965 arası kent yağ lekeleri şeklinde gelişti ve çevresindeki kırsal yerleşimlerle bütünleşti. 1970’ten sonra çok katlı yapılaşmalar başladı ve kent gelişimini Ankara-İstanbul yolu üzerinde sürdürdü. 1985’ten sonra organize sanayi sitesi ve üniversitenin kurulmasıyla güneye ve kuzeye doğru gelişmiştir. Şekil 4.3’te Düzce ili çevre planı verilmiştir.

Şekil 4.3. Düzce ili, çevre düzeni planı.

4.2. DÜZCE’NİN 1999 DEPREMLERİ VE PANDEMİ SONRASI KENTSEL VE MEKÂNSAL DEĞİŞİMİ

Kentin büyük şehirlere yakın ve elverişli topraklara sahip olması nüfus ve yapılaşma artışında önemli rol oynamaktadır. 1999’daki büyük depremlerin öncesinde “Yeşil Düzce” olarak bilinen bir ilçeyken depremlerin ardından il statüsüne yükseltilmiş ve 1990 yılında il kasaba statüsünde iken 61.878 olan nüfus 2000 yılında il statüsüne alınması ile 130.632 olmuştur. Böylece hızlı bir yapılaşma sürecine girerek günümüzdeki yoğunluğuna ulaşmıştır. Çizelge 4.1’de Düzce İli’nin Kır ve Şehir Nüfusunun Tespiti (1935 - 2022) verilmiştir.

Çizelge 4.1. Düzce İli'nin kıır ve şehir nüfusunun tespiti (1935 - 2022).

Yıllar	Düzce (Merkez)	Akçakoca	Cumayeri	Çilimli	Gölyaka	Gümüşova	Kaynaşlı	Yığılca	Toplam
1935	6.480	-	-	-	-	-	-	-	6.480
1940	7.123	-	-	-	-	-	-	-	7.123
1945	8.759	-	-	-	-	-	-	-	8.759
1950	10.203	-	-	-	-	-	-	-	10.203
1955	12.612	-	-	-	-	-	-	-	12.612
1960	18.344	-	-	-	-	-	-	-	18.344
1965	22.274	-	-	-	-	-	-	-	22.274
1970	28.209	-	-	-	-	-	-	-	28.209
1975	32.129	-	-	-	-	-	-	-	32.129
1980	37.858	-	-	-	-	-	-	-	37.858
1985	45.077	-	-	-	-	-	-	-	45.077
1990	61.878	-	-	-	-	-	-	-	61.878
2000	56.649	25.560	7.434	7.147	8.572	12.103	9.439	3.728	130.632
2007	94.637	22.416	9.302	4.504	8.007	6.385	9.329	3.314	157.894
2008	119.410	22.522	7.972	6.168	8.778	6.479	9.362	3.331	184.022
2009	125.240	23.378	7.824	6.348	8.793	6.483	9.418	3.141	190.625
2010	129.118	23.346	7.790	6.383	8.766	6.306	9.396	3.023	194.128
2011	133.551	23.424	7.983	6.356	8.805	6.327	9.325	2.985	198.756
2012	135.557	23.359	8.165	6.438	9.059	6.354	9.395	3.107	201.434
2013	143.018	23.194	8.372	6.512	9.437	6.529	9.573	3.492	210.127
2014	148.061	24.161	8.698	7.231	9.403	6.600	9.857	3.213	217.224
2015	153.504	24.124	8.954	8.575	9.433	6.761	9.711	3.220	224.282
2016	162.897	24.401	9.393	9.455	9.571	6.872	9.914	3.194	235.697
2017	169.111	25.573	9.783	9.976	9.712	7.194	9.593	3.126	244.068
2018	173.838	25.903	9.730	10.156	9.897	7.742	9.526	3.370	250.162
2019	181.184	26.408	10.194	10.192	10.004	8.206	9.588	3.026	258.802
2020	184.040	27.245	10.630	10.078	10.228	8.579	9.867	3.061	263.728
2022	194.097	27.878	10.908	9.936	10.516	9.408	10.176	3.024	275.943

Kaynak: DİE, 1935-2000; TÜİK, 2007-2022 [60].

Afetler ani olarak ortaya çıkan maddi ve manevi hasarlara neden olarak insanların yaşamında ciddi kesintilere yol açmaktadırlar. Düzce kenti jeolojik ve coğrafi yapısı sebebiyle birçok afetlere maruz kalmıştır. Afetlerin neden olduğu çok yönlü zararların hafifletilebilmesinde afet öncesi ve sonrası planlama sistemi ve uygun tasarım çalışmaları çok önemli bir yer tutmaktadır.

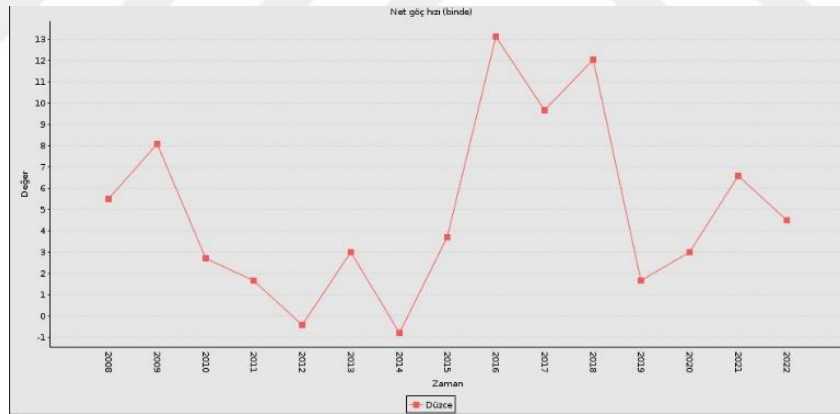
Düzce ilinde yaşanmış olan 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999'da meydana gelen depremler kentte büyük hasarlara neden olarak yapı stokunun büyük kısmının zarar görmesine yol açmıştır. 7093 konut, 1348 işyeri ağır hasar görürken; 3205 konut, 647 işyeri orta hasar görmüştür. Depremlerin etkisiyle kentler dönüşmüş ve özellikle Düzce gibi etkilenen yerlerin yeniden inşası önem kazanmıştır. Hasarların çok olduğu mahalleler boşaltılarak, yakın köy veya beldelerde 1 ya da 2 katlı, bahçeli içerisinde konumlandırılmış konut

alanlarına yerleşmiştir. Deprem afetinin etkilerini azaltmak amaçlı Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 7000 kalıcı konut inşa etmiştir.

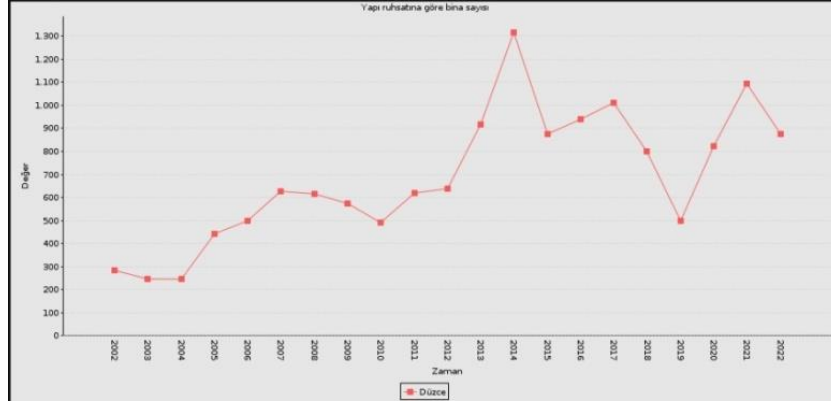
Eski yerleşim merkezlerinin kısmen ya da tamamen terk edilerek yeni ve daha güvenli bir yerleşmeye geçme arayışı nedeni ile kent çeperlerine yönelim artmıştır.

Kent gelişimi 2000-2010 yılları arasında jeolojik olarak depreme dayanıklı olan Kazukoğlu, Yahyalar, Kuyumcuhacıhalil, Nalbantoğlu, Dedeler, Akpınar, Şıralık, Darıcı, Ağaköy mahallelerine doğru olmuş ve şehir sıçramalı bir gelişim sergilemiştir. Parsel içi dönüşüm süreci kentin şeklini büyük ölçüde değiştirmiştir.

Türkiye genelinde 2000’li yıllardan itibaren kentsel dönüşüm çalışmaları hızlanmış ve inşaat sektörü, ekonomik büyümenin itici gücü olarak görülmüştür. Bu süreçler, Düzce’nin yeniden inşa sürecine paralel olarak gelişmiş ve şehirde nüfus artışıyla birlikte konut ihtiyacı artmıştır. Düzce’de 2002-2021 yılları arasında yapılan konut bloğu sayısı, TÜİK verilerine göre oldukça yüksektir. Şekil 4.4’te 2008-2022 yılları arası Düzce ili net göç hızı grafiği verilmiştir. Şekil 4.5’te 2002-2022 yılları arası Düzce ili yapı ruhsatına göre bina sayıları verilmiştir.

Şekil 4.4. 2008-2022 yılları arası Düzce ili net göç hızı grafiği [27].

Şekil 4.5. 2002-2022 yılları arası Düzce ili yapı ruhsatına göre bina sayıları [27].

Kentteki değişimler, yalnızca sosyal hayatı değil, net olarak kentin gelişimini de etkilemiştir. Ancak, bu değişim genellikle parsel sınırları içinde odaklanmış ve kenti bütünsel olarak ele almamıştır. 2023 ADNKS sonuçlarına göre Düzce İli'nin toplam nüfusu 409865 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 281750'ı kentsel, 128 115'i kırsal nüfusu oluşturmaktadır.

Düzce merkez ilçesi, Düzce Belediyesinden alınan verilere göre deprem sonrası yılı olan 2000 yılında Merkez ilçe ile birlikte 8 ilçesi, merkez belediyesi dahil 11 belediye (3 adedi merkez ilçeye bağlı belde belediyesi), 69 mahalle ve 303 köy bulunmaktaydı. 2024 yılında öncelikli olarak, kentsel yapılaşmayı kontrol altına almak amacı ile, kent çevresindeki köylerin mücavir alana alınması sonra da mücavir alanların belediye sınırları içerisine dahil edilmesi ile özellikle yaşanan depremler sonrasında kentleşme hızı artmış ve merkez ilçenin alanı büyümüştür. 2023 yılındaki köy sayısı 267 olarak karşımıza çıkmaktadır. 2024 güncel olarak 81 mahalleden oluşmaktadır. Bu büyüme kentin ilk mahallelerinden olan (Kültür, Şerefiye, Cedidiye ve Camikebir) mahallelerinin sınırlandırdığı bir merkez etrafında gelişim göstermektedir.

Çalışma alanı olan Düzce kentinin depremler sonrası bütün ovaya yayılmasını inceleme kapsamında Belediyeden ve kent rehberi üzerinden edinilen 1963, 1987, 2001, 2016 yıllarına ait hâlihazır haritalar ilealana ait uydu görüntüleri ve eski fotoğraflardan yararlanılmıştır.

Uygulamaya konan imar planları buldukları dönemin tarihine işaret etmektedir. 1963 tarihli ilk plan ile 1987 tarihli imar planları arasında 24 yıllık süreç varken daha sonraki dönemlerde 14 ve 15 yıllık süreci kapsadığı görülmüştür. İmar planlarına ek olarak 1994 ve 2013 ilave imar planları ile 2016 yılında onanan ve hala günümüzde kullanılan plan ile son 40 yılda yaklaşık olarak her 10 yılda bir imar planı yapılmış olup nüfus artışı ve

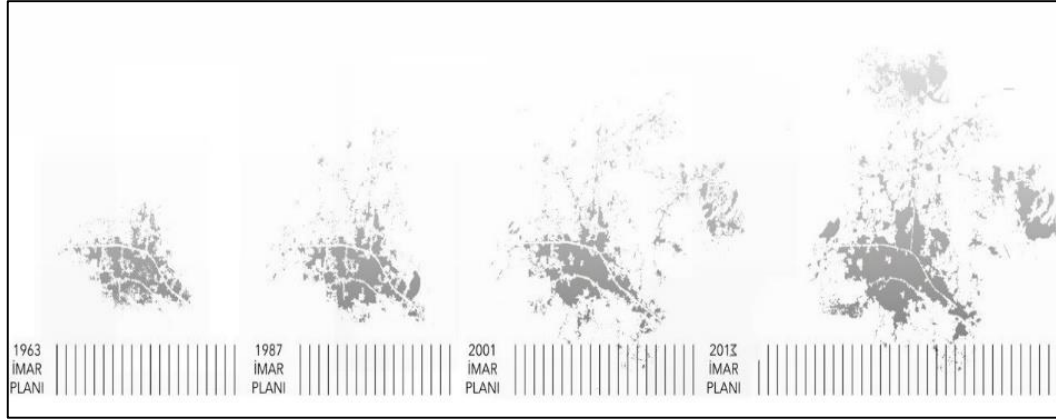
hızlı kentleşmenin imar planı düzenleme sıklığı ile olan ilişkisi süreç içinde okunabilmektedir.

5. ÇALIŞMA ALANININ YER ALDIĞI DÜZCE KENTİNİN İMAR PLANLARI KAPSAMINDA OVAYA YAYILIŞI

Düzce kent merkezi için 1999 yılı öncesi 1963, 1987 ve 1994 yıllarına ait imar planları bulunmakta olup, 1999 yılı sonrası 2001 ve 2013 yıllarına ait Düzce revizyon ve ilave imar planları yapılmıştır [62]. Çizelge 5.1’de Düzce kenti imar planları ve onama tarihleri verilmiştir.

Çizelge 5.1. Düzce kenti imar planları ve onama tarihleri [36].

Tarih	Plan	Ölçek
1963	Nazım İmar Planı ve Uygulama Planı	1\5.000, 1/1.000
1987	Nazım İmar Planı	1\5.000
1994	Düzce İlave İmar Planı	1\5.000
2001	Düzce Revizyon ve İlave İmar Planı	1\1.000
2013	Düzce Revizyon ve İlave İmar Planı	1\1.000

Şekil 5.1. 1963-2013 yılları arası Düzce ili [60].

5.1. 1963 PLAN DÖNEMİ

İller Bankasınca hazırlanan ve 1963 yılında onanan imar planı 1990 senesi hedeflemiş ve 32.000 nüfusa göre düzenlenmiştir. İmar planında konut gelişme alanları genel olarak kuzeydoğu yönünde ve kısmen batı ve kuzeyde önerilmiş güneydeki fay hattı nedeni ile bu yönde gelişme önerilmemiştir. Kentin yerleşik alanı esasen dondurulmuş, kuzey doğudaki gelişme alanları, merkez ve donatı alanları ile beraber yeni bir kent olarak düzenlenmiştir.

İmar planında uygulanan- uygulanmayan ve plan dışı gelişen alanlarda mevcut arazi kullanım durumu ile imar planı karşılaştırıldığında, imar planının uygulanmadığı ve kentin gelişiminde bir katkısı olmadığı söylenebilir.

İmar planında yeni bir kent olarak önerilen kuzey- doğu gelişme görülen alanlardan birisi olup, bu alanda önerilen, ana bağlantı ve çevre yolları, merkezler, donatı alanları, resmi kurum alanları gerçekleşmemiştir. Bu alanda görülen mevcut gelişme kentsel altyapıya bağlı Şıralık konut gelişmesi niteliğinde kalmıştır.

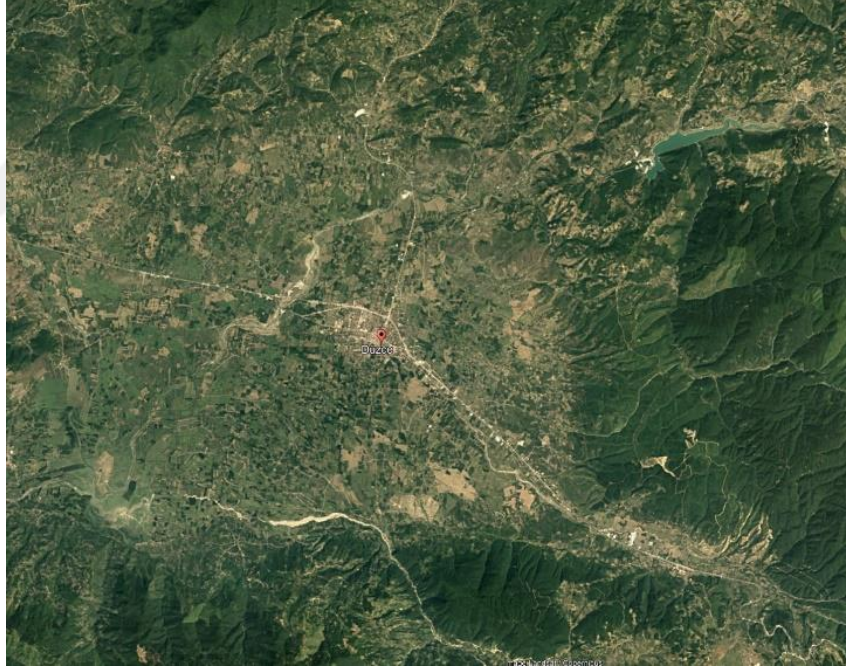
Kentin imar planı mevcut kent dokusunu korumakta ve bunun yanında tüm kentsel donatıyı da içeren yeni bir kent gelişmesi önermektedir. Düzce kenti mevcut kentsel altyapı ile kent-çevre, kırsal alanların sağladığı donatı imkânları çerçevesinde yağ lekeli şekilde büyümektedir. Cedidiye Mahallesi'nin doğu kesiminde ve Kültür Mahallesi'nde, kooperatif yolu ile konut gelişmesi görülmektedir. Mevcut imar planı yapılaşma koşullarına aykırı geliştiği gözlenen mahalleler; Uzunmustafa, Cumhuriyet, Koçyazı, Derelitütüncü ve Fevzi Çakmak Mahalleridir. Plansız gelişme gösteren mahalleler ise Azmimilli, Çay, Aziziye ve Mergiç Mahalleleridir. Bu bölge, hisseli küçük parsellerin bulunduğu, 1-2 katlı briket veya tuğla malzeme ile yapılmış yapıların yer aldığı konut alanlarını içermektedir. Şekil 5.2'de Düzce Belediyesi'nden alınan harita görüntüsü verilmiştir.

Şekil 5.2. 1963 yılı Düzce harita görüntüsü (Google earth hava fotoğrafı) [61].

5.2. 1987 PLAN DÖNEMİ

1963 planının ihtiyaca cevap verememesi, mücavir alanın genişlemiş olması 1987 yılında plan yapılmasını gerektirmiştir. Planın kente olumlu etkileri olmuştur; Aziziye ve Uzunmustafa Mahalleleri, kuzeyde Beyciler, Sancaklar, Çamköy Mahalleleri planlama alanına dahil edilmiştir. Kentin ana ulaşım aksı olan İstanbul Caddesi, Kültür, Aziziye ve Uzunmustafa Mahallelerinden geçen çevre yolu bu plana göre açılmıştır. Kentin güney bölgesinin yer altı su seviyesinin yüksek olduğu planlama çalışmaları sırasında analiz edilmiş ve kent gelişiminin kuzeyde Akçakoca yolu boyunca ve İstanbul Caddesi'nin batı kısmına doğru olması öngörülmüştür. 1987 Planı, kentin alt yapı maliyetini azaltmak, tarımsal toprakların korunmasını desteklemek, kent içinde oluşan büyük boş alanları değerlendirmek için kent merkezinin yakın çevresinde yoğunluk artışı öngören bir plan olmuştur [62]. Şekil 5.3'te 1987 yılı planı fotoğrafı verilmiştir.

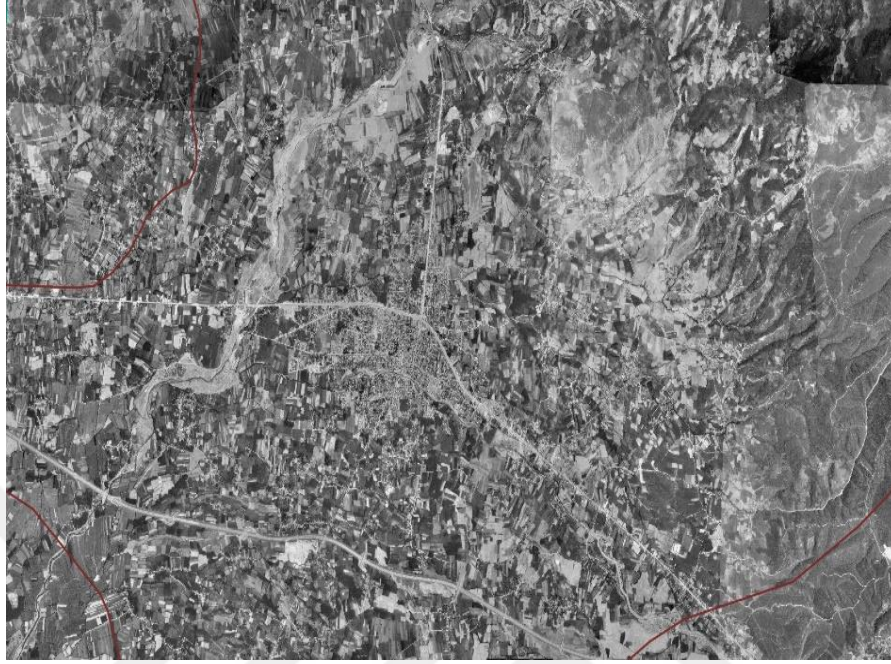

Şekil 5.3. 1987 yılı (Google earth hava fotoğrafı).

5.3. 1994 PLAN DÖNEMİ

1988 yılında onaylanan 1987 planının ikinci etabını revize etmek ve kuzey bölgedeki tarım alanlarını plan kapsamı dışına çıkarmak amacıyla hazırlanmıştır. 1994 planı, 2005 yılı için 40.000 nüfusu hedef almış ve 1800 ha alanı kapsamıştır. Plan kısmen uygulanmış ve kentin kuzeyinde yer alan Beyciler, Sancaklar, Çamköy Mahallerinin planlı

gelişmesini sağlamıştır [62]. Şekil 5.4'te Düzce ilinin 1994 yılına ait harita görüntüsü verilmiştir.

Şekil 5.4. 1994 yılına ait harita görüntüsü (Google earth hava fotoğrafı) [61].

5.4. 1999 DEPREMİ SONRASI KURULAN KALICI KONUTLAR YERLEŞİMİ

1999 depremleri sonrası ilk 6 ay içinde çadır ve sonraki dönemlerde de prefabriklerle geçici barınma sorunu çözülmeye çalışılmıştır. Konutları orta ve az hasarlı olanlara onarım yapılmıştır. Geçici barınma dönemi esnasında depremde binaları ağır hasar gören ya da yıkılan hak sahipleri için Kent merkezinin kuzey doğusunda yer alan Nalbantoğlu ve Kazukoğlu Köyleri kalıcı konutların inşa edilmesi için uygun bir alan olarak seçilmiştir (Şekil 5.5). Bu alanlar, deprem öncesi planlamada da kentin gelişme yönü olarak seçilmiş fakat uygulanamamıştır. Fay hattının güney yönünden geçmesi, önerilen alanların ovadan yukarda ve sağlam zemine sahip olması sebebi ile seçilmiştir. 14 bölgeden meydana gelen yerleşim alanı 42.000 kişilik bir nüfus için planlanmıştır. Konutlarla beraber okullar ve sağlık yapıları, iş merkezleri ve sosyal alanlar inşa edilmiştir. 2001 senesi ve daha sonrasında kura ile hak sahiplerine konutlar teslim edilmiştir.

Çamlievler, Demetevler, Bahçelievler, Güzelbahçe, Esentepe, Yeşiltepe Mahallelerini içeren bölgede Kalıcı Konut Alanı planlanmıştır. Alan kent merkezine 6 km uzaklıkta ve 338 ha dır.

Şekil 5.5. Kalıcı konutların inşası için seçilen alan (Google earth hava fotoğrafı).

Depremden sonra orman alanlarının yapılaşmaya açıldığına yönelik gözlemler oluşmuştur. Gerçekleştirilen çalışmalarda şehrin yüksek kesimlerine doğru ilerlediğimizde hasar düzeyinde azalma gözlemlenmiş ve kalıcı konutların yer seçiminde bu durumun göz önüne alınmıştır. Orman alanlarının yapılaşmaya açılmasındaki gerekçenin de bu yönde olabileceği düşünülmektedir [63]. Şekil 5.6'da Düzce ilinin 1999-2023 yılları arasındaki orman alanlarının yıllara göre gelişimini gösteren uydu haritası ve Şekil 5.7'de 1999 depremi sonrası geçici yerleşim bölgeleri ve kalıcı konutlar yerleşimi uydu haritası gösterimleri verilmiştir.

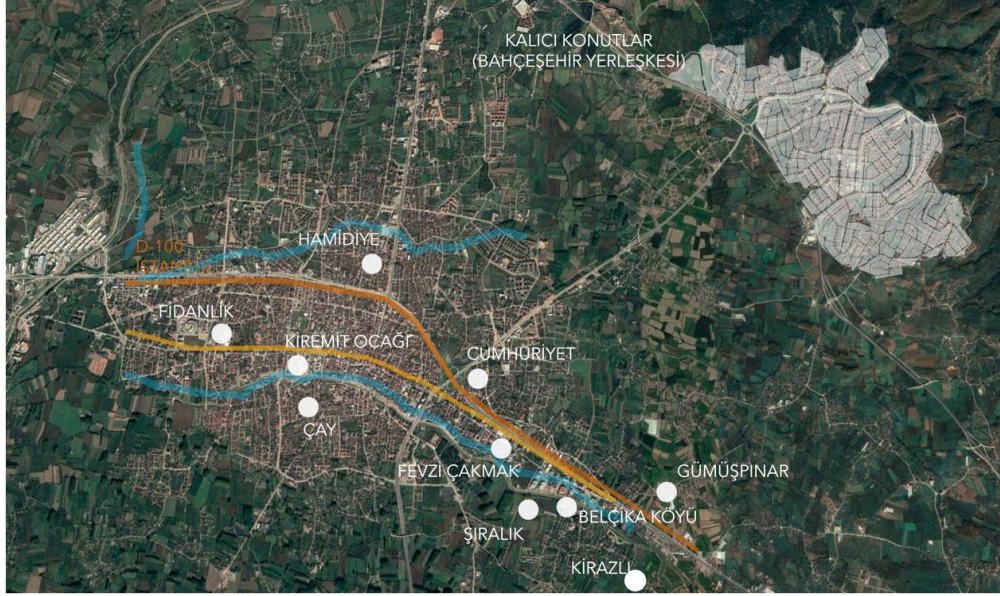

1999

2022

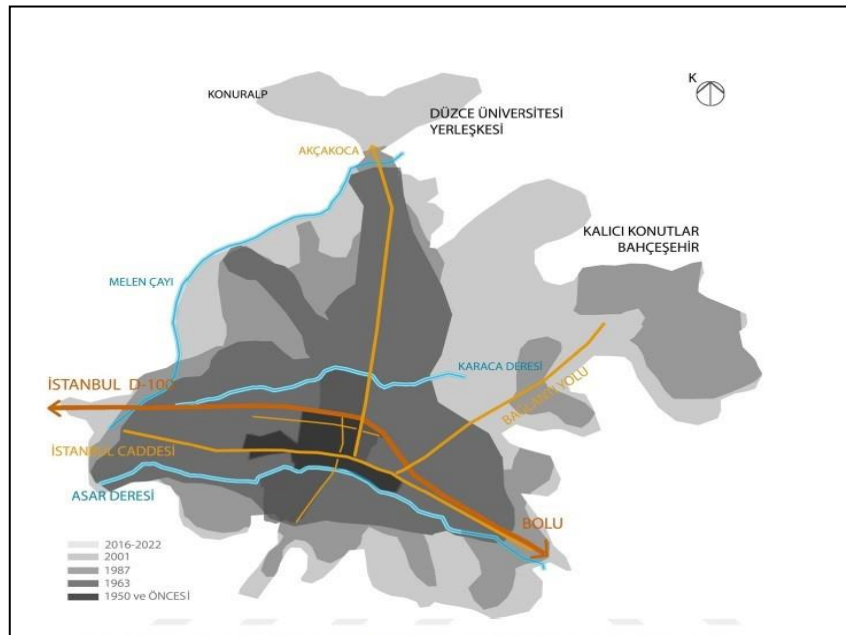
2023

Şekil 5.6. Orman alanlarının yıldan yıla gelişiminin uydu haritası üzerinde gösterimi (Google earth hava fotoğrafı).

Şekil 5.7. 1999 depremi sonrası geçici yerleşim bölgeleri ve kalıcı konutlar yerleşimi uydu haritası gösterimi (Google earth hava fotoğrafı) [60].

Kent çeperlerinde yer alan köylerin mahalleye dönüşmesi ile yapılaşma hızlanmıştır. Bu alanın rakımının ovidan yüksekte ve orman bölgesinin içinde bulunması nedeni ile kent merkezine göre temiz havaya sahip olması kullanıcılar tarafından bir tercih nedeni olmuştur. Şekil 5.8’de Kentin yıllara göre gelişim diyagramı, Şekil 5.9’da ise Düzce ilinin eski bir fotoğrafı verilmiştir.

Şekil 5.8. Kentin yıllara göre gelişim diyagramı [60].

Şekil 5.9. Eski Düzce fotoğrafı [60].

Düzce kenti deprem öncesinde kentsel eşiklerin zamanla aşılması ile ulaşım aksları çevresinde gelişmiş, deprem sonrası alınan kararlar ile kuzeydoğu yönünde büyümeye devam etmiştir.

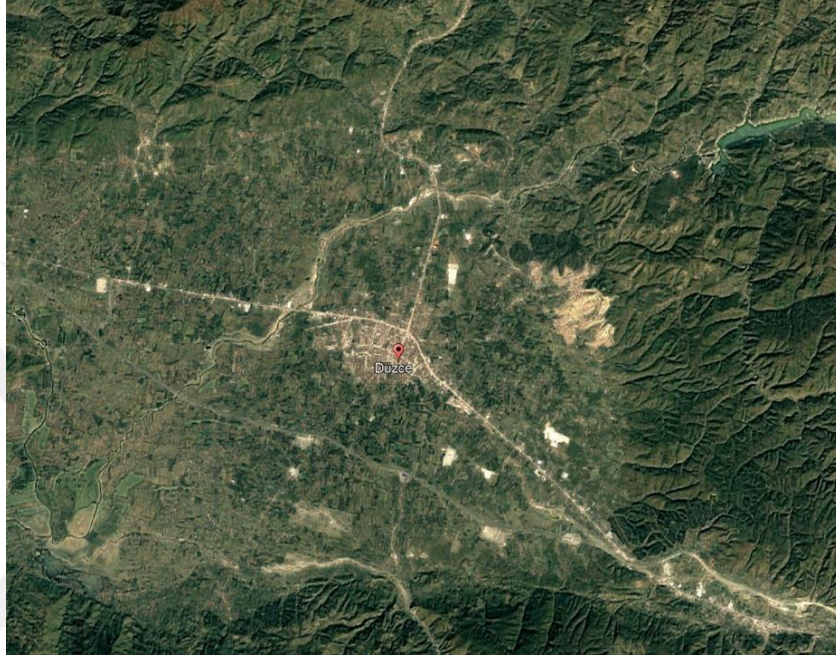
5.5. AFETZEDE YERLEŞİM ALANI NAZIM VE UYGULAMA İMAR PLANI

Planlama alanının nüfusu, depremin neden olduğu afet sebebi ile oluşan konut ihtiyacına göre tespit edilmiştir. Planlama nüfusu, hektarda net 400 kişi yaşayacak şekilde, 137 hektar büyüklüğündeki konut yapı adalarına dağıtılmıştır. Yoğunluk farklılığı yoktur. Arazinin eğimli olmasından dolayı yapı adaları arasında, uygulamada yoğunluk farklılıkları ortaya çıkacaktır. Ancak nazım ve uygulama imar planlarında önerilen yapılaşma nizamı, ayırık düzen 3 kat ile yapı yoğunluğu da E:1.00 ile sınırlandırılmıştır. Planlama alanının zemini 3 kattan yüksek yapı yapılabilecek niteliktedir. Ancak psikolojik ve ekonomik etkenler dolayısıyla kat adedi 3 ile sınırlandırılmıştır [62].

5.6. 2001 REVİZYON VE İLAVE İMAR PLANI

1999 yılında yaşanan depremler sonrasında kentsel yapısını kaybetmiş olan yerleşimin, belediye ve mücavir alan sınırları dışına doğru hızla gelişmesi ve Azmimilli, Çay, Aziziye gibi mahallelerin yakın çevresinde kaçak yapılaşmanın artması, Düzce'nin il statüsüne alınması sonucu yatırımların yapılması, deprem sonrası kalıcı konutların kentle bütünlüğünün sağlanması gibi nedenlerle 2001 revizyon ve ilave imar planı yapılmıştır.

2001 planına göre, Düzce kenti, doğu-batı istikametindeki D-100 karayolunun çevresinde yapılaşmıştır. Bu sebeple kent makroform olarak kuzey ve güney yönlü olarak ikiye ayrılmıştır. D-100 karayolu, bugünkü kullanımı açısından kent içi trafiğin de yoğun olarak kullanıldığı bir bulvar görüntüsündedir [62]. Şekil 5.10'da Düzce ilinin 2001 yılı fotoğrafı verilmiştir.

Şekil 5.10. 2001 yılı (Google earth hava fotoğrafı).

5.7. 2013 REVİZYON VE İLAVE İMAR PLANI

2009 mart ayından itibaren mahalle sayısı 37'den 48'e çıkmıştır. Öncesinde 28 mahalle için yapılan Kent Bilgi Sistemi çalışmaları ile 2008 ve 2009 yıllarında eklenen 20 mahalle için de yapılmıştır. 2011 yılında referandum ile mahalle statüsüne alınan Soğukpınar için de çalışmalar son bulmuştur. 2013 mart ayında referandumla 11 köy mücavir alana katılmıştır [62]. Şekil 5.11'de Düzce ilinin 2013 yılı fotoğrafı ve Şekil 5.12'de 2023 yılı mahalle haritası verilmiştir.

düşündürücü bir konudur. Bu durum plansız yapılaşmayı tetikleyerek kent dokusunu etkilediği görülmektedir. İmar planlarında belirlenen nüfus projeksiyonunun aşılması, plansız yapılaşmanın artmasına neden olmuştur. Yönetmeliklerin tüm ülke genelinde aynı olması, küçük kentlerin özgün özelliklerini kaybetmesine yol açmıştır. Son dönemde özellikle pandemi sonrası, müstakil konutlar "villa" olarak adlandırılarak kentin dışında güvenli siteler şeklinde inşa edilmektedir. Bu dönüşümün, müstakil konutlardan bahçe içi konutlara doğru bir yönelim sergilemesi, incelenmeye değer bir konudur. Deprem sonrası imar yönetmeliklerinin fiziksel dayanımı artırmayı amaçladığı ancak kentsel mekân kalitesini artırmadığı görülmektedir. Yapılan düzenlemelerin parsel bazında yapılması, kentin bütünsel çözümler üretmesini engellemiştir. Ayrıca, kullanıcıların tasarım sürecine katılımının engellenmesi, kentsel ve konut içi mekân kalitesini olumsuz etkilemiştir. Küçük parsellerin birleştirilerek daha büyük parselleri oluşturduğu ve buna bağlı olarak daha büyük yapıların inşa edildiği gözlemlenmektedir.

Kullanıcılara ait olan konut ve parsel hisselerinin yükleniciler aracılığı ile planlanarak dönüşümünün gerçekleşmesi, bu yapılarda yaşayacak olan kullanıcıların belirsizliğine yol açmaktadır. Bu belirsizlik, kentsel ve konut içindeki mekânın kalitesini etkileyen önemli bir faktördür. Kullanıcılar sürecin dışına itilmiştir. Kentsel değişime sebep olan etmenler kurallar ve yönetmelikler, aktörler ve yükleniciler, yönetimler, denetleyiciler ve kullanıcıların yanı sıra süreçler, imar plan değişiklikleri, deprem sonrasındaki değişim süreci gibi birbirleri arasındaki ilişki üzerinden kentin şekillendiği söylenebilir.

Bu süreçte kasaba olan Düzce'nin il olması organize sanayi bölgeleri ve teşviklerle çekim merkezi haline dönüştürülmesi yapılaşma baskısını da artırmıştır. Ovanın tarımsal toprağa sahip olması, su havzası olması, deprenselliği, yerleşime uygun olmayan bir zemine sahip olmasına rağmen bugün kent bütün ovaya yayılmış ve tarımsal kullanım azalmıştır. Düzce tek merkezli bir kent olarak yayılarak büyümüştür.

6. ÇALIŞMA ALANI OLAN ŞIRALIK YERLEŞİMİNİN DÜZCE KENTİNDEKİ KONUMU

6.1. ARAŞTIRMA ALANININ KONUMU VE TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ

Araştırma alanı Düzce kentinin güney gelişme aksında yer alan Merkez ilçesinin Şıralık Mahallesi olarak belirlenmiştir. Şıralık yerleşmesi, güney gelişme aksındaki kentleşme baskısı altında kalan, kırsal niteliğini kaybeden ve kentsel bir yerleşmeye dönüşümünün gözlemlendiği bir yerleşmedir. Düzce ovası verimli tarım arazileriyle çevrili bir şehirdir. Günümüzde özellikle mısır, buğday, ve meyve gibi tarım yapılmaktadır. Şıralık Düzce ovasında kurulan eski yerleşimlerden biridir. Kırsal nitelikli bir yerleşme olan Şıralık il merkezine 6 km uzaklıktadır. Köy olan Şıralık 2000 yılında mücavir alana alınarak bundan 7 yıl sonrasında 2007 de mahalle statüsüne getirilmiştir. Şekil 6.1’de Çalışma alanının konumu verilmiştir.

Şekil 6.1. Çalışma alanı konumu (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).

Şıralık’ da bir anaokulu, ilkokul ve ortaokul, iki lise, bir özel okul, sağlık ocağı ve kentin ihtiyacını karşılayan spor kompleksi bulunmaktadır. Şekil 6.2’de Şıralık spor kompleksi, Şekil 6.3’te Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Şekil 6.4’te Şıralık Vatan İlkokulu, Şekil 6.5’te Şıralık Kız Meslek Lisesi ile Anaokulu Kampüsü ve Şekil 6.5’te ise Düzce TED Koleji Kampüsü’nün görüntüleri verilmiştir.

Şekil 6.2. Şıralık Spor Kompleksi.

Şekil 6.3. Cumhuriyet Anadolu Lisesi.

Şekil 6.4. Şıralık Vatan İlkokulu.

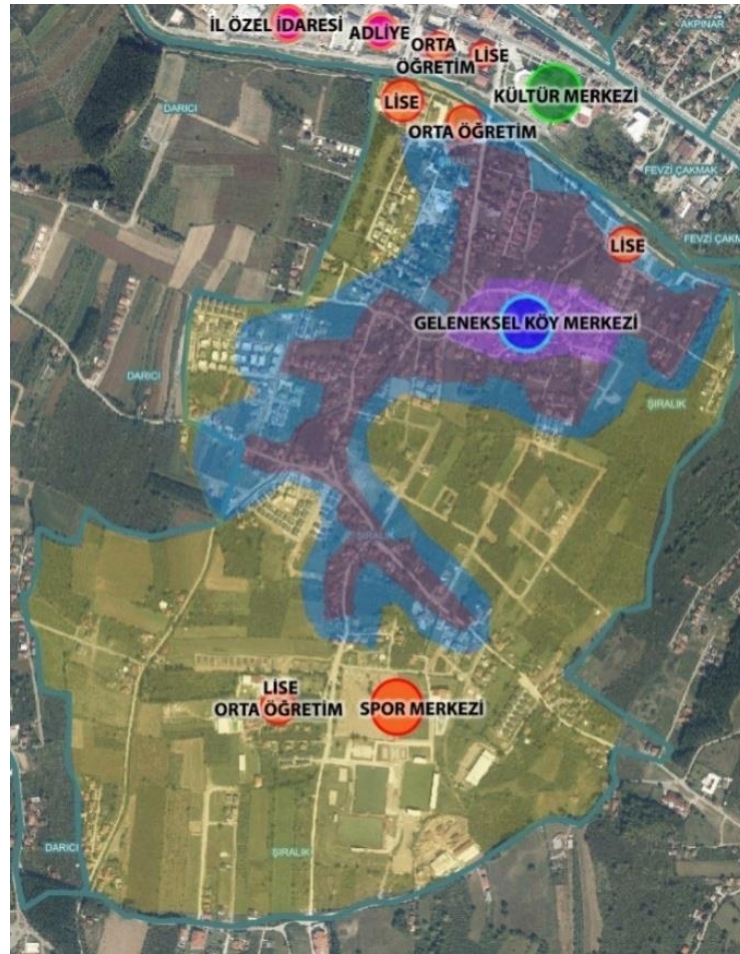

Şekil 6.5. Şıralık Kız meslek lisesi ve Anaokulu Kampüsü.

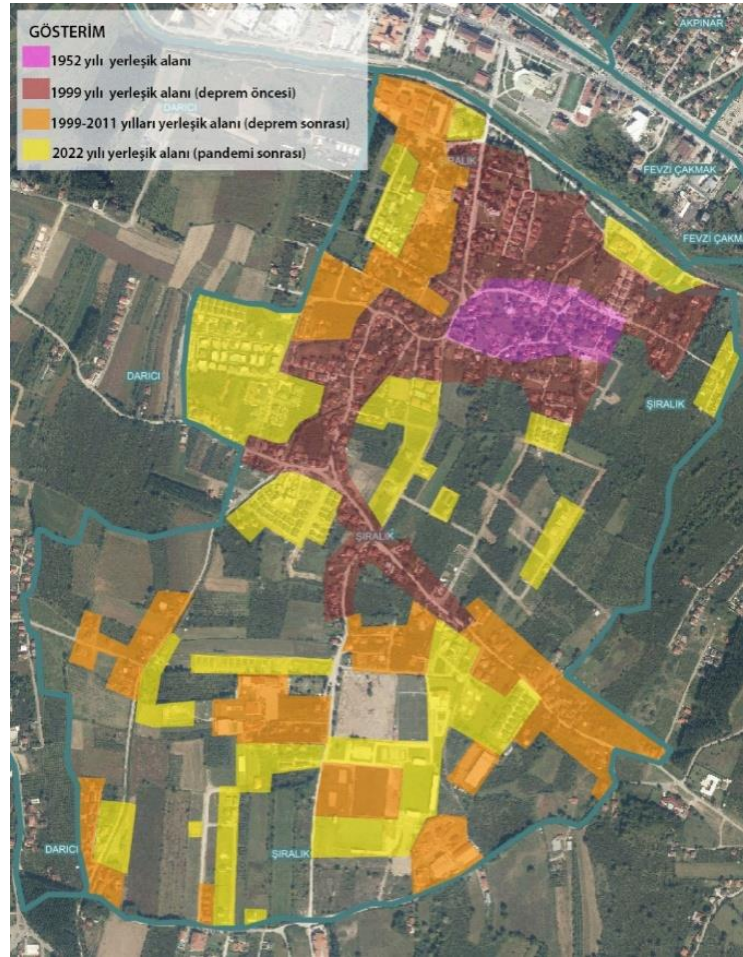
Şekil 6.6. Düzce TED Koleji Kampüsü.

Düzce'nin kentleşme süreci incelendiğinde, kentin yağ lekesi şeklinde saçaklanarak büyüdüğü görülmektedir. Son yıllarda yaşanan depremler ve pandemi, kentin fiziksel dokusunda önemli değişikliklere yol açmıştır. Şekil 6.7'de Şıralık yerleşimi ve yakın çevre yapıları gösterilmiştir.

Şekil 6.7. Şıralık yerleşimi ve yakın çevre yapıları (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).

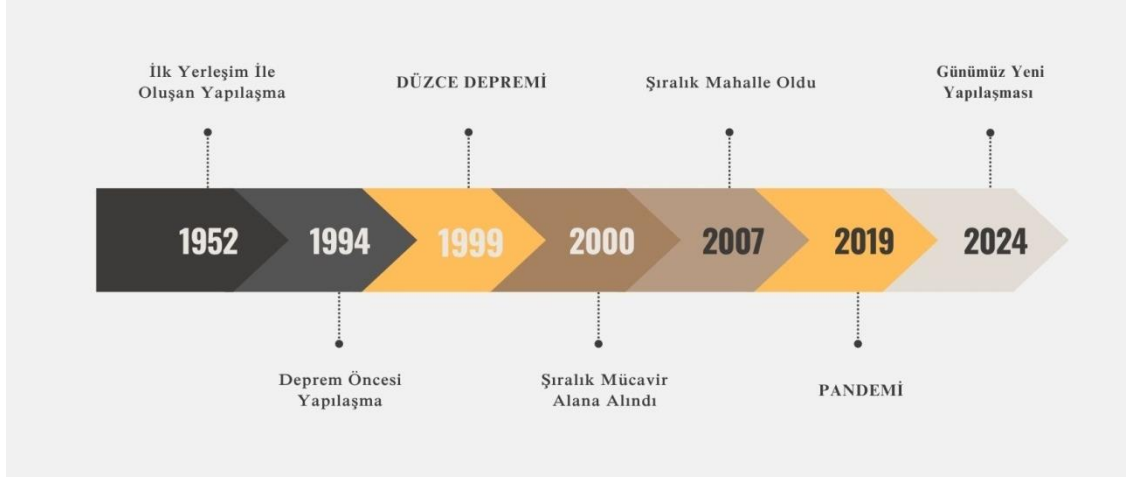
Deprem etkisiyle yatay mimari talepleri artarken, pandemi süreci ise açık ve yeşil alanlara erişimin önemini ortaya koymuştur. Bu nedenlerle, kent merkezinden uzak, daha güvenli ve doğayla iç içe olan alanlara olan konut talepleri artmıştır. Bu talepleri karşılamak için kırsal alanlarda konut yapılaşmalarına gidilmektedir. Çalışmada, güney gelişme aksında yer alan Şıralık köyü örnek olarak seçilmiş ve bu bölgede çevresel konumlar, kent imgesi analizi, plan kararları ve morfolojik özellikler gibi çeşitli analizler yapılmıştır. Şekil 6.8’de 1952 ve 2022 yılları arasında Şıralık yerleşiminin gelişimi verilmiştir.

Şekil 6.8. 1952 ve 2022 yılları arasında Şıralık yerleşiminin gelişimi (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).

Şıralık yerleşik alanındaki gelişmeleri, yerleşik alan lekesinin etrafında bulunan tarımsal alanlara doğru gelişimini yıllar içerisinde nasıl ilerlediğini gözlemleyebilmek için 1952 ve 2022 yılları arasındaki değişim Google Earth uygulaması ve hali hazır haritaların yardımı ile incelenmiştir (Şekil 6.8). 2000’li yıllara kadar köy ve il idare kurulunun: 09.08.2000/1268 Meclis Kararı: 24.07.2000/4-3 2000 yılında belediye mücavir alanına

dahil edilerek 2008 yılında Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü 08.01.2008/455-93027 meclis kararı 09.08.2007/259 ile mahalle olan Şıralık yerleşik alanı incelendiğinde; Şekil 6.9’da görüldüğü gibi yerleşik alanın merkezini oluşturmaktadır. Önemli oranda değişimin yaşandığı 1952 ve 2024 yılları arası Şıralık yerleşimi ve çevresindeki değişimler incelenmiştir.

Şekil 6.9. Şıralık yerleşiminde öne çıkan tarihsel süreçler (Yazar tarafından oluşturulmuştur).

6.2. ÇEVRESEL ÖZELLİKLER

Ulaşım bağlantıları değerlendirildiğinde, şehrin içerisinden geçen D-100 Karayolu ve otoyol Ankara'yı İstanbul'a bağlar. Türkiye'nin en yoğun trafiğine sahip olan bu iki yol, iki kalabalık yoğun nüfuslu kentin arasında bir dinlenme ve turizm şehri özelliğine sahip olan Düzce'ye ayrı bir önem katmıştır. Kent merkezinin kuzeyinde en eski yerleşimlerden biri olan ve arkeolojik birçok değeri barındıran Konuralp yerleşkesi bulunur. 1999 yılında yaşanan depremler sonrası kentin kuzey doğusunda kalıcı konutlar yerleşkesi inşa edilmiştir. Yapılan yatırımlar incelendiğinde çalışma alanımız olan Şıralık yerleşiminin güneyinde organize sanayi bölgelerinin yer alması bölgenin yerleşim almasında etkili olmuştur. Şekil 6.10'da Çevresel ilişkiler görüntüsü verilmiştir.

Şekil 6.10. Çevresel ilişkiler (Google Earth ve hali hazır haritalar üzerinden oluşturulmuştur).

6.3. ARAŞTIRMA ALANININ MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Çalışma alanının morfolojik özellikleri, ilk olarak tüm yerleşimdeki doku üzerinden bütün olarak incelenmiştir. Bu inceleme, sokak dokusu, yapı adası formu, imgelem analizi ve alanda yapılan detaylı gözlemler gibi unsurları içermiştir. Bu değerlendirmenin sonucunda, yerleşim içinde kentsel form açısından yıllara göre farklılaşan bölgeler belirlenmiş ve daha sonra her bölge için özel örnek alanlar seçilerek daha detaylı analizler yapılmıştır. Bu analizler, yapı, parsel ve sokak ölçeğinde tespitler içermektedir ve bölgesel farklılıkların nedenleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde, araştırma alanının morfolojik özellikleri üzerinde kapsamlı bir analiz yapılmış ve bölgesel farklılıkların kökenleri araştırılmıştır.

6.4. YERLEŞME BÜTÜNÜNE İLİŞKİN ANALİZLER

Öncelikli olarak araştırma alanının bütününde ada/sokak örüntüleri ile yol dokuları, Şıralık yerleşimine ait sayısal veriler esas alınarak oluşturulan çizimler üzerinden analiz edilmiştir. Bu analizlerde, Şıralık yerleşiminin formasyonuna ilişkin sokak dokusu, yapı adası ve imgelem analizleri göz önüne alındığında, morfolojik olarak dört adet farklı bölgenin bulunduğu belirlenmiştir.

Öncelikli olarak, kentsel değişim ve dönüşüm başlamadan önceki yol dokusu incelenmiştir. Bu bölgede, organik formlu ada dokusu içinde kıvrımlı yol oluşumunun var olduğu ve yol genişliklerinin küçük ve yayalara uyumlu olacak bir ölçekte geliştiği gözlemlenmiştir.

İkinci bölgede ise, gelişme konut alanında yeni doğrusal ve grid yapıdan oluşan sokak dokusu görülmektedir. Buradaki yolların genişlikleri farklı ve büyük olup, araçlara öncelikli ve taşıt + yaya nitelikli yollar bulunmaktadır. Şekil 6.11’de Şıralık sokak dokusu formu verilmiştir.

Şekil 6.11. Şıralık sokak dokusu formu.

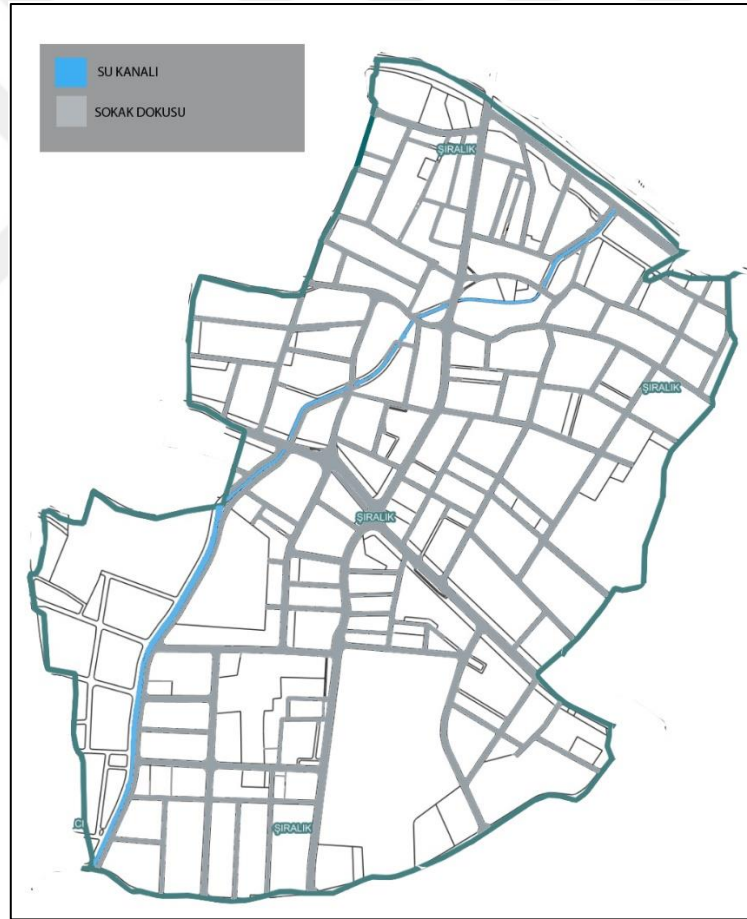
Kırsal düzenden kentsel sisteme geçişte en belirgin değişiklik ada-parsel düzeninde görülür. Kadastral sistemden imar düzenine geçiş, bu değişimin önemli bir parçasıdır. Ayrıca, yapı ölçeğinde de dönüşüm izlenebilir; kırsal yapı mimarisi yerini kentsel yapı düzenine bırakır. Bu iki temel değişiklik, yapı-sokak ve bahçe-sokak ilişkilerini önemli ölçüde etkiler ve dönüştürür.

Bu bağlamda, kentsel mekânın evrimindeki bu aşamaların anlaşılması, gelecekteki kentsel gelişmeleri öngörmemize yardımcı olur ve planlama süreçlerinde ve tasarım uygulamalarında doğru müdahaleler yapılmasına olanak sağlar.

Şıralık yerleşmesinin bütünü incelendiğinde, yerleşmenin merkezi ve geleneksel olarak gelişmiş olan alanında yapı adalarının organik formda olduğu, yeni gelişme alanlarında ise geometrik yapı adalarının bir araya geldiği görülmektedir.

Çalışma alanımız ortasından geçen ve yerleşimi ikiye ayıran sulama kanalı bulunmaktadır. Bu kanal Şıralık bölgesi ortasından geçerek 1975 yılında inşa edilmiştir. Şekil 6.13 ve Şekil 6.14'te Şıralık yerleşiminin ortasından geçen sulama kanalı gösterilmiştir.

Şekil 6.13. Şıralık yerleşimi ortasından geçen sulama kanalı.

Şekil 6.14. Şıralık yerleşimi ortasından geçen sulama kanalı fotoğrafı.

6.5. ÇALIŞMA ALANINA İLİŞKİN KENTSEL İMGELEM ANALİZİ

Kent, sürekli olarak değişiklik içerisinde olan ve hareketli katmanlardan oluşur. Bu katmanları ve aralarındaki ilişkiyi anlamak, kentte yapılacak olan bir değişiklikte veya dönüşümde akıllıca yapılacak olan müdahalelere olanak tanır. Bu nedenle, kenti okuma için yapılan çalışmalar son derece önemlidir [6].

Şehrin okumasında yapılan çalışmalarında öncü isimlerden biri olan Kevin Lynch'in 1960 yılında "The Image of The City" adlı kitabında yayınladığı analizler büyük önem taşımaktadır. Lynch'in amacı, formun rolünü ortaya çıkarmaktı ve bu amaçla yaptığı analizlerde görünürlüğü iki boyuttan oluşan fiziksel elemanların yardımıyla inceledi. Şehir görüntülerini beş tür ögeye sınıflandırdı: yol oluşumları, sınırlar ile kenarlar, bölgeler, odak alanları ile düğümler ve nirengi noktaları. Bu analizler, kentlerin algılanmasını ve anlaşılmasını sağlamak için temel bir çerçeve oluşturmuştur [6].

Kentteki en önemli unsurlardan biri yollardır. Şehirdeki sokakları, yürüyüş yollarını, toplu taşıma güzergahlarını ve demiryolları gibi unsurları içerir. Gözlem yapanlar, şehri bu yollar üzerinden gözlemler ve yollar boyunca şehirdeki farklı çevresel unsurlar ile ilişkilendirerek ve düzenlenmiştir [64].

Sınırlar/Kenarlar, iki alanı birbirinden ayırıştıran sınır görevi gören kentsel unsurlardır. Bu unsurlar kıyılar, yollar, duvarlar gibi doğrusal elemanları içerir. Kentlerdeki sınırları meydana getiren elemanlar, yollar kadar belirgin halde olmasalarda, insanlar için tercih ettikleri güzergahları ve gözlemleri etkileyen önemli unsurlardır. Bu durum kentsel unsurların görünürlüğü arttırıldığında, görsel anlamda alanların oluşumunu güçlendirirlererek yön bulmayı kolaylaştırırlar [6].

Bölgeler, araştırmacıların zihinsel olarak algılayabilecekleri ve bir takım ortak, tanımlayıcı karakterlere sahip olan büyük kent bölümleridir [63]. Bölgeleri meydana getiren fiziksel ve karakteristik olgular doku, form, yapı tipleri, kullanımlar, işlev ve topografya gibi çok çeşitli bileşenlerdir. Bu özellikler, farklı bölgelerin oluşmasına neden olan doku, mekan, form, fonksiyonlar, kullanım, aktiviteler, bina tipleri, yaşayan sakinler, topografya gibi kent içindeki çeşitli öğelerdir [11].

Odak alanları, bir kentte gözlemcilerin bulunabileceği ve seyahat edebileceği önemli stratejik noktalar. Bu noktalar genellikle kavşaklar, ulaşımda yolların kesiştiği veya durak noktaları, yapılardan yapılara geçiş sağlayan yerlerdir. Odak alanları, bazı kullanımların yoğunlaştığı alanlar olabilir ve bu yoğunlaşma alanları bölgenin sembolü olarak adlandırılan odak noktası veya çekirdek olarak adlandırılan alanlar olabilir [11].

Nirengi noktaları, gözlemcinin içine girmeden dışsal olarak algıladığı noktasal referans türüdür. Genellikle basit fiziksel nesnelere ve heykeller, binalar, işaretler, mağazalar, meydanlar veya dağlar gibi herkes tarafından görülebilen kentsel elemanlardır. Şehrin içerisinde sabit olan bir yönü temsil ederler [64].

Kentsel imgelem analizi kapsamında, yerleşim içerisinde dört fiziksel öğe tespit edilmiştir. Bu öğeler, alanın fiziksel bileşenlerini ve özellikle kimlik özelliklerine göre ayrılan bölgeleri belirlemek için kullanılmıştır. Bu analiz, yerleşim içindeki farklılıkları ve kimlik özelliklerini anlamak için değerli bir araç olarak kullanılmıştır. Şekil 6.15'te Sıralık yerleşimini imgeleyen analiz görüntüsü verilmiştir.

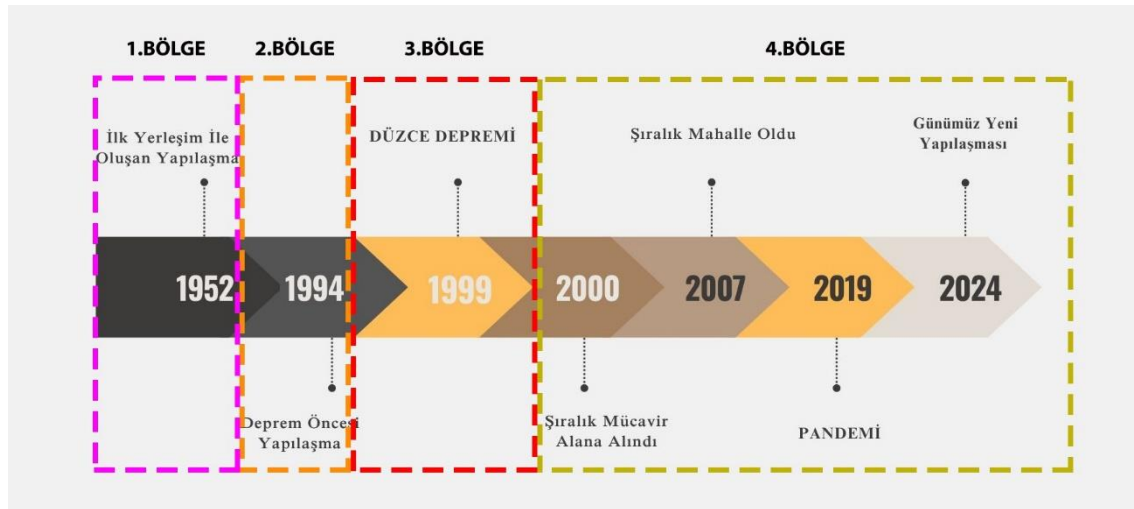
çalışmalarında bu tür bir noktanın olmadığı gözlemlenmiştir.

6.6. FARKLI MORFOLOJİK ÖZELLİK GÖSTEREN DÖRT BÖLGENİN MEKÂNSAL ÖZELLİKLERİ

Yapılan yerleşim bütünü analizleri sonucunda, dört farklı morfolojik bölge belirlenmiştir. Bu bölgeler, yol ve sokak dokusu, yapı adaları özellikleri, yapı yoğunlukları ve buldukları işlevler yönünden farklılık göstermektedir.

Şıralık yerleşiminin formlar oluşumu açısından yapılan analizlerde, yerleşme bütününde yapılmış olan sokak dokusu, yapı adası ve imgelem analizlere bakıldığında ana dört farklı bölgenin varlığı gözlemlenmiştir.

İnceleme alanı içinde seçilmiş olan dört bölgeye ait örnek alanlar belirlenmiştir ve bu alanlar belirli mekânsal özellikler anlamında değişiklikler göstermektedirler (Şekil 6.17). Bu alanlar şunlardır: kırsal yerleşimin hakim olduğu bölgede yer alan ‘Geleneksel Köy Merkezi’ ve ‘Kırsal Yerleşme Dokusu’, ‘Az yoğunluklu Apartmanlaşma’ ve yeni gelişme konut alanında ise ‘Blok Yapılar-Kapalı Siteler’ bölgeleri. Her bir bölge, kendi içinde farklı mekânsal özellikler göstermekte ve bu özelliklerin değerlendirilmesi yapılmaktadır. Şekil 6.16’da bölgelerin tarihsel süreçteki yeri, Şekil 6.17’de ise Şıralık yerleşiminde yer alan örnek olarak seçilmiş olan dört çalışma alanının görünümü verilmiştir.

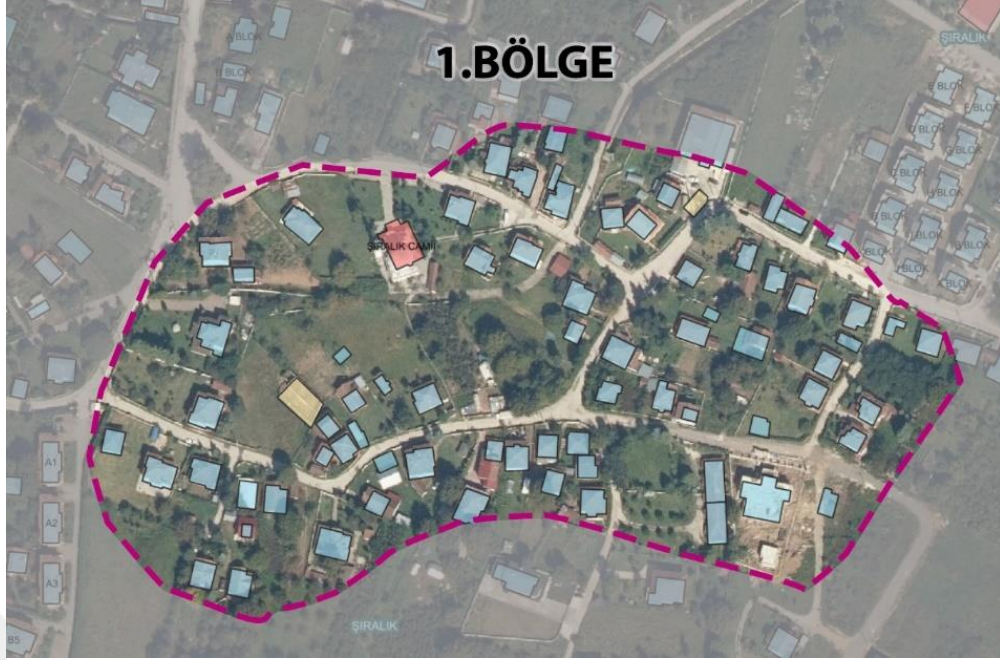

Şekil 6.16. Bölgelerin tarihsel süreçteki yeri (Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Şekil 6.17. Şıralık yerleşiminde yer alan örnek olarak seçilmiş olan dört çalışma alanı (Google Earth hava fotoğrafı üzerinden oluşturulmuştur).

İnceleme kapsamında 1. bölge, ‘Geleneksel Köy Merkezi’ olarak tanımlanan Şıralık yerleşiminin merkezi konumunda yer alan yerleşik konut alanıdır. Buradaki yerleşme dokusu, geleneksel konut dokusunu barındıran yapıların fazla bulunduğu bölgedir. Şekil 6.18’de 1. Bölge çalışma alanının görüntüsü verilmiştir.

Şekil 6.18. 1. Bölge çalışma alanı

19. yüzyılda Rusya'nın uyguladığı yayılcı politikaların sonucunda Düzce'ye Kafkasya, Balkanlar ve Kırım'dan göçmenler yerleştirilmiştir. Bunun nedeni bu bölgenin diğer Osmanlı kentlerine göre daha az nüfus yoğunluğuna ve verimli arazilere sahip olmasıdır. Göçlerin sonucunda bölge nüfusunun %45'i göçmenlerden meydana gelmiştir. Bölgeye göçmenler genel olarak toplu olarak yerleştirilmiştir [65].

Bölgeye ilk olarak Kafkaslardan Düzce'ye göçen Çerkezler yerleşmiş ve geleneksel Çerkez evlerini inşa ederek geleneklerine uygun olarak yaşamaya başlamışlardır.

Geçmişin izlerine bakıldığında bu alanda, köy merkezi olarak işlevini sürdüren bir meydan bulunduğu ve zamanla evrilerek yol ve çevresindeki toplanma alanları ile birleştiği gözlemlenmiştir. Bu bölge, Şıralık yerleşimi kurulduğundan bu yana yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır. Meydana hakim bir cami ve kamusal kullanımlar bulunmaktadır.

Kırsal yerleşme dokusunun oluşturduğu bu bölgenin, yerleşmenin merkezi ve geleneksel köy meydanının odak noktası olduğu, çevresinde birçok işlevi barındırdığı görülmüştür. Meydanlar, toplanma, tören alanı, pazar yeri ve oturma alanları gibi çeşitli işlevlerin olduğu alanlardır. Şekil 6.19'da 1. Bölge geleneksel konut yapısı ve sokak görüntüsü, Şekil 6.20'de ise 1. Bölge geleneksel konut yapısı örneği verilmiştir.

Şekil 6.19. 1. Bölge geneleksel konut yapısı ve sokak görüntüsü.

Şekil 6.20. 1. Bölge geneleksel konut yapısı örneği.

Bölgede halen kırsal konut dokusunun devam ettiği görülmektedir. Genellikle tek katlı, yığma yapı tekniği ile inşa edilmiş ve müstakil bahçeli konutlar mevcuttur. Yapılar, genelde bahçe içerisinde olup bahçenin çevre duvarları ile çevrilidir. Sokak ve bahçe kullanımı, ulaşılabilir bahçe duvarları ve bahçelerdeki peyzaj öğeleri sokak dokusuna katkı sağlamaktadır (Şekil 6.21). Günümüzde yeni inşa edilen konutların tercihlere göre mekânsal değişimini ilerleyen başlıklarda verilecektir.

Şekil 6.21. 1. Bölge yeni konut yapısına örnek.

Üç büyük deprem geçiren Şıralık Camisi 1999 depremlerinde hasar almamış fakat son yaşadığımız 23 kasım 2022’de yaşanan 5,9 büyüklüğündeki Düzce depremin ardından

Şıralık Merkez Camii ağır hasar almış ve kullanılamaz hale gelmiştir (Şekil 6.22). Aldığı ağır hasar nedeniyle caminin yıkılmasına karar verilmiştir. Bölgede yaşayan halkın namaz kılabilmesi için Düzce Belediyesi ve mahalle muhtarlığı tarafından cami önünde çadır kurularak ibadetlere devam edilmiştir. Yeni camii inşaatının önümüzdeki günlerde tamamlanarak hizmete açılması planlanmaktadır.

Şekil 6.22. Depremde hasar alan Şıralık Eski Camii ve Günümüz Yeni Camii İnşaatı.

1994 yılı yapılarından olan bu yapı Şıralık köyü muhtarlığı, eğitim sağlık sosyal ve dayanışma vakfi ve kuran kursu olarak kullanılmış, günümüzde ise Şıralık Mahallesi Camii Yaptırma ve Yaşatma Derneği olarak kullanılmaktadır (Şekil 6.23) . Bu yapının Camii ile yan yana olması amacına uygun kullanıldığının göstergesidir.

Şekil 6.23. Eski ve yeni Şıralık Mahallesi Camii Yaptırma ve Yaşatma Derneği görüntüsü.

Yapılan inceleme çerçevesinde 2. Bölge, 'Kırsal Yerleşme Dokusu' olarak tanımlanmıştır. Şıralık yerleşiminin merkeze yakın olan aynı zamanda da geleneksel konut dokusunun devamı niteliğinde olan yerleşik konut alanında yer alır (Şekil 6.24). Burada, geleneksel konut dokusu bir ve iki katlı, yığma yapı tekniği ile inşa edilmiş bahçe içerisinde konumlanmış müstakil yapılardan meydana gelmektedir.

Şekil 6.24. 2. Bölge çalışma alanı.

Bu analdaki yerleşme dokusu, çoğunlukla geleneksel konut dokusunu yansıtan yapılardan oluşmaktadır. Konut ve ticaret fonksiyonu bulunmamaktadır. Farklı kullanımlar arasında depo, ahır, garaj vb. ek yapılar veya yapı bölümleri yer almaktadır.

Yapılar genellikle bahçe içerisinde olup, bahçenin çevre duvarlarıyla çevrilidir. Yol, sokak ve bahçe kullanımları ile erişilebilir bahçe duvarları, bahçelerde bulunan peyzaj elemanları özellikleriyle birlikte yol/sokak dokusuna katkı sağlamaktadır (Şekil 6.25).

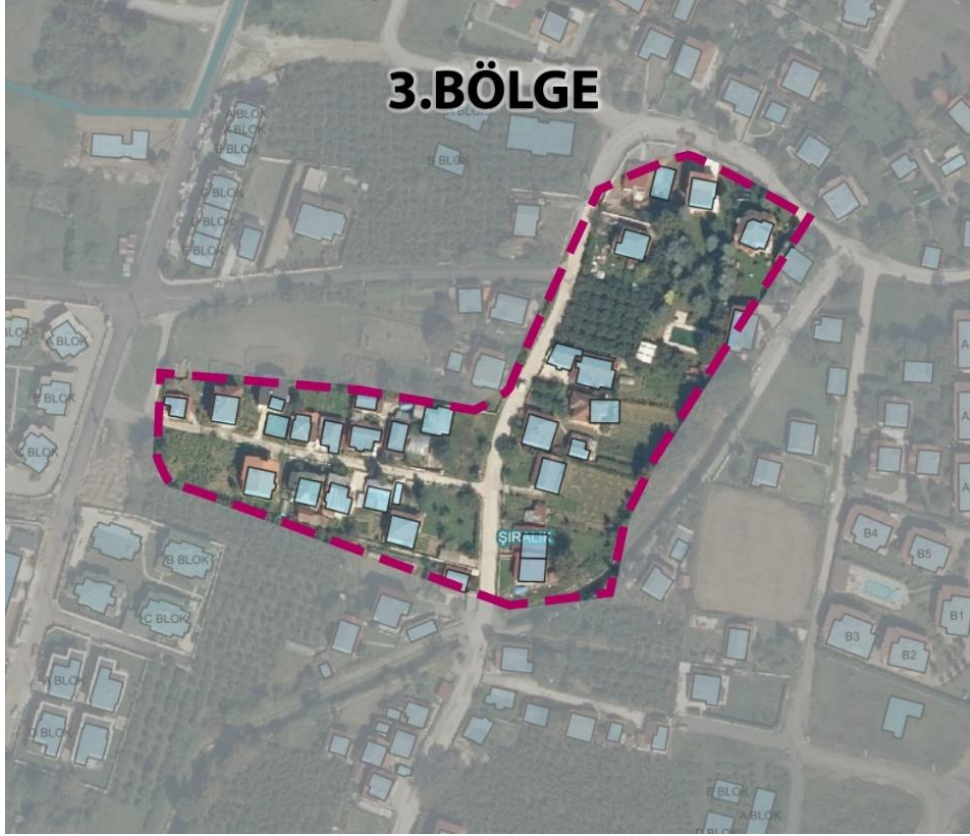
Şekil 6.25. 2. Bölge kırsal konut dokusu örneği.

Bu bölgede geleneksel konut dokusu genel olarak görülmüş olsa da parsel özelinde yeni yapılaşma koşullarına uyum sağlayan yeniden inşa edilmiş binalar bulunmaktadır. Yenilenen yapılar, genel olarak 2 katlı, betonarme ve müstakil yapılaşma mevcuttur (Şekil 6.26).

Şekil 6.26. 2. Bölge yeni konut dokusu örnekleri.

İnceleme kapsamında 3. Bölge ‘Az Yoğunluklu Apartmanlaşma’ olarak tanımlanan Şıralık yerleşiminin merkezinde yerleşik konut alanında konumlanan alandır (Şekil 6.27). Bu alanda işlevsel anlamda merkez olma özelliği bulunmamaktadır. Genel olarak kat sayısında artış görülmekte olup bu artış ekleme şeklinde mevcut yapıya kat çıkma şeklinde olmuştur ve dağınık özensiz bir yapılaşma hakimdir. Kırsal yapıya uygun yapılaşmadan uzaklaşıldığı bir dönem olarak adlandırılabilir. Bu dönem depremden hemen öncesi kaçak yapılaşma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 6.27. 3. Bölge çalışma alanı.

Genel olarak 3 katlı, betonarme yapı tekniği ile inşa edilmiş ve parsele oturan konut dokusunun oluşturduğu bir bölgedir. Yapılar genellikle sokak üzerinden giriş almakta olsa da bir kısmı bahçe duvarlarıyla çevrilidir (Şekil 6.28).

Bu alandaki farklı kullanımlara baktığımızda eklenti yapı ya da yapı ile aynı parselde yan yana bulunan ahır, depo gibi ek kullanımların azınlıkta olduğu görülmektedir (Şekil 6.29).

Şekil 6.28. 3. bölge eklentili ve 3 katlı yapı örnekleri.

Şekil 6.29. 3. Bölge tekil yapılaşma örnekleri.

Afetler, toplumların normal yaşantılarını belirsiz bir süre kesintiye uğratarak fiziksel çevrelerini yıkabilir ve toplumda yaşayan insanların psikolojik olarak çöküş yaşamalarına neden olabilir. Bu zorluklara ekonomik sıkıntılar da eklendiğinde, afetzedeler günlük hayatlarına dönmekte daha fazla umutsuzluğa kapılabilirler. Ancak kriz durumları aynı zamanda afete uğramış bölgeler için kısa, orta ve uzun vadeli çözümler için fırsatlar sunar. Bu fırsatlar, psikososyal ve fiziksel olarak kırılğan olan afet bölgeleri veya şehirler için daha güvenli ve yaşanabilir yaşam alanlarının planlanması, tasarlanması ve inşa edilmesi

anlamına gelmektedir.

1999 depremleri sonrası ilk 6 ay içinde çadır ve sonraki dönemlerde de prefabriklerle geçici barınma sorunu çözülmeye çalışılmıştır. Düzce’de yaşayan vatandaşların büyük bir bölümü için ihtiyaç duyulan edilen prefabrikler çalışma alanımız olan Şıralık yerleşimine inşa edilmiştir ve uzun yıllar insanlar daha güvenilir olarak inşa edilen kalıcı konutlara geçene kadar burada ikamet etmişlerdir (Şekil 6.30). Geçici barınma için inşa edilen bu yapılar sonradan kaldırılmış olup günümüzde bu alanda spor kompleksi bulunmaktadır (Şekil 6.31).

Şekil 6.30. 1999 Depreminde sonraki Şıralık yerleşiminde prefabrik yapıların alan görüntüsü (2005 Düzce hava fotoğrafından alınmıştır).

Şekil 6.31. Şıralık prefabriklerinden bir görüntü [66].

Çalışma kapsamında 4.bölge ‘Kapalı Siteler-Blok yapı’ olarak adlandırılan Şıralık yerleşiminin bütününde saçaklanma şeklinde oluşan gelişme konut alanında konumlanan alanlardır (Şekil 6.31). Bu bölgede işlevsel anlamda merkez olma niteliğini sürdüren bir kısım da bulunmamaktadır. Bölge, Şıralık yerleşimi gelişme konut alanında bulunmaktadır. Kente hizmet eden spor kompleksi alanı bu bölgede bulunmaktadır (Şekil 6.32). Kente hizmet eden spor kompleksi alanı bu bölgede bulunmaktadır (Şekil 6.33).

Şekil 6.32. 4. Bölge çalışma alanı.

Şekil 6.33. Şıralık spor kompleksi.

Gelişme konut alanında saçaklanma şeklinde bulunan dördüncü bölgeye bakıldığında, gelişme konut dokusuna uygun yapılaşma koşullarına göre inşa edildiği görülmektedir. Hemen hemen hepsi 2 katlı, betonarme yapı tekniği ile ikiz veya tekil dubleks yapılar ile blok tipinde konut dokusunun bulunduğu bölgedir. Yapılar genellikle kapalı konut sitelerinden oluşmaktadır (Şekli 6.34).

Şekil 6.34.4. Bölge gelişme konut alanı kapalı site örneği.

Yapılar genellikle bahçelerinden giriş almakta ve bahçeyi çevreleyen duvarlar ile çevrilidir. Yapılara ait ortak alanlar, özel havuzlar ve bahçeler bulunmaktadır. Yapıların bahçe duvarlarıyla sokak ile olan ilişkiyi kısıtlamakta, sadece site sakinlerine hizmet eden kullanımların bulunduğu bahçelerden oluşmaktadır (Şekil 6.35). Yapıların tamamının fonksiyonları konuttur.

Şekil 6.35. 4. Bölge gelişme konut alanı kapalı site ve blok yapılaşma örnekleri.

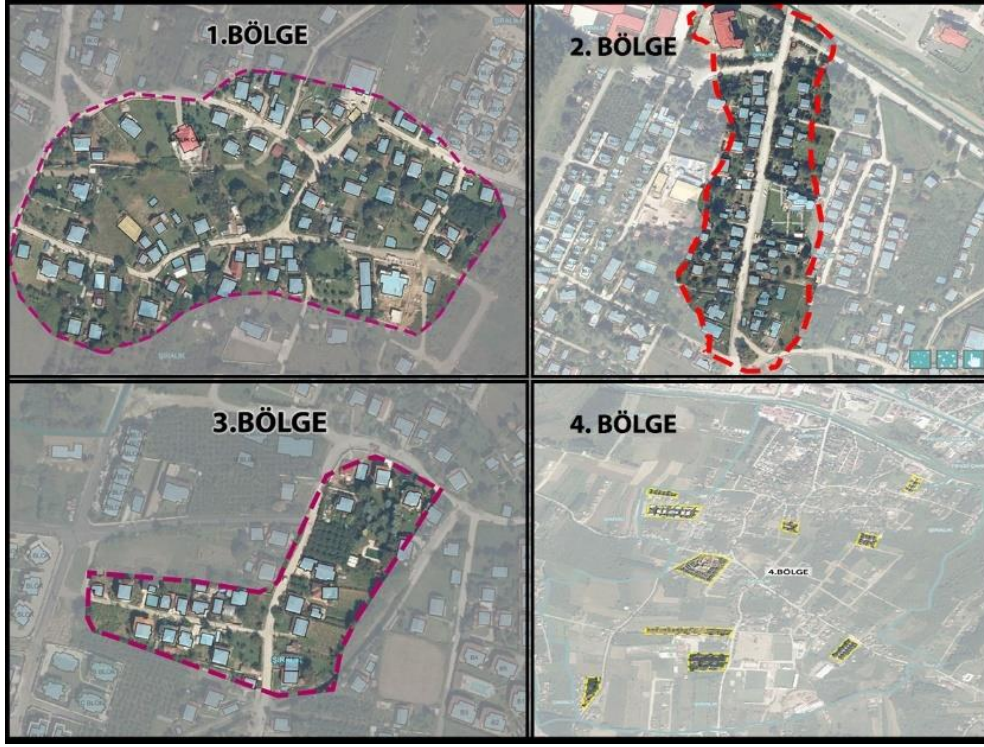
Saçaklanmanın devam ettiği 4. Bölge olarak adlandırdığımız Şıralık yerleşiminin gelişim konut alanında yer alan bu yapının kapalı sitelerin bulunduğu alanda farklı olarak müstakil kullanım şeklinde inşa edildiği görülmektedir. Bahçe kullanımını sadece bu yapının sakinlerine ait olup ortak kullanım söz konusu değildir (Şekil 6.36).

Şekil 6.36. 4. Bölge müstakil yapı örneği.

6.7. DÖRT FARKLI BÖLGENİN MORFOLOJİK ANALİZLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde dört farklı özellikteki morfolojik alanlardaki farklılaşmalar, yapı adası örnekleri üzerinde yapılan detaylı çalışmalar ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Şekil 6.37’de birbirinden farklı morfolojik unsurlara sahip olan alanlardan seçilen 4 bölgenin yer aldıkları konumlar görülmektedir.

Şekil 6.37. Dört farklı bölgenin morfolojik alanlardaki yapı adası örnekleri.

Seçilmiş olan dört alan şunlardır:

Geleneksel Köy Merkezi: İlk yerleşim alanı cami ve muhtarlık kahve gibi yapıların bulunduğu yapı adalarıdır.

Kırsal Yerleşme Dokusu: Geleneksel yapı dokusunun devamı niteliğinde olan konutların bulunduğu bölgedir.

Az Yoğunluklu Apartmanlaşma: Düzensiz kaçak yapılaşma ile inşa edilmiş apartman tarzı bağımsız bölümlü yapılarının bulunduğu bölge.

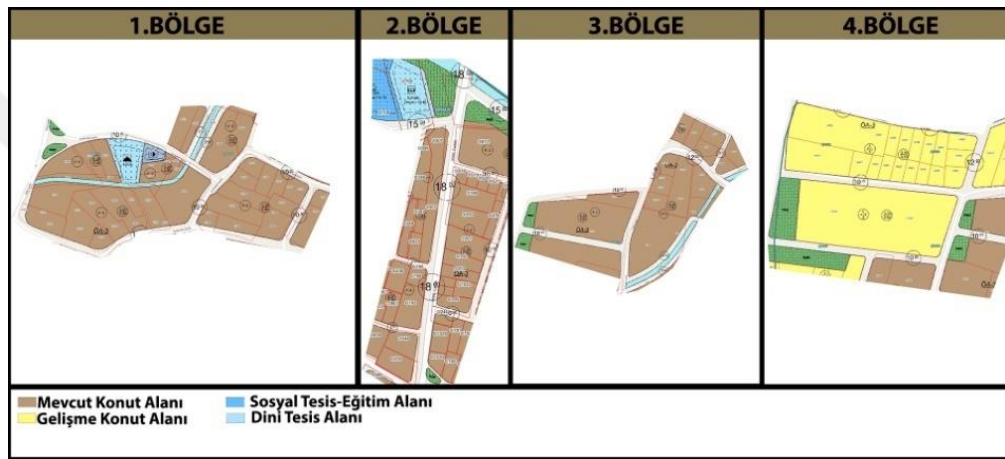
Kapalı Konut Siteleri: Gelişme konut alanında yer alan ve site şeklinde inşa edilmiş yapılardan oluşan kapalı site oluşumunun olduğu alanlardır.

Bu araştırmada, dört bölgenin morfolojik anlamda nasıl farklılaştığı araştırılmıştır. İnceleme kapsamında bu dört bölgeden farklılıklar içeren örnek alanlar seçilerek odak alanlarında 9 farklı türde analiz yapılmıştır. Bu analizler şunlardır: Arazi Kullanım Analizi, İşlev analizi, Kat Adedi, Yapılaşma Biçimi, Yapı Tipi, Binaların Bağımsız Birim Sayıları, Yapıların Taban Alan Büyüklükleri, Açık Kamusal Mekan Kullanımları, Sokak Geçirgenliği'dir.

Bu analizler aracılığıyla, kırsal yerleşme ile depremin ve pandeminin neden olduğu yeni gelişme konut dokusu arasındaki farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

6.7.1. Arazi Kullanım Analizi

Araştırma alanlarına baktığımızda 1. Bölge geleneksel mimarinin izlerini bugün hala barındıran mevcut konut alanlarından oluşmaktadır. Kırsal alanın devam ettiği 2. bölge yine mevcut konut alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. 3. bölge deprem öncesi konut yapılaşmasının çarpık bir şekilde yoğunlaştığı mevcut konut alanı olarak geliştiği görülmektedir. 4. Bölgeye baktığımızda ise gelişme konut alanı olarak yeni yapılaşmaların hakim olduğu görülmektedir. Şekil 6.38’de Arazilerin kullanım alanlarını verilmiştir.

Şekil 6.38. Arazi kullanım alanları.

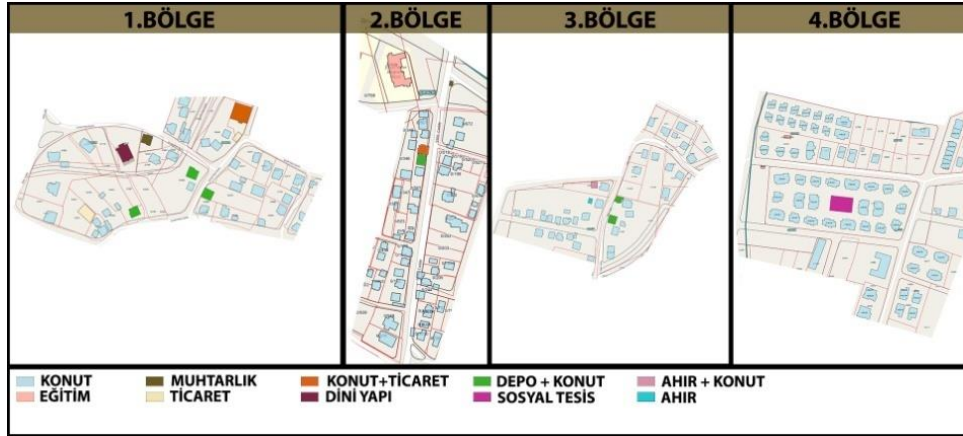
6.7.2. İşlev Analizi

Kentsel araştırmalarda yapıların işlevlerinin belirlenmesi çok önemlidir. Arazi işlev analizi, yapılan çalışmalarda ve planlamalarda en çok kullanılan ve önemi büyük araçlardan bir tanesidir. Bu doğrultu da literatüre baktığımızda kentsel morfoloji alanında da işlev analizinin önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Yapı ile arazi arasındaki ilişkiyi değişim ve dönüşümü incelemektedir. Yapıların formları ve kullanımları ile birbiri ile olan ilişkileri karmaşık bir şekildedir; yapı formları geçen süre içerisinde değişmiş olsa da, işlevleri daha hızlı değişim içerisindedir. Bu durum, arazi kullanım şekillerinin yapıların formundan daha önce değiştiği anlamına gelmektedir. Bu çalışma kapsamında yapılmış olan arazi kullanımında ortaya çıkan değişim ve dönüşümün kentsel forma etkisi değerlendirilmektedir.

Morfolojik olarak incelediğimizde kentin sokak ve yapı adası boyutlarının çok daha yavaş değiştiğini, arazi kullanımının ise daha hızlı değişim gösterdiği görülmektedir. Kentsel

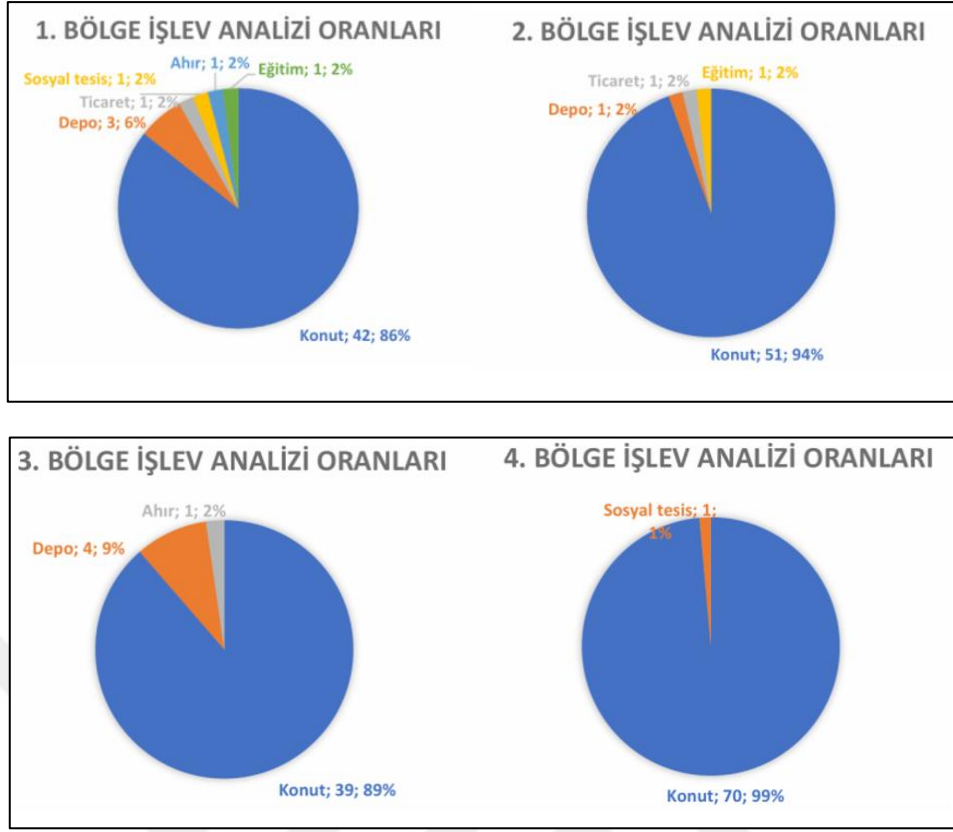
dönüşüm için hazırlanan projeler ve parsel bazlı yapılan dönüşümler, arazi kullanımında değişikliklere neden olabilir. Örneğin, daha önce sadece konut olarak kullanılan bir binanın parsel bazında dönüştürülüp yeniden inşa edilmesi sırasında, yeni plan doğrultusunda zemin katının ticari alan olarak kullanılmaya başlanması, arazi kullanımının değişmesine bir örnektir.

Morfolojik olarak dört farklı bölgeyi temsil eden alanlardaki arazi kullanım analizine göre (Şekil 6.39), kırsal yerleşimlerde 1. ve 2. bölgelerde genellikle tekil yapılar bulunmaktadır. Konut ve ticaret kullanımları ayrı binalarda yer alır. Konut parsellerinde, ana konutun yanı sıra ahır, depo ve garaj gibi ek yapılar bulunur. Geleneksel konut dokusunun görüldüğü bölgelerde ise okul, cami, muhtarlık gibi resmi ve kamusal kullanımlar ayrı parsellerde yer alır.

Şekil 6.39. İşlevlerine göre yapı kullanım analizi.

Analiz sonuçlarına göre 4 çalışma alanında da konut işlevinin hakim olduğu görülmektedir. 1. ve 2. bölgede %90'larda olan konut ağırlıklı işleve ticaret, sosyal tesis, eğitim, depo işlevleri azınlıkta olarak eşlik ederken 4. bölgede bu durum %99 oran ile sadece konut ve sosyal tesisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 6.40).

Şekil 6.40. Dört bölgenin işlev analiz oranları.

6.7.3. Kat Adedi Analizi

Araştırma konusu olan 4 bölgede de kat sayılarında ciddi farklılıklar olmamakla birlikte yeni yapılaşmada da genel olarak 1-2 kat şeklinde değişimler meydana gelmiştir. Yeni yapılaşma koşullarında Şiralık'ta yeni inşa edilen gelişme konut alanındaki binaların neredeyse tamamı 2 katlıdır. Şekil 6.41'de Dört bölgede bulunan binaların kat analizi verilmiştir.

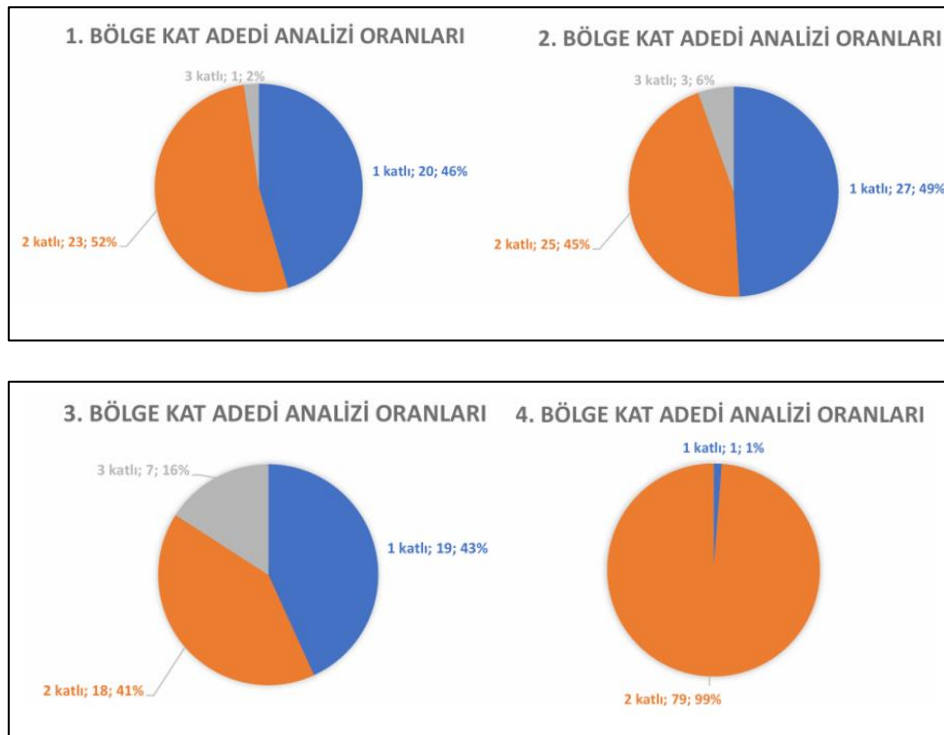

Şekil 6.41. Kat adedi analizi.

Şekil 6.41’de belirtilen kat adedi analizine göre; genellikle birinci ve ikinci kırsal nitelikli yerleşme dokusuna sahip olan bölgelerde yapılaşma bir ya da iki katlıdır, Bölge 3’teki tek katlı müstakil yapı ve iki katlı yapılar dışında, üç katlı karmaşık yapılar karşımıza çıkmaktadır. Yeni gelişme konut alanı olan 4. Bölgede yapılar kapalı site içerisinde 2 kattan oluşmaktadır.

Geleneksel konut dokusuna baktığımızda binalar genellikle bir veya iki katlıdır, ancak yeni gelişen konut alanlarında binalar genellikle 2 katlıdır. Bundan dolayı, yerleşim merkezinde bir ve iki katlı yapılar bulunurken, çeper bölgelerdeki yeni gelişim alanlarında 2 katlı yapılar görülmektedir. Geleneksel dokunun çevresinde, merkeze ve kırsal yapıya uyumlu, az katlı binaların ve yapılaşmış çevrenin arttığı gözlenmiştir.

Kat adedi analizi sonuçlarına göre (Şekil 6.42); 1. Bölge % 52’lik bir oran ile tek katlı yapıların yoğunlukta olduğu bölgedir. 2. Bölgede %49 oran ile yoğunluklu olarak 1 katlı yapıları 2 katlı yapılar takip etmektedir. 3. Bölgede %16’lık oran ile 3 katlı yapılaşma başlamış fakat hemen arkasından meydana gelen 1999 Düzce depremi ile bu oran 0’a düşmüştür. 1 ve 2 katlı yapılaşmanın hakim olduğu 4. Bölge kırsal alan karakterine uyum sağlayan ve daha çok tercih edilen bir alan haline gelmiştir.

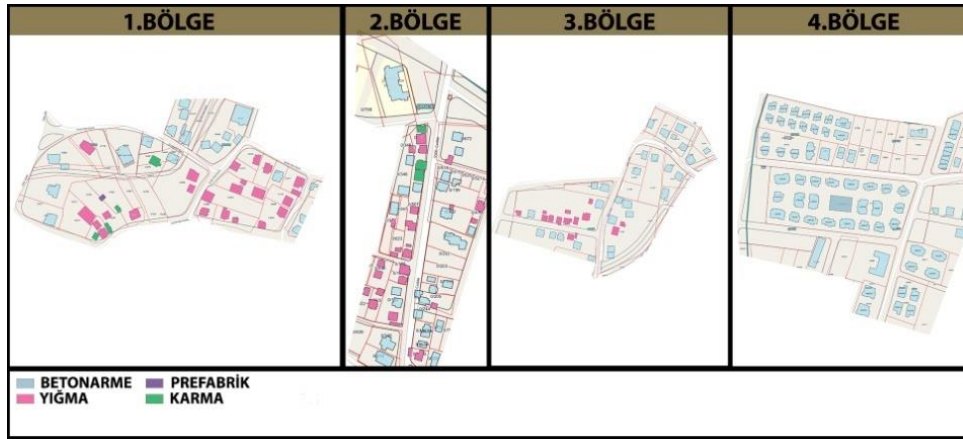

Şekil 6.42. Kat adedi analiz oranları.

6.7.4. Yapılaşma Biçimi Analizi

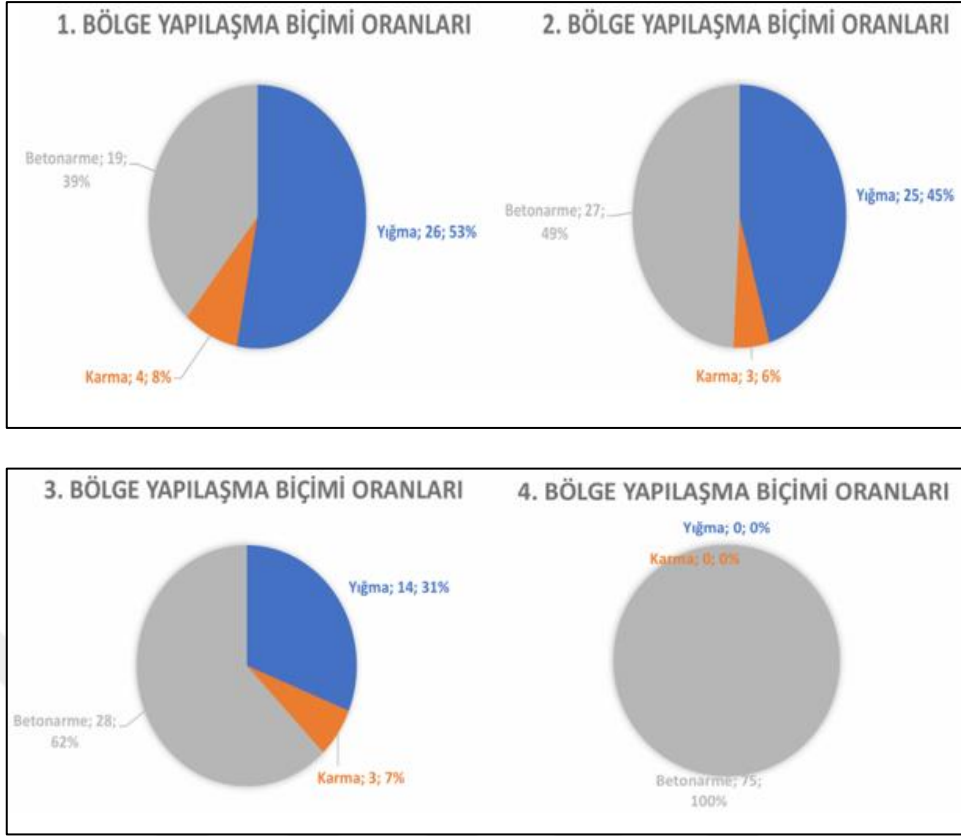
Morfolojik açıdan farklı olan dört bölgede yapılan yapılaşma biçimi analizine göre, geleneksel olarak nitelendirdiğimiz 1. ve 2. bölgede yer alan geleneksel yapı dokusuna ait binalar yığma yapı tekniği ile inşa edilmiştir. Bu bölgelerde çeşitli nedenler ile yaşanan değişim ve dönüşüm ile yeni inşa edilen yapılar ise betonarmedir. 3. bölgede yer alan geleneksel konut dokusuna ait yapılar yığmadır. Gelişme konut alanında yer alan 4. bölgelerdeki yapıların tamamı betonarmedir (Şekil 6.43).

Dolayısıyla, bu analiz ile geleneksel konut dokusunun yığma yapılardan oluştuğu, gelişme konut alanlarının ise betonarme yapılardan oluştuğu görülmektedir.

Şekil 6.43. Yapılaşma biçim analizi.

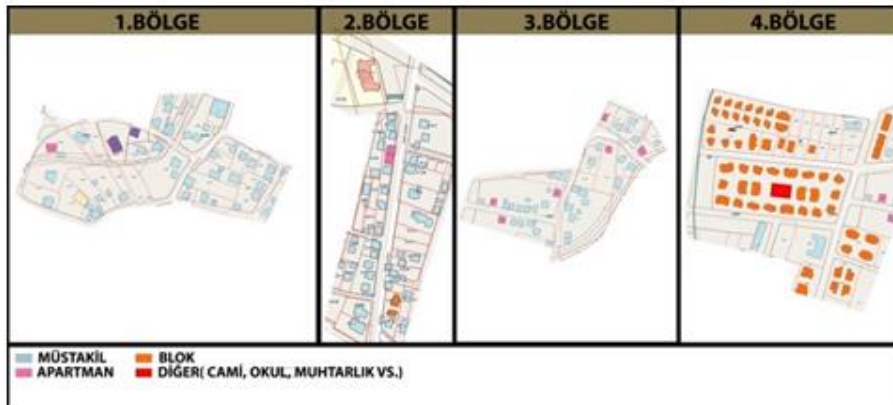
Kırsal alanlara baktığımızda geleneksel yapıların ve kırsal karakterine uygun olarak yapılaşma biçiminin şekillendiğini görmekteyiz (Şekil 6.44). 1 bölge yapılaşma biçimini incelediğimizde; %53 oran ile geleneksel yapıların yığma yapı tekniği ile inşa edildiği, %8'inin ise karma yani kerpiç, ahşap, yığma yapı teknikleri ile inşa edildiğini görülmektedir. Fakat ilk yerleşme yeri olan bu bölgede % 19 oran ile karşımıza çıkan betonarme yapı tekniği sonradan bu yapılara yapılmış olan müdahaleler ile ekleme ve ya güçlendirme şeklinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Şekil 6.44. Bölgelerin yapılaşma biçim analiz oranları.

6.7.5. Yapı Tipi Analizi

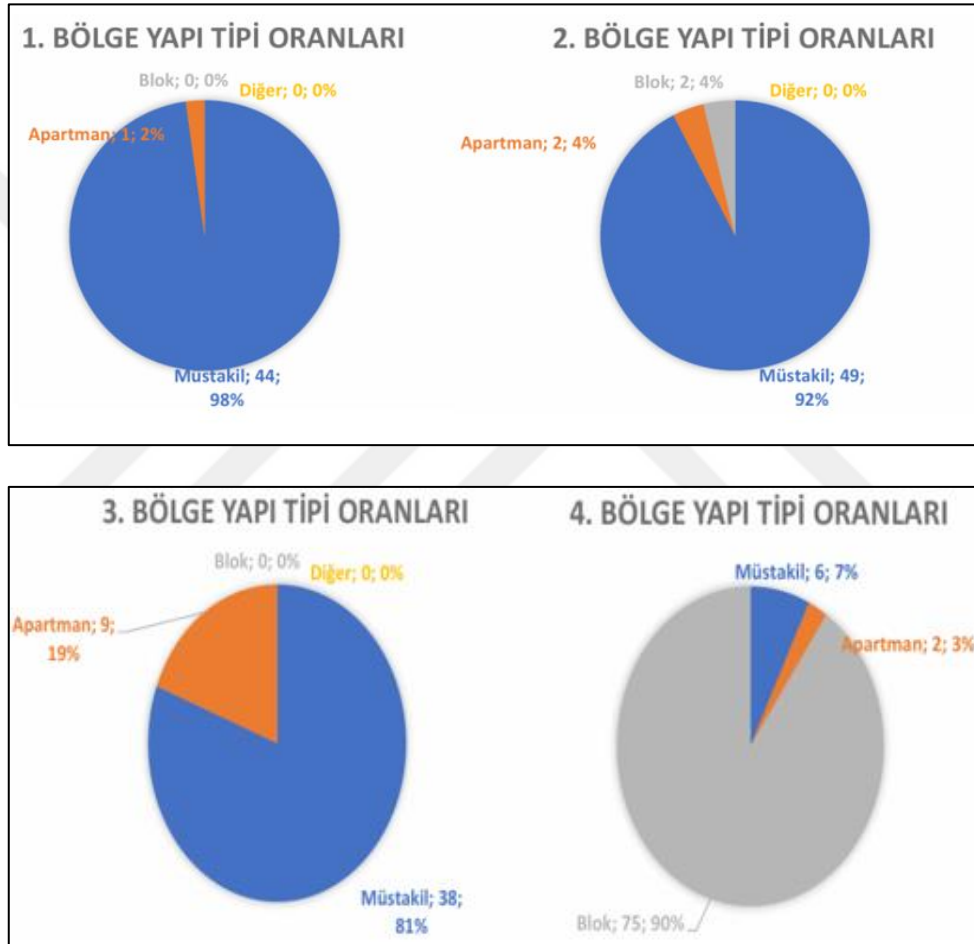
Morfolojik değişimlerin yaşandığı Şıralık yerleşmesinde, yapı tiplerinde de farklılıkların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Şekil 6.45). Geleneksel konut dokusunda müstakil bahçeli yapılar yaygınken, kentsel dönüşümle birlikte modern mimarinin hakim olduğu yapıların oluşturduğu kapalı havuzlu sitelerin inşa edilmeye başlandığı görülmüştür.

Şekil 6.45. Yapı tipi analizi.

Yapı tipi analizi sonuçlarına göre (Şekil 6.46); geleneksel ve müstakil yapılaşmanın

yoğun olduğu 1 bölgede bu oranın %98'ler de olmakla beraber 2. çalışma bölgemizde ise bu oran %92 ile onu takip etmektedir. 3 bölgeye baktığımızda apartmanlaşmanın %20 oran ile ortaya çıkışı bize bu bölgenin dokusuna uygun olmayan şekilde gelişme gösterdiğinin kanıtıdır. Fakat deprem sonrası planlama ve talepler ile ortaya çıkan. Bölgeyi incelediğimizde kapalı site ve blok yapılaşmanın bu oranı anında düşürdüğü bölgenin karakterine uygun yapılaşmanın geliştiğini %90'luk bir oran ile gelişim gösterdiği karşımıza çıkmaktadır.

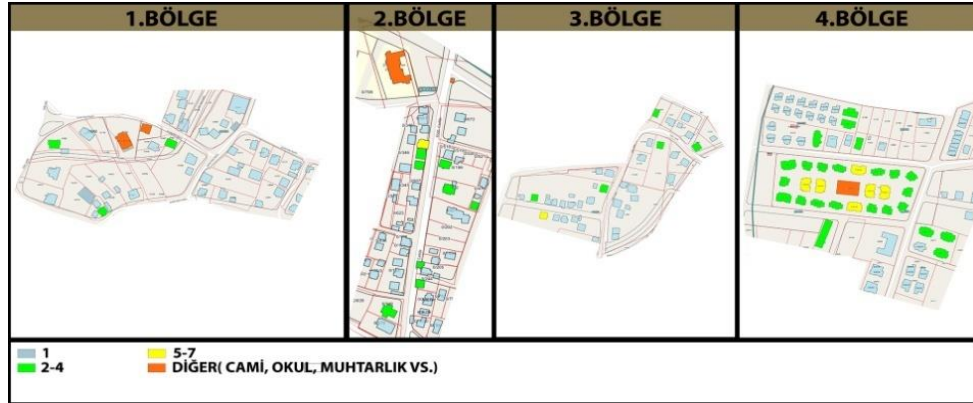

Şekil 6.46. Yapı tipi analiz oranları.

6.7.6. Bağımsız Birim Sayıları Analizi

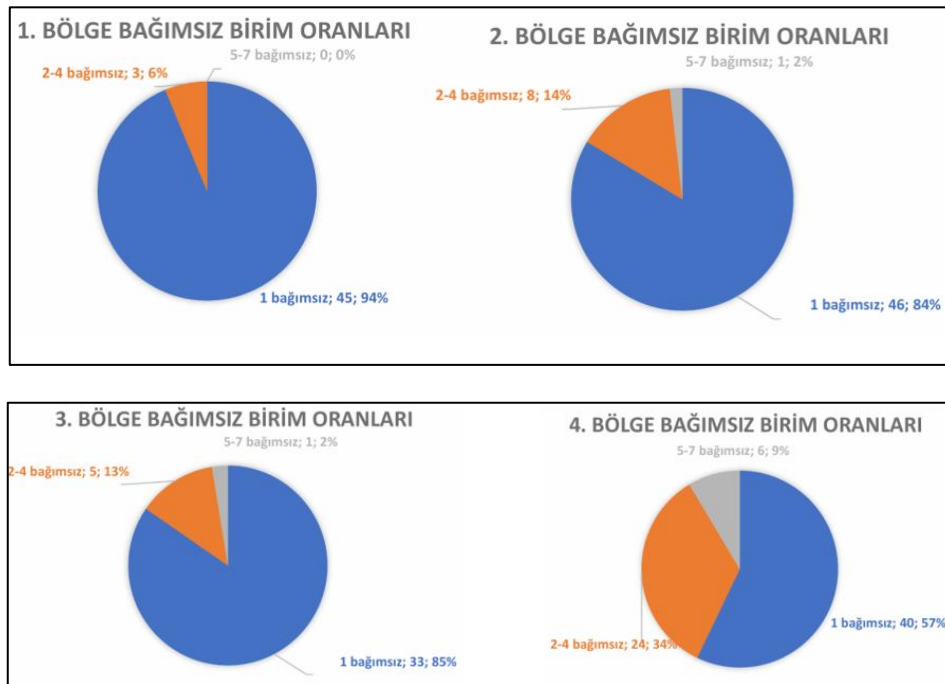
Dört bölgede yapılan bağımsız birim sayıları analizinde, seçilmiş olan örnek yapı alanlarındaki binaların bağımsız birim sayıları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu analiz ile, yapılardaki bağımsız birim sayıları değişimi ve bölgedeki dönüşüm ile beraber artan nüfus yoğunluğundaki farkı ortaya koymuştur. Analiz yapılırken yapılardaki bağımsız birim sayıları, Düzce Kent Rehberi'ndeki verilere dayanarak hazırlanmıştır.

Şekil 6.47’de Bölgelerin bağımsız birim sayılarının analizi gösterilmiştir.

Şekil 6.47. Bağımsız birim sayıları analizi.

Tek bağımsız bölüm oranı % 94 olan 1. Bölge geleneksel konut yapılaşmasının devam ettiğinin en önemli göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 2. ve 3. Bölgelerde yapıların bağımsız birim analizlerine göre kırsal özellikli konut dokusunda yapıların bağımsız birim sayıları genellikle 1- 4 arasında değişmektedir. 4. Bölgemizin bağımsız birim oranlarına baktığımızda bu oranın %57’lik kısmının 1 bağımsız, %34’ünün 2-4 bağımsız birim ve %9’luk kısmının ise blok yapılaşmalardan dolayı 5-7 bağımsız birime yükseldiği görülmektedir. Şekil 6.48’de Dört bölgenin bağımsız birim oranları verilmiştir.

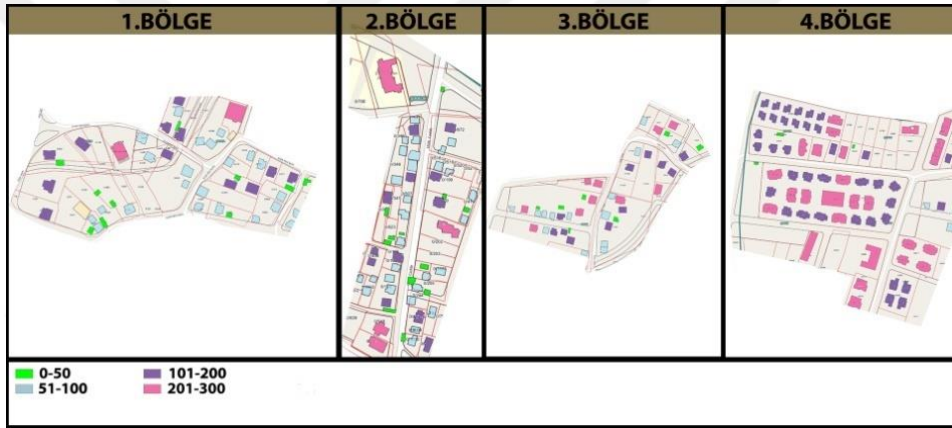
Şekil 6.48. Bağımsız birim oranları.

6.7.7. Taban Alanları Metrekareleri

Analiz sonucuna göre (Şekil 6.49); kırsal yerleşmelerde dört farklı morfolojik bölgeye göre yapı taban alanı büyüklükleri şu şekildedir:

Birinci bölgede, yeni inşa edilmiş binalar hariç, tüm yapıların taban alanı genellikle 50-100 m² aralığında yer almaktadır. Ancak, geleneksel köy merkezindeki cami yapısı, diğer yapılarla ayrılarak farklı bir taban alanı büyüklüğüne sahiptir.

Kırsal yerleşim olarak devam eden ikinci bölgede ise, yapıların çoğunluğu 50-100 m² lik bir taban alanına sahiptir. Ancak, %24'lik bir kısmı 100-200 m² aralığında değişmektedir. Bu bölgede, sonradan ve geleneksel konut dokusuna uygun büyük villalar inşa edilmiştir. Bu yapıların taban alanları genellikle 200-300 m² arasındadır.

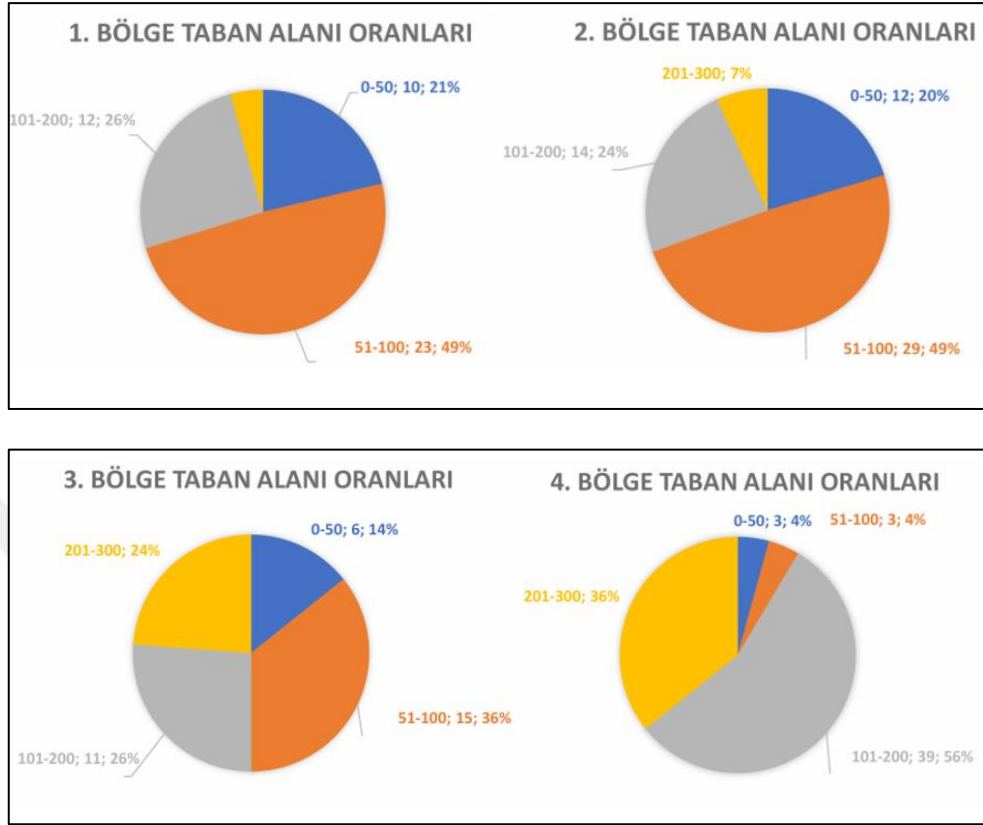

Şekil 6.49. Taban alanları metrekare analizi.

Yeni gelişme konut alanında yapıların taban alanları (Şekil 6.50), geleneksel konut dokusundaki yapılarla karşılaştırıldığında önemli ölçüde büyümüştür. Üçüncü bölgede deprem öncesi kaçak yapılaşma ve kat ekleme şeklinde ilerleyen durum gözlemlenmekte ve yapıların, %14'ü 0-50 m² arasında, %36'sı 51-100 m² aralığında ve %26'sı 101-200 m² aralığında değişmektedir. %24'lük kısmı ise 201-300 m² aralığında olduğu gözlemlenmiştir. %8'lik kısmı kırsal konut olan dördüncü bölgede ise, genellikle %56'sı 100-200 m² arasında, %36'sı ise 200 m² üzerinde taban alanı büyüklüğüne sahiptir. En büyük taban alanlı yapılar, 500 m² üzerinde olan kapalı site ve blok yapılar olarak öne çıkmaktadır.

Bu analiz, yeni gelişme konut alanında yapı taban alanı büyüklüklerinin geleneksel konut dokusu yapı taban alanı büyüklüklerinin yaklaşık beş katı kadar büyüdüğünü göstermektedir. Bu durum, kırsal nitelikli konut dokusunda yapıların taban alanlarında

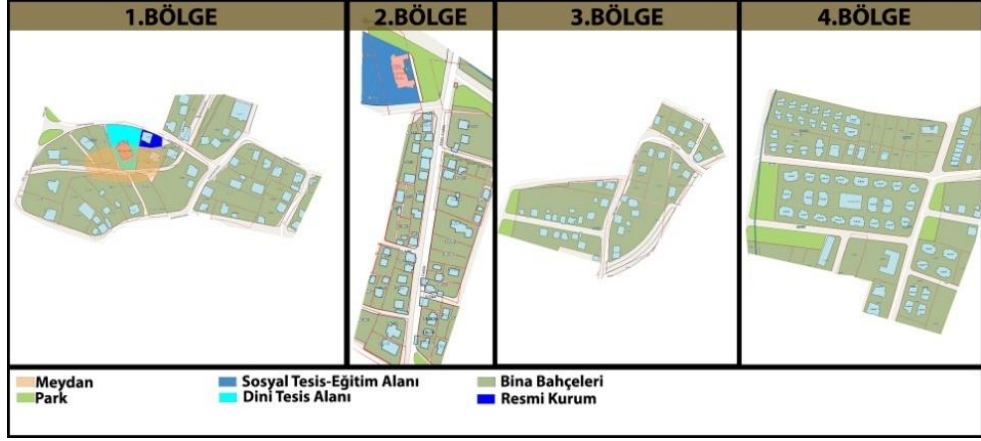
önemli bir değişim olduğunu ve daha büyük yapıların ortaya çıktığını vurgulamaktadır.

Şekil 6.50. Taban alanı oranları.

6.7.8. Açık Kamusal Mekan Kullanımları Analizi

Farklı olan dört morfolojik alanı açık kamusal mekan bakımından (Şekil 6.51) incelediğimizde; geçmişte köy olan Şıralık yerleşiminin kırsal alan olma özelliğini günümüzde koruduğunu görmekteyiz. Nadir olarak karşımıza çıkabilecek olan bu durum mahalle olmuş bir yerleşim için oldukça güzel bir durumdur. İlk yerleşim yeri olan 1. çalışma alanına baktığımızda buranın bir meydan niteliğinde olduğunu cami ve etrafında sosyal olanların olduğunu görebilmek mümkündür. 2. Çalışma bölgemizde ise doğrusal bir aks olan yol üzerinden gelişim gösterdiği bu yol aksı doğrultusunda geliştiği yeşil ile iç içe yapıların oluşturduğu bir bölgedir. 3. Bölge çarpık ve dağınık bir yapılaşma ile oluştuğu görülsede yeşili istemiş ve yapıları etrafında korumuşlardır. 4. ve son olan gelişme konut dokusunun oluşturduğu bu bölgede kapalı ve blok site mantığı içinde barınan yeşil bahçeler park ve spor alanları ile açık kamusal alanların kırsal niteliğe uygun olarak geliştiği görülmektedir.

Şekil 6.51. Açık kamusal mekan kullanımları analizi.

6.7.9. Sokak Geçirgenlik Analizi

Yapılan sokak geçirgenliği analizinde, yapıları çevreleyen bahçeler geçirgen, yarı geçirgen, sınırsız ya da kapalı olarak sınıflandırılmıştır (Şekil 6.52). Bu sınıflandırmalar aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

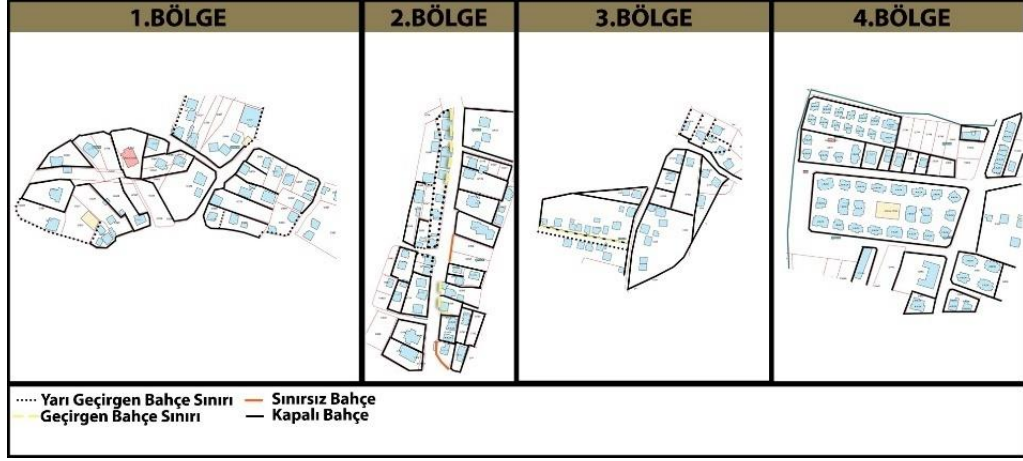
Sınırsız Olan Bahçe sınırı olmayan, yalnızca zemindeki kaplama ile sınırlandırıcının bulunduğu alanlardır.

Geçirgen Bahçe Sınırı: Çit gibi elamanlar ya da çalılıklar ile ayıran fakat tamamen geçirgen özelliğe sahip bahçelerdir.

Yarı Geçirgen Bahçe Sınırı: Parmaklık gibi kısa bahçe duvatları ya da bitkilendirme ile bahçenin sınırlandırıldığı, erişimin kısıtlandığı ama içerisinin görülmeye devam ettiği alanlardır.

Kapalı Bahçe Sınırı: Bahçenin duvarlarla tamamen kapatıldığı, görsel ve fiziksel erişimin engellendiği alanlardır.

Bu analizle, bahçelerin geçirgenlik durumlarının sokak geçirgenliğine etkileri incelenmiştir.

Şekil 6.52. Sokak geçirgenliği analizi.

6.8. KONUTLARIN TİPOLOJİK ANALİZLERİ

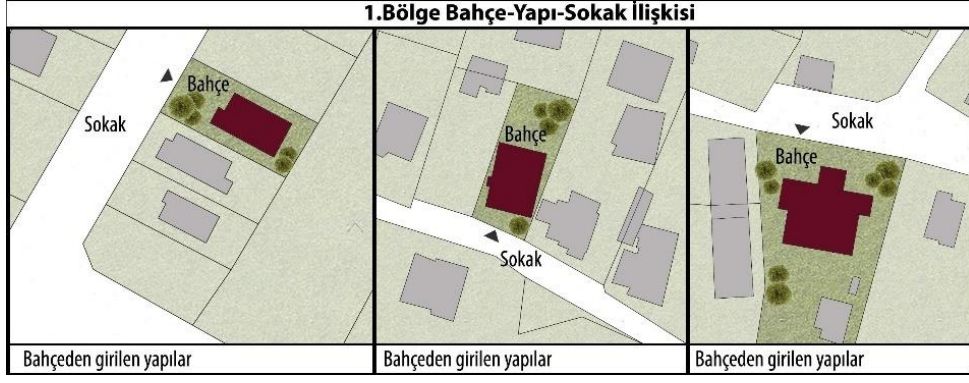
Bu bölüme kadar Düzce Şıralık yerleşimi üzerinden farklı morfolojik özelliklere sahip 4 bölge seçilerek, dört ayrı bölge örnek alınarak çeşitli morfolojik analiz yöntemleriyle dönüşüm süreçleri incelenmiştir. Bu bölümde seçilmiş olan dört bölge içerisinde bulunan üç farklı döneme ait konutların tipolojisi incelenecektir.

6.8.1. 1. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri

1. Bölge konut tipolojileri üç farklı döneme ait konutlar üzerinden incelenmiştir. Buna göre ilk olarak geleneksel mimarinin hakim olduğu bu bölgede çerkez evi tipolojisi dikkat çekmektedir. Genellikle Çerkez evleri, geniş ve düz arazilerde ayrışık olarak kurulan, bir veya iki katlı yapılardır. Eve ön cepheyi kaplayan bir verandadan ulaşılır. Bu veranda, evden bağımsız bir misafir odası ve oturma bölümüne sahiptir. Mutfak ise genellikle en uzak konumda bulunur. Burada da aynı şekilde karşımıza çıkan 1946 yılında inşa edildiği bilgisine ulaştığımız bu yapı ahşap arası kerpiç yapı tekniği ile inşa edilmiştir. Veranda aracılığı ile yapıya girilir iki oda ve bu odalardan geçilen banyolar ve yüklük mevcuttur ayrıca dışarıdan ulaşılan bir kiler (depo) olduğu görülmektedir. Çerkez evi olarak hiç değişikliğe uğramadan aynen günümüze ulaşmış olan bu yapı kullanılmamaktadır.

2. tip konut yapısı ise yine bir Çerkez evi olup yığma yapı tekniği kullanılarak inşa edilmiştir. Konutta halen oturanlar ile yapılan görüşmelerde 1954 yıllarında yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Dış cepheden yapıyı incelediğimizde verandadan yapıya giriş yapıldığı ilk olarak sofa gibi geniş bir oturma alanı karşılıyor ve 3 odaya buradan giriş yapılıyor odalardan biri mutfak ile birleşik ve mutfaktan dışarıya bir kapı bulunmaktadır.

Şekil 6.54. 1. Bölge bahçe-yapı-sokak ilişkisi.

1. tipdeki konutun yapı-sokak-bahçe ilişkisine baktığımızda, yaklaşık 1.10 m lik bahçe duvarı ile çevrilidir. Bu konuta sokaktan doğrudan giriş bulunmamaktadır. Öncelikle bahçeye ve bahçeden konuta girilmektedir. Konut bahçenin orta kısmında yer almaktadır ve ön bir tarafı yol üç tarafı komşu parseller ile çevrilidir.

2. tip konut yapısı yapı-sokak-bahçe ilişkisini incelediğimizde, yapıyı çevreleyen yaklaşık 1 m yüksekliğinde bir çevre duvarı ile yapının bulunduğu bahçeye giriş yapılmakta ve ardından yapıya giriş yapılmaktadır.

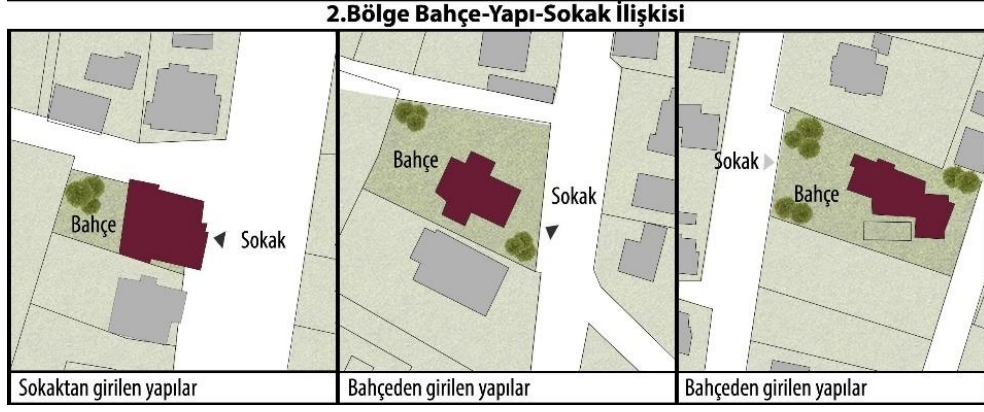
3. tip konutta yapı-sokak-bahçe ilişkisini incelediğimizde ise öncelikle bahçeye sonrasında yapıya giriş yapılmakta ve yapının arka cephesi geniş bir bahçe ile kucaklanmıştır. Arka bahçesinde depolama alanı olarak kullanılan yardımcı yapılar mevcuttur.

6.8.2. 2. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri

Kırsal konut dokusunun devamı niteliğinde olan ve içerisinde günümüz modern yapılarını da barındıran bölgede ilk olarak yığma yapı tekniği ile inşa edilmiş olan konutu inceleyeceğiz. Yapıya iki farklı kapıdan giriş yapılmakta olup biri yan sokaktan, diğeri ana giriş olan verandalı bir girişi bulunmaktadır. Günümüzde değişim geçirerek geniş sofalı olan giriş kısmı uzun bir koridor ile ikiye bölünmüştür ve dışarıdan yapıya giriş için bir kapı daha açılmıştır. Böylelikle 2 farklı bağımsız bölüm oluşturulmaya çalışılmıştır.

2. tip konut yapısı olarak ele aldığımız bu yapı geleneksel villa diyebileceğimiz bahçesinde müstemilatı ve güvenliği bulunan, geliri yüksek bir ailenin bu alana gelmesi ile inşa edilmiş bir konuttur. Veranda ile giriş yaptığımız yapının geniş antresi aracılığı ile mutfak salon yemek odası ve diğer mekanlara giriş yapılabilmektedir. Geniş merdivenleri ile üst kattaki yatak odalarına ulaşım sağlanmıştır. Çalışma alanımızın 2. bölümü diye adlandırdığımız bu bölge bir yol aksı üzerinde sağlı sollu yapılar şeklinde

Şekil 6.56. 2. Bölge bahçe-yapı-sokak ilişkisi.

6.8.3. 3. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri

3. çalışma alanımız olan bu bölgeyi tam bir kafa karışıklığı olarak adlandırabilmek mümkündür. Bu alana yerleşimin nasıl oluştuğuna bakacak olursak genellikle Karadeniz Bölgesi'nden göç eden Lazların yerleştiği bir bölge olma özelliğine sahip olduğunu görüyoruz. İlk evrede incelemiş olduğumuz ev klasik köy evi niteliğinde sofa ile giriş yapılarak odalara dağılan plan tipi ile inşa edilmiş olduğunu görmekteyiz. Yakınında yer alan diğer yapıların benzer özellikte ve yığma ya da karma olarak çoğunlukla da son döneme yakın olan yerlerde betonarme olarak inşa edildiği görülmektedir. Genellikle yol kenarlarına bitişik ve yan yana çarpık bir şekilde yapılaşma gerçekleştiğinden bahçeler ayrı değil ortak olarak karşımıza çıkmaktadır.

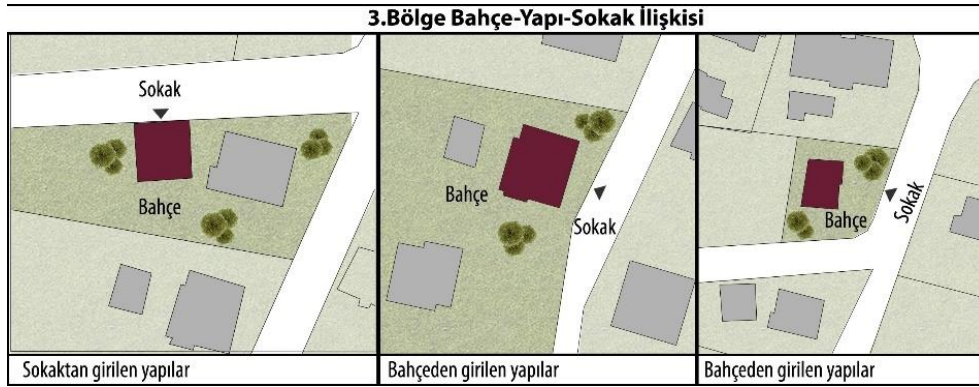
2. evre yapısı olarak ele aldığımız yapı şimdiye kadar incelemiş olduklarımızdan daha farklı olarak bağımsız bölüm ve üç katlı şekilde inşa edilmiştir. Bu dönem depremin hemen öncesi olarak karşımıza çıkmakta ve depremin sonrasında bu şekilde yapılara rastlanmamaktadır. 3. evre yaşanan depremin hemen ardından inşa edilen yapılar olarak karşımıza çıkar ki bunlar artık tek yada iki katlı müstakil bahçeli güvenli konutlardır. Şekil 6.57'de 3. Bölge konut tipolojileri gösterilmektedir.

3.BÖLGE KONUT TİPOLOJİLERİ		
Parsel İçindeki Konumu	Zemin Kat Planı	Cephe Fotoğrafı
1.Tip Konut 		
2.Tip Konut 		
3.Tip Konut 		

Şekil 6.57. 3. Bölge örnek yapı tipolojileri.

6.8.3.1. 3. Bölge Yapı-Sokak-Bahçe İlişkisi Analizi

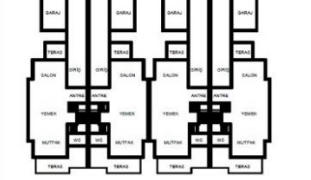

İlk olarak incelenmiş olan yapıya sokaktan giriş sağlanmakta ve bahçesi yapının hemen arkasında yer almaktadır. 2. tip yapıda yapıya bahçeden giriş sağlansada yapı yola çok yakın ve küçük bir bahçe alanı ile konut girişi sağlanmaktadır. Yapının kendine özel bahçesi olmamakla birlikte komşu yapılar ile arasında keskin bölme sağlayan duvarlar bulunmamaktadır. 3. tip yapıda ise konuta giriş bahçeden sağlanmakta ve bahçenin etrafı duvarlar ile çevrilidir. Şekil 6.58’de 3. Bölgenin yapı-sokak-bahçe analizi gösterilmiştir.

Şekil 6.58. 3. Bölgenin yapı-sokak-bahçe analizi.

6.8.4. 4. Bölge Örnek Yapı Tipolojileri

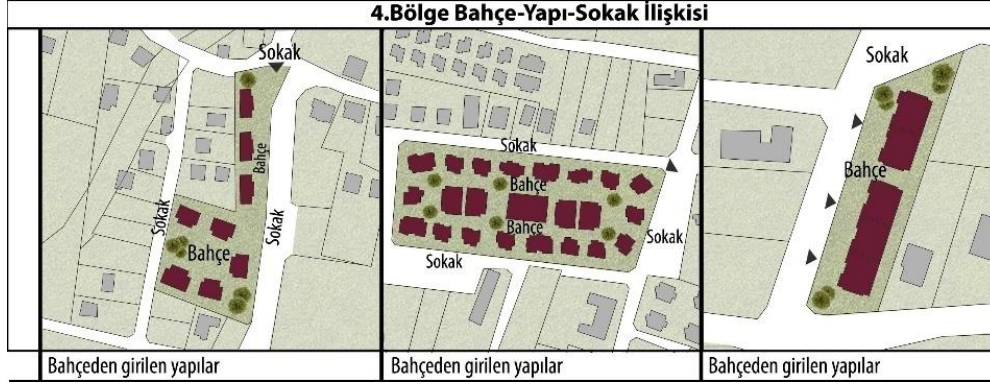
Kapalı ve blok yapılaşmanın hakim olduğu müstakil yapılarında yoğunluklu olarak inşa edildiği bu bölge son dönemde bulunduğu kent içerisinde en fazla talep gören Şıralık yerleşiminin bir parçasıdır. Bu bölge için yapmış olduğumuz analizlerde karşımıza çok farklı evreler çıkmamıştır (Şekil 6.59). Yıllar içerisinde inşa edilen konutlarda taleplere göre yapı malzemesi ve bahçe kullanımı tercihlerindeki gelişmeler göze çarpmaktadır. Genellikle kapalı site şeklinde inşa edilen konutlarda havuz sosyal alanlar ve spor alanları ile bahçeleri içerdiği görülmektedir.

4.BÖLGE KONUT TİPOLOJİLERİ			
	Parsel İçindeki Konumu	Zemin Kat Planı	Cephe Fotoğrafi
1.Tip Konut			
2.Tip Konut			
3.Tip Konut			

Şekil 6.59. 4. Bölge konut tipolojileri.

6.8.4.1. 4. Bölge Yapı-Sokak-Bahçe İlişkisi Analizi

Genellikle hepsi bahçeden girilen konut niteliğinde olup yüksek çevre duvarları ile çevrilidir. Bahçesi bütün konut kullanımları için ortak olma özelliğine sahip site mantığında çözümlenmiştir. Çeşitli peyzaj öğeleri içeren bahçeleri ile görsel şölen oluşturmaktadır. Şekil 6.58’de 4. Bölge yapı-sokak-bahçe ilişkisi analizleri gösterilmiştir.

Şekil 6.60. 4. Bölge yapı-sokak-bahçe ilişkisi analizi.

6.9. BÖLÜM SONU

Düzce Kenti merkez ilçesi Şıralık yerleşmesinde oluşan mekânsal değişim ve niteliği anlayabilmek adına farklı ölçeklerde analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu analizler, kent ölçeğinden başlayarak sokak, parsel ve yapı ölçeğine kadar gitmektedir. Farklı ölçeklerdeki değişkenlerin varlığı nedeniyle analiz yöntemleri bu şekilde ele alınmıştır. Aynı zamanda, değişik yapılaşma biçimlerine sahip olan kentsel dokular da bu analizler ile ortaya koyulmak istenmiştir. Yapılan incelemeleri dört ana başlıkta toplamak mümkündür:

1. **Araştırma Alanının Mekânsal Gelişimi ve Çevre İlişkileri:** Bölgenin nasıl geliştiği ve çevresi ile olan ilişkileri incelenmiştir.
2. **Yerleşme Bütününe İlişkin Analizler:** Şıralık yerleşmesinin genel yapısına dair kapsamlı analizler yapılmıştır.
3. **Kentsel İmgelem Analizi:** Bölgenin kentsel algısı ve imgeleri değerlendirilmiştir.
4. **Dört Farklı Morfolojik Bölge Bazında Yapılan Morfolojik Analizler:** Bölgeler arası morfolojik farklılıklar ve benzerlikler incelenmiştir.

Bu kapsamlı analizlerle Şıralık yerleşmesindeki değişim ve gelişim süreçleri detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur.

Çalışma alanının mekânsal değişimi ve çevresi ile olan ilişkilerine bakıldığında, Düzce kentinin güney yönünde, konut kullanımlarının ana ulaşım hattı boyunca Düzce merkezinden eskiden köy olan kırsal alan bölgesi boyunca uzandığı bu alanın Düzce kent bütününe bir parçası olarak algılandığı görülmektedir.

1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'na göre mahalleye dönüşen Şıralık yerleşiminin yeni yerleşim alan bölgeleri gelişme konut alanı olarak belirlenmiş, Şıralık yerleşik alanının 1952 ve 2024 yılları arasında incelendiğinde, yerleşik alanın çevresindeki tarım alanlarına doğru geliştiği görülmüştür.

Yerleşmenin tamamına ilişkin analizlere göre, Şıralık'ta iki farklı morfolojik özelliğe sahip sokak dokusu olduğu görülmüştür. Kırsal yerleşme dokusunda, organik form oluşumu olan ada dokusunda kıvrımlı yol düzeni bulunmaktadır. Gelişme konut dokusunda ise doğrusal ve grid yapıdadır. Bu incelemeler sonucunda, Şıralık'ta iki farklı yerleşme dokusu mevcut olduğu belirlenmiştir.

Kentsel imgelem analizine göre, Şıralık yerleşmesinde karakteristik özellikleri incelendiğinde dört farklı morfolojik bölgeye ayrılmaktadır. Kırsal yerleşimin olduğu bölgede 'Geleneksel Köy Merkezi' ve 'Kırsal Yerleşme Dokusu', yeni gelişme konut alanında ise 'Az Yoğunluklu Apartmanlaşma (Tekil yapılaşma)' ve 'Blok Yapılar-Kapalı Siteler' olarak dört farklı bölge belirlenmiştir.

Düzce, Şıralık yerleşmesinde yapılan detaylı morfolojik analizler sonucunda dört farklı morfolojik bölge tespit edilmiştir. Bu dört farklı morfolojik bölgeye dayalı yapılan detaylı analizlerin sonuçları Çizelge 6.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 6.1. Bölgelere dayalı detaylı analiz sonuçları.

	1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge
	Geleneksel Köy Merkezi	Kentsel Yerleşme Dokusu	Az Yoğunluklu Apartmanlaşma	Gelişme Konut Alan
Yerleşim Dokusu	Organik ada formları mevcuttur.			Geometrik yapı adası
	Kıvrımlı sokak dokusu mevcuttur			Doğrusal sokak dokusu
Yapı/Sokak İlişkisi	Kapalı bahçe duvarları ile çevrilidir. Yarı geçirgen ve geçirgen olmayan sınırlar		Geçirgen ve sınırsız	Kapalı bahçe sınırı Geçirgen olmayan bahçe
	Peyzaj özellikleri sokağa katkı		Peyzaj sokağa katkı sağlıyor	Duvarlar ile çevrili ada.
Mekansal Özellikler	Merkezileşme mevcuttur.	Merkezileşme mevcut değildir.		
	Camii ve toplanma alanı gibi meydan alanı mevcuttur.	Kamusal alan kullanımı mevcut değildir.Spor, yeşil alan ve park mevcuttur		
Yapılaşma Biçimi	Tekik fonksiyonlu konut kullanımları mevcuttur. Konutlar ile aynı bahçede ahır, depo kullanımları mevcuttur.		Konutların zemin katları ticari fonksiyon barındırır	Bu bölgedeki yapıların tek fonksiyonu konuttur.
	Yapılar genellikle tek katlıdır	Yapılar 1 ve 2 katlıdır	Yapılar genellikle 1, 2 ve 3 katlıdır.	Yapılar 1 ve 2 katlıdır
	Yapılar kerpiç ahşap ve yığma yapı tekniği ile inşa edilmiştir.		Yapılar yığma ve betonarme yapı tekniği ile inşa edilmiştir	Betonarme yapı tekniği ile inşa edilmiştir.
	Müstakil yapılar mevcuttur.		Müstakil ve az sayıda apartman yapıları mevcuttur.	Kapalı site ve blok yapılar mevcuttur.
	Konutlara ait bahçeleri bulunur.		Ayrı ve Ortak bahçeleri bulunur	Bahçeleri ortaktır
	Taban alanları genellikle 0-50 m ² ve 51-100 m ² arasındadır.		Yapıların taban alanları genellikle 51-100 m ² ve 200-300 m ² arasındadır.	Yapıların taban alanları genellikle 100-200 ve 200-300m ² arasındadır.
	Yapı ve bahçesi ile uyumlu parseller		Yapıların oturumu ile uyumlu dağımik parselle	Yapı bazında ada formlu parseller
	Tek bağımsız birimli konut yapıları	Tek ve iki bağımsız birimli konut yapıları		

Morfolojik analizlere göre geleneksel köy merkezi ile kırsal yerleşme bölgesinden seçilen 1. ve 2. bölgelerin benzer morfolojik özelliklere sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bölgeler, aynı zaman koşulları ve üretim şekilleri ile oluşmuş olup, yapılaşma biçimleri kırsal niteliklerini korumaktadır (Şekil 6.61).

Şekil 6.61. Kırsal niteliğini koruyan yerleşme alanı.

1.ve 2. bölgelerde yapı tipolojisinin çoğunlukla tek katlı müstakil konutlardan oluştuğu, ada formları organik ve sokak dokusu kıvrımlıdır. Bu bölgelerde ada oluşumları ve parsel büyüklüklerive yapı büyüklükleri hemen hemen aynıdır. Peyzaj özellikleri ve yapı-sokak ilişkisi açısından, bahçeler ve sokaklar arasında mahremiyeti sağlayan yarı geçirgen sınırlar bulunmaktadır. 1. bölgede bir merkez niteliği taşıyan meydan ve pazaryeri bulunmakta olup, bu alan yerleşimin ana kamusal alanı ve düğüm noktasıdır. 1. bölge, konutların yanı sıra farklı kamusal işlevlere de sahip 'geleneksel köy merkezi' iken, 2. bölge yalnızca meskenlerden oluşmaktadır. Her iki bölge de kırsal nitelikli yerleşime özgü bir yapılaşma kimliğine sahiptir. Ancak, bu alanlarda kıra dönüş talepleri ile yeni yapılaşmalar olmuş ve 4. bölgelerdeki yapılaşma biçimine göre inşa edilmiştir. Bu yeni yapılar, mevcut müstakil konutlardan farklı olarak inşa edilmiştir (Şekil 6.62).

Şekil 6.62. Kırsal nitelikli alanda konut ile ahır yapısı ve gelişme konut dokusu.

3. Bölge ise müstakil yapılaşmanın yanı sıra biraz karmaşık ve düzensiz oluşan ‘Az yoğunluklu apartmanlaşma (Tekil yapılaşma)’ olarak tanımlanan bir bölgedir. Ada büyüklüğü ile parsel büyüklükleri kırsal yerleşmelere nazaran büyük olup, yapı büyüklükleri genellikle 200 m² üzerinde ve en az 3 bağımsız bölümden oluşmaktadır. Peyzaj özellikleri açısından, sokağa katkı sağlayan ağaçlar bulunmakta olup, yapı-sokak ilişkisinde bahçeler ve sokaklar arasında geçirgen sınırlar mevcuttur. Kamusal alan olarak park alanı bulunmaktadır. Şekil 6.63’te görüldüğü gibi, yerleşmenin merkezinden çeperine doğru dağınık bir şekilde mevcut yapılara kat eklenerek bağımsız bölümler oluşturulmaya ve yeni 3 katlı yapılar yapılmaya başlanmıştır.

Şekil 6.63. Mevcut yapılara kat ekleyerek 3 katlı yapılan örnek yapılar.

Yeni gelişme konut alanından seçilen 4. bölgenin yapı taban alanı büyüklüğü, ada büyüklüğü, yapı tipi ve parsel alanı gibi özelliklerin farklı olduğu gözlemlenmiştir.

Morfolojik özelliklerinin diğer bölümlerden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu bölgedeki yapı adası formları geometrik, sokak dokusu doğrusal olup, yapı tipolojileri 2 katlı, betonarme ve plan kararları ile belirlenen Taban alanı kat sayısı (TAKS) ve katlar arası kat sayısı (KAKS) oranlarına sahiptir. 1. bölgede olduğu gibi insanların bir araya geldiği kamusal mekanlar bulunmamaktadır; kamusal alan anlamında yalnızca park ve spor alanları mevcuttur ve bu alanlar sadece çevrede oturanlar tarafından kullanılmaktadır. Sokaklar yalnızca ulaşım güzergahı olarak işlev görmektedir. 4. bölge, kapalı konut sitelerinden olduğundan, sosyal hayat sitelerin ortak alanlarında yaşanmaktadır ve park, havuz, otopark gibi kamusal kullanımlar sadece site sakinlerine açıktır. Peyzaj özellikleri sokağa katkı sağlamaz ve yapı-sokak ilişkisinde geçirgen olmayan kapalı duvarlar mevcuttur. Kapalı konut sitelerinin duvarları hem fiziksel hem de psikolojik sınırlar oluşturur (Şekil 6.64).

Şekil 6.64. Fiziksel ve psikolojik sınır oluşturan kapalı site çevre duvarları örnekleri.

Yapılan analizlere göre Şıralık yerleşmesinin çevresinde yeni gelişme konut alanının kırsal nitelikli yerleşmeden farklı olduğu ortaya konmuştur. Bu yeni gelişme alanlarında, mevcut kimlik özellikleri ve kırsal nitelikli yapılardan farklı iki yeni yapılaşma biçimi

oluşmuştur. Kırsal nitelikli yerleşme özellikleri sonlandığı gibi modern yerleşme dokusuna geçiş gözlemlenmiştir, bu durum söz konusu bölgeler arasında belirgin bir kontrast oluşturmaktadır (Şekil 6.65).

Şekil 6.65. Gelişme konut dokusunda yer alan yeni yerleşim konut alanını örnekleri.

Şıralık yerleşmesinde geleneksel köy merkezini oluşturan yerleşme ile kırsal yerleşme alanlarından seçilen bölgelerde yapılan analizler, bu alanlarda da değişimlerin başladığını göstermektedir. Ancak bu durum günümüz koşullarını göz önünde bulundurursak kırsal nitelikli alan yapılarına çok aykırı olmamakla birlikte sanki günümüz modern yapılaşmasının kırsal alanda yeni bir yorum katarak geliştirdiği onun dokusuna uygun olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte tarım yapılan alanlar yavaş yavaş yapılaşma yoğunluğu karşı karşıya kalmış olup tarımsal amaçlı faaliyetleri olumsuz etkilediği söylenebilir.

Şıralık yerleşmesinin 1952-2024 yılları arasında oluşan değişimler incelenmiş ve morfolojik analizler sonucunda kırsal alanda saçaklanarak büyüdüğü tespit edilmiştir. Düzce kentinin kentsel saçaklanma alanında kalan Şıralık, güçlü ulaşım bağlantıları

sayesinde saçaklanma göstermektedir. Şıralık yerleşmesinde kırsal yerleşme kendi çeperlerine doğru büyümekte ve bu süreç morfolojik analizlerle belgelenmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde, Şıralık'ın kentsel ve kırsal saçaklanmanın bir arada görüldüğü bir yerleşme olduğu ortaya konmuştur. Şekil 6.66'da Şıralık yerleşiminin 1952-2024 yılları içerisindeki değişimi gösterilmiştir.

Şekil 6.66. Şıralık yerleşiminin 1952 – 2024 yılları içinde değişimi.

7. SONUÇLAR

Geçmişten günümüze kadar insanlar, doğa olayları, savaşlar, ekonomik ve siyasal nedenler gibi çeşitli gerekçelerle yer değiştirmişlerdir. Bu hareketlilik sadece insanlar üzerinde değil, aynı zamanda yerleşim yerlerinin mekânsal ve toplumsal yapısı üzerinde de önemli etkiler oluşturmuştur. Yer değiştiren insanlar, gittikleri bölgelerin demografik yapısını, ekonomik faaliyetlerini ve sosyal dinamiklerini değiştirmiş; aynı zamanda kendi kültürel ve toplumsal özelliklerini de yeni yerleşim yerlerine taşımışlardır. Bu süreç, hem göç eden topluluklar hem de göç alan bölgeler için karmaşık ve çok boyutlu sonuçlar doğurmuştur. Bu dinamikler, tarih boyunca toplumların gelişiminde ve evriminde önemli bir rol oynamıştır. Çalışmamızda ilk yerleşim yeri olarak incelediğimiz birinci bölge 19. yy.da Rusya'nın uyguladığı yayılmacı politika ile Kafkaslardan göç ile gelen Çerkezlerin geleneklerine göre yapılaşması sonucu oluşmuştur. Diğer çalışma alanımız olan ikinci bölgede Çerkez toplumunun yerleşimi ile genişleme devam etmiştir. Üçüncü bölge olarak tanımlayarak incelediğimiz alanda ise 1970'li yıllarda Karadeniz bölgesinden göç eden kültür gruplarının (Laz) çoğunlukta olarak oluşturduğu bir alandır.

Günümüzde insanlar, daha geniş alanlarda, doğayla iç içe, sakin bir yaşam sürmek ve kent merkezine kolay erişim sağlamak istemektedir. Bu yaşam standartlarına yönelik taleplerin değişmesiyle, özellikle kent çevresindeki kırsal alanlar kentsel alanlara dönüşmekte ve buralardaki nüfus yoğunluğu artmaktadır. Bu kırsal bölgeler, idari olarak da kente bağlanarak kentin bir parçası olarak yönetilmektedir.

Yaşanan deprem afetleri ve pandemi sürecinin beraberinde getirdiği fiziksel mesafeden kaynaklı dönüşüm, yapılı çevrenin fiziksel dokusunu etkilemiştir. Depremler, yatay mimariye olan talebi artırırken, pandemi açık ve yeşil alanlara erişimin yaşam için ne kadar kritik olduğunu göstermiştir. Şehir merkezine yakın ve kentin gelişme yönünde yer alan kırsal nitelikli yerleşimler, "potansiyel kentsel arsalar" olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle, kent merkezine yakın, daha güvenli ve yeşil alanlara sahip bölgelerdeki konut talepleri artmıştır. Bu talepleri karşılamak için kırsal nitelikli alanlarda konut yapılaşmaları gerçekleştirilmektedir. İlk kırılma noktası olan 1999 Düzce depremi etkisi ile yerleşim alan ve çalışma alanımız olan Şıralık köyünde yapılaşmanın yayılmaya başlaması ile köy statüsünde olan Şıralık mahalle statüsüne alınmıştır. Bu bölgeye olan talepler ile yapılaşma artmaya başlamış ve 2019 Corona salgını ile bu artış devam ederek bölgede yeni yapılaşmalar meydana gelmiştir.

Düzce’de, birçok kentte olduğu gibi, parsel ölçeğinde yapı stoku ahşap evlerden betonarme tekil konutlara ve ardından katlı apartmanlara dönüşmüştür. Ancak, Şıralık yerleşiminde yapılaşma, kırsal yerleşim dokusuna uygun olarak 2 katlı binalar şeklinde gerçekleşmiştir.

Şıralık yerleşiminin kent merkezine dahil olmasıyla hızlı bir yapılaşma yaşanmış, alan çalışması sırasında yapıların değişimi gözlemlenmiştir. Bazı yapılar orijinal özelliklerini korurken, bazıları ek yapılarla kısmen değişmiş veya yıkılıp yeniden yapılmıştır.

Kentsel morfoloji, kentlerin yapısal değişimlerini inceleyen çok disiplinli bir araştırma alanıdır. Bu alanda coğrafya, mimarlık, şehir planlama, sosyoloji, kent tarihi ve ekonomi gibi çeşitli alanlardan uzmanlar çalışmaktadır [11]. İnsan-çevre ilişkisinin karmaşıklığını incelemek, kent tasarımı, planlama, koruma yönetimi, kentsel yenileme ve politika yapımını içeren kentsel müdahalelere geri besleme sağlamak, kaliteli kentsel çevreler ve uygun kentsel yönetim oluşturma yoluyla, sonuç olarak vatandaşların yaşam kalitesini ve refahını artırmaktadır [52]. Kentler, çeşitli unsurlarıyla sürekli bir değişim sürecindedir ve kentsel morfoloji, bu değişimleri analiz ederek kentlerin yapısını ve evrimini açıklamayı amaçlar.

Yapı ve parsel ölçeğinde yapılan incelemelerde, her dönemin kendine özgü belirleyici özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu özelliklerin bazıları dönemin mimarlık anlayışıyla uyumlu olarak şekillenirken, diğerleri ise yönetmelikler, kurallar ve günlük yaşam ile kullanıcı tercihleri doğrultusunda gelişmiştir.

Şıralık yerleşimindeki dönüşümü incelemek amacıyla çeşitli morfolojik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu analizler, kent ölçeğinden sokak, parsel ve yapı ölçeğine kadar geniş bir yelpazede gerçekleştirilmiştir. Farklı ölçeklerdeki değişkenleri ve farklı yapılaşma biçimlerine sahip kentsel dokuları anlamak için bu yöntemler uygulanmıştır. Şıralık yerleşimi genelinde çevresel konum ve ilişkiler, kent imge analizi, plan kararları çerçevesinde morfolojik özellikler incelenmiş, sokak, parsel ve yapı ölçeğinde detaylı analizler yapılmıştır. Bu çalışmalar ile artan kentleşmenin farklı ölçeklerdeki etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma alanı incelendiğinde mekânsal gelişim ve çevre ilişkilerine göre, Düzce kentinin güneye doğru gelişiminde konut kullanım kararları, ana ulaşım hattı boyunca uzanmaktadır. Günümüzde Şıralık yerleşimi kent bütünüünün bir parçası olarak nitelendirilmektedir. Bu merkezle bütünleşme, yaşanan deprem ve pandemi salgını

sonrası tercihler ile oluşmuş, kentin güney ve kırsal alanlara doğru genişlemesi sağlanmıştır. Şıralık yerleşik alanının gelişimi incelendiğinde, 1952 ve 2024 yılları arasında yerleşik alanın çevresindeki tarım alanlarına doğru büyüdüğü gözlemlenmiştir.

Kırsal doku, kıvrımlı yollarla organik bir ada formuna sahipken, gelişme konut dokusu doğrusal ve grid yapıdadır. Şıralık'ta yapılan incelemelerde, bu iki farklı yerleşme dokusunun bir arada bulunduğu tespit edilmiştir.

Kentsel imgelem analizine göre Şıralık dört farklı morfolojik bölgeye ayrılmıştır. Kırsal yerleşimin bulunduğu alanlar “Geleneksel Köy Merkezi” ve “Kırsal Yerleşme Dokusu” olarak tanımlanırken, yeni gelişme konut alanları “Az Yoğunluklu Apartmanlaşma (tekil yapılaşma)” ve “Blok Yapılar-Kapalı Siteler” olarak belirlenmiştir. Bu dört farklı morfolojik bölgeye detaylı şekilde analizler yapılmıştır.

Yapılan morfolojik analizlere göre, “geleneksel köy merkezi” ve “kırsal yerleşme” bölgelerinden seçilen 1. ve 2. bölgelerin benzer morfolojik özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Bu bölgeler, benzer zaman koşullarında ve üretim şekilleri ile oluşmuş olup, kırsal niteliklerini korumaktadır. 1. ve 2. bölgenin yapılaşma türleri kırsal kimliği yansıtmaktadır; 1-2 katlı, yığma yapı tekniği ile inşa edilmiş müstakil ve bahçeli yapılar bulunmaktadır. Bahçeler, mahremiyet sağlayabilmek için yarı geçirgen duvarlar ve peyzaj elemanları ile çevrelenmiştir. Ayrıca, konut parsellerinde ahır ve depo gibi ek yapılar da bulunmaktadır. 1. bölgede, merkezi bir meydan bulunmaktadır; bu alan, tüm yerleşim için ana kamusal alan ve düğüm noktası olma özelliğini sürdürmektedir.

İlk olarak Çerkezlerin gelerek yapılaştığı Şıralık'ta sonraları Karadeniz'den gelen Lazların oluşturmaya başladığı yerleşim bölgelerinden olan üçüncü bölgede yapılaşma müstakil yapılaşmaların yanı sıra deprem öncesi yıllarda mevcut yapılara kat ve eklentiler ile yapılar 3 katlı olarak görülmeye başlanmıştır.

Şıralık'ın mahalle olması ile alınan plan kararları doğrultusunda daha geometrik yapı adası formları ile oluşmaya başlayan yapılaşmaların gözlemlendiği dördüncü bölgemizi incelediğimizde; yapıların kapalı site veya blok şeklinde yoğun olarak gerçekleştiği görülmektedir. Son yıllarda artan talepler ile satışa çıkarılan parsellerin satın alınması ile müstakil yapılaşmalarda da artış görülmektedir.

Yapılan inceleme araştırmalar sonucunda bölgeye yerleşenlerin ekonomik düzeyi yüksek kişilerden oluştuğu gözlemlenmiştir. Geçmişteki yerleşimlere bakıldığında da göçler sonrası gelen diğer kişilerinde bu durumun aynı olduğu sosyo-kültürel ve ekonomik

yönden gelişmiş olan kişilerden oluştuğu ve halen burada yaşadıkları görülmüştür. Günümüzde de taleplerin bu şekilde olması insanların bu durumu göz önünde bulundurarak yaşayacakları çevrenin sosyo-kültürel yönünün iyi olmasını dikkate alarak seçim yaptıklarının bir göstergesidir.

Çalışmada yapılan analizler sonucunda ortaya konan verilere göre; üst ölçekli planlardaki kararların kırsal yerleşmelerdeki etkilerini ortaya koymaktadır. Kent çeperindeki kırsal alanlar için imar planı kararlarının, plan notları ve raporlarında yerleşmelerin kimlik özelliklerini göz ardı etmeden alınması gerektiği ve bu kararların, kırsal nitelikli kimliklerin korunmasına ve yerleşmelerin gelişme konut alanlarının yapılaşma biçimlerine uygun olarak alınmasının kırsal nitelikli alanın karakterini koruma bakımından çok önemlidir.

Tarihsel süreç boyunca, kentin karakterini ve kimliğini yansıtan morfolojik yapısının, dönemin kültürü, yaşayış şekli ile beklenti ve taleplerinin etkisiyle önemli bir değişim geçirdiği bilimsel verilerle açıklanmaktadır.

8. KAYNAKLAR

- [1] G. Sevinç, M. Kantar Davran, & M. R. Sevinç, “Türkiye’de kırdan kente göç ve göçün aile üzerindeki etkiler,” *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, c. 3, sayı 6, ss. 70-82, 2018.
- [2] M. Öztürk, & N. Altuntepe, “Türkiye’de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: bir alan araştırması,” *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, c. 3, sayı 11, ss. 1587-1625, 2008.
- [3] D. Sezgin, “Ankara’daki kentsel büyüme ve saçaklanmanın verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımına etkisi,” *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, c. 29, sayı 1, ss. 273-288, 2012.
- [4] A. S. Kubat, & D. Hazar, “İstanbul’un çeper kuşak gelişim süreci,” *II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu*, İstanbul, Türkiye, 2018, ss. 693-711.
- [5] V. Oliveira, *Urban Morphology: An Introduction to the Study of the Physical Form of Cities*, 2nd Edition, Switzerland: Springer, ss. 1-6, 2016.
- [6] K. Lynch, “The image of the environment,” *The Image of the City*, sayı 11, ss. 1-13, 1960.
- [7] J. W. Whitehand, “Conzenian urban morphology and urban landscapes,” *In 6th International Space Syntax Symposium*, İstanbul, Türkiye, 2007, ss. 12-15.
- [8] A. AlSadaty, “A typological approach to maintain character in historic urban areas,” *Urban Design International*, c. 27, sayı 3, ss. 198-210, 2022.
- [9] S. Ceylan, & M. Somuncu, “Kırsal alanların dönüşümünü kavramsal bakımından yeniden düşünmek,” *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, Ankara, Türkiye, 2018, ss. 1141-1155.
- [10] M. K. A. Annan, “Rural poverty report 2011. new realities, new challenges: new opportunities for tomorrow’s generation,” Rome: International Fund for Agricultural Development, Italy, 2010.
- [11] Y. Koçdemir, & E. İ. Özbek, “Kent çeperinin dönüşümü ve kentsel morfolojik özellikleri: Menemen-Seyrek Mahallesi örneği,” *II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu*, İzmir, Türkiye, 2022, ss. 1117-1134.
- [12] J. Urry, *Mekanları Tüketmek*. (Çev. R. G. Öğdü). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ss. 1-384, 2015.
- [13] Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 1998.
- [14] T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporu,” Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Türkiye, Rap. 2552, 2000.

- [15] K. Y. Sariçiçek, “Kır hayatı ile kent hayatı arasındaki göç ilişkisi,” *Journal of Academic Value Studies*, c. 5, sayı 1, ss. 175-185, 2019.
- [16] B. Gülsün. (2021, 1 Mart). *Pandemide kentten kırsala göç*. [Online]. Erişim: <https://www.milliyet.com.tr/emlak/mimarlik/pandemide-kentten-kirsala-goc-6443530>.
- [17] E. Mylott, *Urban-Rural Connections: A Review of the Literature*. USA: Oregon State University, 2009, ss. 1-40.
- [18] E. Van Leeuwen, *Urban-Rural Interactions*. Germany: Springer, 2009, ss. 1-14.
- [19] A. Kayan, & İ. Mardinli, “Kentleşme-sosyal değişme ve ekonomik gelişme ilişkisinin değerlendirilmesi,” *GÜ İslahiye İİBF Uluslararası E-Dergi*, c. 4, sayı 4, ss. 256-271, 2020.
- [20] G. Kantürer, “İstanbul kent çeperlerinde kırsal arazilerin dönüşümü ağaçlı – Yeniköy yöresi örneği,” Yüksek lisans tezi, Kentsel Tasarım Ana Bilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2016.
- [21] C. Yücel, C. “20. yüzyıl Dünya ve Türkiye kentleşmesi üzerine bir derleme,” *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 50, sayı 3, ss. 200-230, 2020.
- [22] H. Yaş, & T. Güler, “Kır-kent ayrımı görünümünün havsa örneğinde incelenmesi,” *Öneri Dergisi*, c. 12, sayı 46, ss. 1-20, 2016.
- [23] İ. A. Rana, J. K. Routray, & Z. I. Younas, “Spatiotemporal dynamics of development inequalities in Lahore City Region, Pakistan,” *Cities*, c. 96, sayı 102418, 2020.
- [24] Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UN-DESA), “*Birleşmiş Milletler Demografi Yıllığı 2017*,” New York: Birleşmiş Milletler Yayınları, 2018.
- [25] A. M. Lerner, & H. Eakin, “Eski bir ikilik mi? Küresel güneyde gıda güvenliği ve üretimi açısından kırsal-kentsel arayüzün yeniden düşünülmesi,” *The Geographical Journal*, c. 177, sayı 4, ss. 311–320, 2011.
- [26] H. I. Aydınli, & S. Çiftçi, “Türkiye’de kır-kent kavramlarının değişen niteliği ve mevzuatın sürece etkisi,” *Electronic Journal of Social Sciences*, c. 14, sayı 54, ss. 192, 2015.
- [27] Türkiye İstatistik Kurumu (2023, 11 Mayıs). *Kent-kır nüfus istatistikleri, 2022*. [Online]. Erişim: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Urban-Rural-Population-Statistics-2022-49755>.
- [28] R. Hannah, S. Veronika, & R. Max (2024, 21 Mart). *Urbanization*. [Online]. Erişim: <https://ourworldindata.org/urbanization>.
- [29] Y. Bozkurt, & R. Ayfer, “Göçün kentleşme üzerindeki etkisi: Kütahya il örneği,”

Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 57, ss. 144-162, 2018.

- [30] J. Rafferty. (2024, 21 Mart). *Kentsel yayılmanın sorunları Biodiversity Loss*. [Online]. Erişim: <https://www.britannica.com/explore/savingearth/urban-sprawl>.
- [31] K. Karabacak, K. “Türkiye’deki büyükşehir belediyeli şehirlerde kentsel yayılma,” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 60, sayı 1, ss. 158-178, 2020.
- [32] G. Hayrullahoğlu, Y. Aliefendioğlu, & H. Tanrıvermiş, “Kentsel yayılma alanları ve bu alanlardaki konut talebi üzerine nitel bir araştırma,” *İdealkent*, c. 12, sayı 34, ss. 1413-1439, 2021.
- [33] J. D. J. Van Rensburg, & M. M. Campbell, “The management of urban sprawl by applying an urban edge strategy,” *In Urban Forum*, sayı 23, ss. 61-72, 2012.
- [34] S. Habibi, & N. Asadi, “Causes, results and methods of controlling urban sprawl,” *Procedia Engineering*, sayı 21, ss. 133-141, 2011.
- [35] G. Kruseman, K. A. Mottaleb, K. Tesfaye, S. Bairagi, R. Robertson, D. Mandiaye,... & S. Prager, “Rural transformation and the future of cereal-based agri-food systems,” *Global Food Security*, sayı 26, ss. 100441, 2020.
- [36] B. Davis, S. Di Giuseppe, & A. Zezza, “Are African households (not) leaving agriculture? Patterns of households’ income sources in rural Sub-Saharan Africa,” *Food policy*, sayı 67, ss. 153-174, 2017.
- [37] B. F. Johnston, & J. W. Mellor, “The role of agriculture in economic development,” *The American Economic Review*, c. 51, sayı 4, ss. 566-593, 1961.
- [38] J. A. Berdegúe, T. Rosada, & A. J. Bebbington, *Rural transformation*, Oxford: Oxford University Press, 2013, ss. 463-478.
- [39] M. Y. Yasin, , M. M. Yusoff, J. Abdullah, & N. M. Noor, “Is urban sprawl a threat to sustainable development? A review of characteristics and consequences,” *Geografia Online™ Malaysian Journal of Society and Space*, c. 16, sayı 4, ss. 56, 2020.
- [40] P. López-Goyburu, “Between urban and rural: towards an understanding of metropolitan edge. *GeoScape*, c. 18, sayı 1, ss. 66-76, 2024.
- [41] D. Hazar, “Kır-kent çeperine ekolojik yaklaşım,” *Şehir ve Toplum Dergisi*, sayı 7, ss. 135-142, 2017.
- [42] Y. Li, H. Westlund, & Y. Liu, “Why some rural areas decline while some others not: An overview of rural evolution in the World,” *Journal of Rural Studies*, sayı 68, ss. 135-143, 2019.
- [43] A. G. Sürer, “Covid-19 Sürecinde Kentten Kırsala Dönüş,” *Kapadokya Coğrafya Dergisi*, c. 1, sayı 3, ss. 1-12, 2021.

- [44] J. Cook, & H. Cuervo, "Routinized performances of belonging: Everyday practices and relationships in rural and regional areas during the pandemic," *Population, Space and Place*, c. 28, sayı e2568, 2022.
- [45] L. Albayrak, "Pandemi sürecinde köye dönüş; kırsalın ekonomik ve kültürel yapısında yaşanan gelişmeler, Artvin örneği," *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 14, sayı 20. Bölge Bilimi ve Planlama Kongresi Özel Sayısı, ss. 63-75, 2021.
- [46] U.E. Chigbu, M. Klaus, & H. Magel, (Ed: U. E. Chigbu,). *Hope and future for rural areas under COVID-19 circumstances? Rural development, pandemic liveability and reverse migration. In Land governance and gender: the tenure-gender nexus in land management and land policy*, Wallingford UK: CAB International, 2021, ss. 207-221.
- [47] A. Gül, (2023, 21 Şubat). *Deprem sonrası yeniden yapılanmada kırsalın gücü*. [Online]. Erişim: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/deprem-sonrasi-yeniden-yapilanmada-kirsalin-gucu/686228>.
- [48] Ç. Aydemir, & A. Gül, "Köylerin mekânsal planlama ve tasarım süreçlerinin mevcut mevzuata göre irdelenmesi," *Planlama*, c. 33, sayı 2, ss. 205-217, 2023.
- [49] Köy kanunu. (18 Mart 1924). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 442.
- [50] K. Kropf, K. "Kentsel formun yönleri," *Kentsel morfoloji*, c. 13, sayı 2, ss. 105-120, 2009.
- [51] T. K. Gürer, "Tipomorfoloji: kentsel mekânın yapısını anlamak," *İdealkent*, c. 7, sayı 18, ss. 8-21, 2016.
- [52] F. Chen, *Urban morphology and citizens' life. In Encyclopedia of quality of life and well-being research*. Cham: Springer International Publishing, 2021, ss. 1-6.
- [53] M. F. Altun, & M. Topçu, "Konut dokularının tarihsel süreçte morfolojik değişimi: Akşehir örneği," *III. Kentsel Morfoloji Sempozyumu*, İzmir, Türkiye, 2022, ss. 815-827.
- [54] V. Moudon, (Ed: K. Franck, & M. Schneekloth). *Getting to know the built landscape: Typomorphology*, New York: Van Nostrand Reinhold, 1994, ss. 289-311.
- [55] Ö. Y. Erişmiş, "Şanlıurfa kentsel Siti-Suriçi Bölgesi yerleşim morfolojisi ve avlulu konut tipolojisinin incelenmesi: Kurtuluş Mahallesi örneği," Yüksek lisans tezi, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2021.
- [56] A. Vaishar, J. Zapletalová, & E. Nováková, "Between urban and rural: Sustainability of small towns in the Czech Republic," *European Countryside*, c. 8, sayı 4, ss. 351-372, 2016.

- [57] J. Leite, & R. Justo, “ Typo-morphology: From research to architectural education,” *15-18 June 2016 In Architectural research addressing societal challenges: proceedings of the EAAE ARCC 10th International Conference (EAAE ARCC 2016)*, Lisbon, Portugal, 2016, ss. 15-18.
- [58] X. Li, & Y. Zhang, *Conserving and Managing Historical Urban Landscape: An Integrated Morphological Approach*. Switzerland: Springer, 2022, ss. 1-4.
- [59] F. Chen, & K. Thwaites, *Chinese Urban Design: The typomorphological approach* (1. Ed.). UK: Routledge, 2013, ss. 1-260.
- [60] N. N. Özkan, “Düzce için bir eşik olarak deprem: merkezdeki konutların tipomorfolojik dönüşümü,” Yüksek lisans tezi, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2022.
- [61] İ. Olğaç, & M. Doğan, “Düzce İli’nin kır ve şehir nüfusunun tespiti (1935-2022),” *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, c. 6, sayı 3, ss. 769-783, 2023.
- [62] Düzce Belediyesi, “Düzce (Merkez) ilave revizyon imar planı araştırma raporu,” Düzce Belediyesi, Rap. 3194, 2010.
- [63] G. Hayrullahoğlu, Y. Aliefendioğlu, & H. Tanrıvermiş, (Ed: A. Mengi, D. İşçioğlu). *Deprem sonrası kentte oluşacak sorunlara dirençli kent yaklaşımı ile çözüm aranması: Marmara depremi örneği*. Ankara: Palme Yayınevi, 2018, ss. 290-304.
- [64] K. Lynch, & L. Rodwin, “A theory of urban form,” *Journal of the American institute of planners*, c. 24, sayı 4, ss. 201-214, 1958.
- [65] Z. Özlü, “19. Yüzyılda Düzce Kazasına Göçler,” *Bilig*, sayı 61, ss. 201-222, 2012.
- [66] Arkitera, (2002, 12 Kasım). *Üç yıldır çözüm bekliyorlar*. [Online]. Erişim: <https://v3.arkitera.com/v1/haberler/2002/11/12/duzce.htm>.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Nurbanu YILDIZ İNCİ

ÖĞRENİM DURUMU

Öğrenin Durumu	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Mimarlık	Düzce Üniversitesi	2024
Lisans	Mimarlık	Karabük Üniversitesi	2013
Lise	Sayısal	Düzce Cumhuriyet Lisesi	2006